Lalpa Hmangaih
Kristian Chhungkua

Mrs. D. Lianngengi BA

Pa [illegible] chhungkaw [illegible]
[illegible] hmaah chuan ka thingthi thin a
[illegible]

Lalpa Hmangaih

Kristian Chhungkua

Ist Printing - 1976
2nd Printing - 1987
3rd Printing 1987
C - 1000

Published
by Rev. & Mrs L. Siamliana
Buangthanga Bldg - Dawrpui
P. O Aizawl. Mizoram.

Printed at the *Lianpuii Printing Press*
Bara Bazar, Aizawl

Lalpa laka kan rochan fanau te:-

Lalfakzuala
Lianhmingthanga
Biakhmingliana
Biakhlupuii
Vanlalruati

Min petu Pathian hnenah lawm thu ka sawi a ni.

"Lalpa chhungkua min din saktu, i hnenah lawmthu ka sawi a ni. Kan chhungkua-ah hian lo Lalber ang che."

ZIAKTU THUHMA

Kum 1975 January thlaa Zoram BKHP khawmpui Lawngtlai-ah khan ka tel ve a. Thlarau Thianghlim pawlna leh hruaina kan chang nasa hle a. Kawng hrang hranga Hmeichhiate rawngbawlna report-te kan ngaithla a, min ti lawm hle a. Mahse Kristian chhûngkaw thua hmeichhiate rawngbawlna lam erawh chu bial khat mahin an sawi ta lo va. Hmunpui aṭanga Kristian chhungkaw thu a zawhna chu tuman an chhâng thei lo va, ka rilru a khawih hle mai a. Rawngbawlna hrang hrang kan neih laiin a bul ber kan lo hmaih tih min hriat chhuahtir hle a ni.

Nute hi Krista aia palai hnathawk turin keimah-ni inchhungah ṭheuh Lalpan min ruat a, rinawm tak-in Lalpan min dahnaah chuan palai hna kan thawk tur a ni Kan inchhungah theuh Palai hna kan thawk tih hriat chian ava ṭul em ! Palaite chu a tirtuin koh hâwn hun a nei ṭhin a, tin, thawh ṭhat vang emaw, tlin loh vâng emaw tein an hna tih tâwp sak an ni fo bawk a.

Keini pawh min tirtu chuan eng hunah emaw chuan min la ko hawng dawn a, kan hun hi tih tawp a la ni dawn a, thawh ṭhat vang emaw, hnawksak tak kan nih vang emaw, Lalpan rawngbawlna sâng zawka min hlan a duh vang emaw, chuan kan la kal ngei dawn a. Enge nang i dinhmun ve ni ang ? I in chhungah Lalpan palai rinawm ni turin a dah che a, kan fate tel lo hian Krista hmaah kan ding ngam dawn em le ? Khawiahnge lei ro hlû ber leh chatuan atana ka pek che i fate an awm ? tia min zawh chuan engtinnge kan chhan ve tak ang le ? Kan hun

kal taa kan lo intih buainata chu chhûnna tling a ni thei dawn si lo va. Zoram nu leh pate hian he leiah leh chatuan atan pawha hlimna leh lawmna kan neih theih nan leh Lalpa Pathian thiltum chu hlena a awm theih nan he lehkhabu hi Lalpan malsawm sela, a, chhiartu zawng zawngte tan hmasawnna a nih theih nan leh, in tinah hian Krista chu Lalber leh thuneitu lo ni se tih hi he lehkhabu ziaktu dilna leh ţawng ţaina a ni.

CHHUT HNIHNA THUHMA

He lehkhabu "Kristian Chhungkua" hi ziak tura hotuten min tih laiin Bhutan ramah Missionary a kal tura kohna kan lo hre ta a. Ziak hman lovin kan kal ta a.

Leprosy Mission Hospital, Bhutan-ah ka thawk ta a. Nitin darkar riat (8 hours) buai em emin kan thawk ṭhin a. Ka taksa tin a lo chhiat phah ta a. He tih lai hian kan fanu naupang ber ka pai ṭana, Doctor-te chuan mu reng turin min ti ta a. Hetianga natna khuma ka awm lai hian, he lehkhabu hi ka buatsaih ta a, Lalpan ka natna chu malsawmnaah a chantirin. He lehkhabu hi a lo piang ta a. Kum 1976 khan chhut a lo ni ta a ni.

Tunah kum eng emaw zat a lo ral leh ta a. Tun laia kan fate nun dan tam takte han hmuhin Kristian Chhungkua din a ṭulzia a tak takin a rawn lantir ta. Hai rual lohin nu leh pa tam takte chu kan lo tlai zo ta!

Mahse Lalpa hnenah thinlung tak leh tih tak zet a Kristian Chhungkua min din thar sak leh turin i dil ang u. He lehkhabu hi Nu leh Pa, Pi leh Pu, Sunday School zirtirtute tan, naupang nungchang hre chunga kan fate kan kaihhruai theih nan a buatsaih a ni a. Mi ṭhahnemngai ten chhu nawn leh tura min duhna chu bawhzuiin tling lo takin ka han buatsaih ve leh ta a ni.

A bu hmingah hian LALPA HMANGAIH KRISTIAN CHHUNGKUA tiin chhut hnihnaah ka dah a, Lalpa hian keini chhung tling lo ber pawh hi min lo hmangaihzia hi ropui ka tih em vang a ni. Tin, tlem tiḥdanglam leh belh a awm bawk.

Tin, a bu tawpa KOHHRAN NUTE hla ka han belh hi kohhran hrang hrang ten zir theih nise a lawm awmin Lalpa malsawmna kan dawn ngei ka beisei.

Mrs. P. Lianngêngi.

A CHHUNG THU AWMTE

BUNG 1

KRISTIAN CHHUNGKUA LEH AWMZIA.

Sam 127 : 1—3.

1. *"Lalpan in a sak loh chuan*
A satute chuan an thawkrim thlawn mai a ni;
Lalpan khawpui a ven ṭhat loh chuan a vengtu chu a meng thlâwn mai a ni.
2. *Zîng takah in thova, tlai takah in chawl a,*
Thawhrimna chaw in ei ṭhin hi in tàn a thlâwn mai a ni;
3. *'Ngaiteh, fanaute hi Lalpa laka kan rochan a ni a,*
Rîla rah hi a lawmman min pèk a ni.

Kristian chhûngkua kan tih hian awmzia thûk tak a nei a. Kristiante chu he khawvêla mi kan ni tawh lova, vân khua leh tui nihna kan lo chan tawh avangin Kan in tak tak chu vân-ah a ni zâwk a. Henry Muray chuan Kristian chhungkua hi in chhûngkhata fapa in hrang changa in dang angin a tehkhin a. Fapa in hrang chang nimahsela, a in tak chu a nu leh a pa in kha a ni a. Chutiangin Kristian chhungkuate hi kan in pui chu van a ni a, kan in pui aṭanga in hrang chang rih kan ni a, kan pa min hmangaihtu chuan kan mamawhte chu min pêk a tiam a ni. Nakinah phei chuan min la hruai khâwm vek dawn a, in khatah kan la chêngho dawn a ni tiin tehkhinna a siam a ni.

Kristian chhûngkuate hi kan pawimawh êm êm a, khawvel thimah êng ni turin Lalpan min duh a. Kristian chhungkua kan din ṭhat loh emaw, kan ngaih pawimawh loh emaw chuan Kohhran ṭawh a

ding ṭha ngai lovang. Sikul ṭha pawh a ding thei lovang. Ram leh hnam pawh a ṭhang ṭha thei hawk lovang. Nu leh pa fel hriatna chu in chhûng khur nunah a ni fova. Nutling leh patling miten an hriatna chu fate eng ang mi nge an neih aṭangin a lang ṭhin a ni.

Judahote chuan in chhûngah ngun takin an fate an enkawlin an lo zirtir ṭhin a nih kha. Pathianin Mosia hmangin in chhûng khura awm dân tur leh nun dan turte a lo hrilh ngun êm êm a, hrilh mai pawh ni lovin, thupêkin a pe zâwk a nih kha. "*Tin, hêng thu, vawiina ka pêk che u hi in thinlungah a châm reng ang a, in fate ṭhahnemngai takin in zirtir ang a, in ina in ṭhut lai te, in mut lai te, in thawh hun laite pawhin in sawi ṭhin tur a ni*" (*Deut. 6 : 6, 7*).

Mizote hi Kristianna kawngah kan ṭhang hle zêlin a lang a, mahse, a bul lo inṭanna ber hi kan ngaihthah ta deuh a ang hle mai. Mizo miracles bu (Chapman and Clerk) kan rama zosâp lo kalten an ziaknaah chuan Pain a fa chaw ei dawna ṭawngṭai lo a hmuh chuan, a fi hnênah, "Kristianah pawh kan chhiar lovang che," a ti hial a ni tih an ziak a. Tun laiah erawh chuan kan kohhranhotute leh Kristian mi fel tak takte pawhin an fate ṭawngṭai leh ṭawngṭai loh an ngai pawimawh ta vak lo niin a lang a. Mahse, tunah a bul kan ṭan leh dâwn niin ka hria a, Kristian chhûngkaw thu hi Mizoram puma Kohhran Hmeichhiaten nasa taka ṭan lain zir atân te pawh buatsaih a ni ta a. Mizoram Kristian nu leh pate tân malsawmna ropui tak a nih ngei ka beisei a ni.

Tun laiin nu leh paten in ṭha sak hi kan tum ber a ni tawh a. Khawpuiah leh thingtlangah pawh nu leh pa fel chuan in leh lo din nan pawisa an

khâwl ṭhin. Nimahsela, in lian tak leh ṭha tak din mahse, Isua Krista chu kan in chhunga lal ber a nih si loh chuan in chhung hlim a tling lovang. Kan thawkrim thlawn mai a ni ang. Kan in leh lo te hi Lalpa min din sak a ni em le? hlêpna dik lova in sak te hi a va hlauhawm em! Setana'n a bul min ṭan sak a duh a ni Lalpan a sak loh chuan kan thawk rim thlawn dawn a ni. Kristian chhungkuaah chuan nu leh pa hi thuneitu leh mawhphurtu nimahsela, Lal Isuan thu a neiin a lal ber tur a ni. Nu leh pa tam tak chuan an in chhûngah Krista chu hre chang lovin lalber leh thuneitu bera inngaiin ro an rêl fo ṭhin a, an hlawhtling ṭhin lo a ni.

Kristian chhûngkua hi mihring ten anmahnia an ruat a ni lova, Pathianin a din leh a ruat a ni zawk a (Gen.1:27,28) Bible-ah pawh vawi tam tak Kristian chhûngkaw thu an sawina kan hmu a ni Nu leh pa, Pathian kut chak tak hnuaia inngaitlawma kûn ṭhinte chauhin Kristian chhûngkua an din thei ang Kristian chhûngkua chu nitin, Pathian hmaah an kûn ho tur a ni Kan nitin hun hmanah hei hi a pawimawh ber a ni Ni khatah darkar 12 hnathawh theihna ni êng Lalpan min pe a, darkar chanve emaw a aia tam emaw tal chu chhûngkuaa Pathian pâwl nân nu leh paten hun an ruat tur a ni. Hei hi kan tih theih loh chuan Kristian chhûngkuaa inchhiar ve hi thil ngam awm lo tak niin a lang. Nu leh pa mawhphurhna a sâng hle mai Naupangte an têt lai aṭanga a bul ṭan ṭhat a ṭul a ni Naupang an nih lai chuan in chhûng hi an sikul a ni a, nu leh pate hi zirtirtu an ni a, chutiangin Pathian biakna hmun Biak In a ni bawk tur a ni Timothea te inchhûng hi kan entawn tur a ni. An inchhung chu Bible School a ni a, ṭawngṭai leh Pathian fakna leh Bible zirna a ni (Tim. 3 : 14 ff) Tin, inchhung chu sorkar ro inrêlna din

ţanna a ni bawk a, nu leh paten fate an thununna leh, dân an siam kha *sorkar* lo inţanna a lo ni reng bawk a. Nungchang chhia leh ţha a lo chhuahna bulpui a ni bawk a, tin, **Damdawi** in, (Hospital) in ţanna a ni bawk a, damlo leh puih ngaite enkawlna anih avangin. Kan in chhûng chu fapa pathum leh fanu pahnih kan nei a englai pawhin tu emaw ber hi chu damdawi hnawih ngai emaw, tuam ngai emaw a nih loh leh damdawi pêk ngai emaw kan awm deuh reng mai a, Naupangte chu an hrisel lai pawhin an khûp emaw an kiu emaw an lo ti pem a, an dam loh leh damdawi pêk an ngai a. Ka fate chuan, 'Ka nu hi kan chhungkaw doctor a ni' min ti ţhin.

Tin, inchhûng khurah chuan nu leh pa leh faten a huhova thil tih chin hi a ţha. A chângin hna thawh tûr insem darh te a ţûl ţhin a. Mahse a huhova tih theih chi ngaihtuah hrâm hrâm hi thil ţha a ni. Tin, chaw ei khamah emaw, chhûngkaw inkhawm bânah emaw, infiamna leh intihhlimna neih fo hi inngainatna leh hlimna bul a ni. Infiamna mawl tak leh hlimawm si, nu leh pain an ngaihtuah fo tur a ni. Nu leh pa thenkhat chu fate bula intimûk lutuk an tam mai. A hun leh a hmun a awm tur a ni. In chhûng khura naupang nun a hlim chuan pâwn lama ţhenrual an pâwlnaah pawh mi hlim thei leh ngaihnatawm an lo ni ţhin. Chhungkua kan infiam tlân theih chuan chhungkuain Pathian kan be tlang thei ngei bawk ang. A huhova thil kan tih tlânna chu Pathian kan biak tlan theihna bul ţanna a ni. Hna ţhulhah i in ngai lo ang u, kan fate hi Lalpa laka kan ro chante an ni.

Kriştian chhûngkuaah chuan engkim harsatna leh hlimna kan inhrilh tur a ni. Kristian inchhûngah chuan zalenna, hahdamna leh hmangaihna a awm

ngei tûr a ni. Tichuan a in sak dan chu mau in emaw, di in emaw, cement in emaw pawh ni se, a pawi lo. Theih ang tâwka chei mawiin pângparte khâwiin Lalpa chênna leh a lalna hmun a nih theih nân leh kan inlêngte leh mikhualte pawhin Pathian malsawmna an dawn ngei theih nan, 'Lalpa kan in hi kan chhungkaw tan leh midangte tan malsawm ang che,' tiin Pathian hnênah thiuluong leh tih tak zetin i hlan ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR:-

1. Kristian inchhûng chu, sikul a ni a, Bible zirna bul a ni a, sorkar bul in ṭanna a ni a, tin damdawi in, lo in ṭanna a ni bawk tih hi ni theiin in hria em ? Mahni inchhûng ṭheuh a tân in lalût thei ên ? sawiho ni se.
2. Chhûngkuaah inṭiamna leh intihhlimna in siam ṭhin em ? Hei hi Kristian chhûngkaw tih ngei tur niin in hria em ?
3. Chhûngkaw ṭawngṭaina leh inkhâwmna nitin emaw zantin in nei ṭhin em ?

A pawimawhzia sawiho ni se Nei ṭan ngei tûrin inbuatsaih ṭheuh ni se.

BUNG 2.

KRISTIANTE INNEIHNA

"Tin, Lalpa Pathian chuan mihring amah chauhva a awm hi a ṭha love, amah ṭanpuitu tûr, a kawppui âwm mi ka siam sak teh ang" a ti a (Gen. 2·8;.1 : 26 - 28; Mat. 19 : 3-6)

"Mi zawng zawng zingah inneih hi chawimawiin awm sela, khum pawh tih bawlhhlawh lovin awm rawh se; inngaite leh uirête chu Pathianin a ngaihtuah dâwn si a." Hebrai 13 ; 4.

Tun laiin Kristiante zingah awmze nei lo taka inneite tam tak an awm ta a. Chuvângin, Kohhran leh Kristiante hian ngun taka kan zır leh ngaihtuaha ṭûl ta hle mai. Mihring dam chhûnga mihring nun khawih danglam thei ber a ni a. Thufingin, "Inneihna dık tak leh hlimawm chu vân ram tem lâwkna a ni a, mahse, inneihna dık lo leh hlimawm lo ve thung chu hremhmun tem lâwkna a ni" a ti a. Hlim taka nupa awm kan duh chuan inneihna awmzia Bible-in min lo zirtir dan hi ngun takın kan zir a ṭûl a ni. Nitinin inneihna a tam tulh tulh a, chuvângin inneihna lo awm chhan leh a bul leh a tum chu Kristianten kan inzirtîr a hun ta hle a ni.

Inneihna lo inṭanna chu Thuthlunghlui aṭangin Pathianin a lo ruatna chu Thuthlung thar thlengin a chawimawiin mal a sawm a ni. Inneihna hi pawnlam aṭanga inhîpna leh induhna avânga lo awm chawp mai a ni lova, min siamtu ngei chuan a lo ruat vâng a ni. Rev. R. Veenstra-in a lehkhabu siam **Kristiante inneihna** (Christian Marriage) -ah chuan hetiang hian min hrilh a. Inneihna hian entir ropui tak a nei a. Pathiana Pa, Fapa, Thlarau Thianghlim inpum khat

(Triune God) hi nupa nihna hian a entir a ni, a ti. Tichuan, Pathian in ama anpuiin mihring a siam a, Pathian anpui ngeiin a ni a siam ni; mipa-ah leh hmeichhia-ah a siam a ni. *Gen. 1 26 : 27.*

Pa leh Fapa leh Thlarau Thianghlim chu pumkhat an ni a, mahse mi pathum ni si, nihna hrang leh inang lo ni si, inthurual si, ṭhen theih loh a ni. Chutiangin nupa a in siamna hian tum lian tak a nei a, mihringte induhna avanga lo innei a, insawi rem chawp mai ina ni lovin, Pathian thupek leh thil tum a la ni zâwk a. (*Gen. 2 ; 24*).

Tlûk chhiat hnuah, sual bawia khung kan nih hnu atang khân, inneihna hi dik lo taka hman a lo ni ta a. Nupui tam tak neihna, inngaihna leh in itna, hurnate chu mihring chungah a lo thleng ta a. (*Deut. 21:13; 25:5 Roreltute 21.23 Lev. 18 ; Gen. : 34:12;13*) leh hmun dang tam takah kan hmu a, inhmangaihna leh inpumkhatna pawh a lang thei lova. Mahse, Pathianin a hmangaihna leh felna leh ngaihdamna infin chuan Lal Isua ah chuan a thil tum chu a rawn din thar leh ta a Kristian sual bawia kan tâng min chhuahna hi ava ropui em ! Kan thlarau nunna mai a ni lova, kan taksa awmdan leh nih dânte leh nun dânah hian Pathian thil tum chu tihpuitlina a awm zâwk tan a ni.

Tichuan, inneihna chungchangah pawh Kristan Pa thil tum chu a rawn hlen chhuak tawh a, a bul dik tak hre chungin Kristian nula leh tlangvalte leh Kristian nu leh pate pawhin ngun taka zirin kan fate inneihna kan buatsaih tur a ni Kan faten mi awm thei leh kan duhzawngte an neih dâwn avanga lawm mai lovin, Pathian remruat leh thupek chu an lo zawm tâkna chu kan lâwmpui tur a ni. Tin, nu leh pa ṭhenkhatte chuan he Pathian lo ruat tawh leh tum hi hre lovin hmeichhia emaw, mo emaw an duh

vâng leh an inchhûngin an mamawh avang'n nupui pasal an in zawng ţhin. Ţhenkhatte erawh chu, tlûk chhiat hnua sual ânchhia avânga inîtna leh hurnate a vangin an innei bawk a. Lalpa ruat leh din a ni tih pawh hre miah lovin. A bul inţan chhuah na ber chu kan hriat loh avangin inneihna hian malsawmna a thlen zo lova, chhûngkuaah buaina leh nu leh pa kârah harsatnain a lo khat ţhin. Kan Kohhran hruaitu lû tak pakhat chuan, inneihna dik lo pawi zia leh zahthlâkzia a sawi a. In rûkte hi a zahthlâkzia, nu ber rûk han nih a, pa ber rûkru han ni bawk nen engtinnge Kristian Chhûngkua chu rûkru leh a rûk a nen chuan an din theih ang ? a ti a. Chuvângin Kristian chhûngkua kan ngaihtuah dâwnin inneihna dik tak lan iman fuh phawt hi a ngai a ni.

Nupate chu Lalpa dan zâwmtu leh Pathian pumkhatna tilangtu kan ni tih hriain pumkhat ţhen theih loh inthurual, inzawm kan ni tih kan hriat nawn ka duh hle. Tin, nupui pasal lo awm zêl tûrah pawh nu leh pa leh Fate pawhin Pathian thiltum dik tak ti hlawh tlingtu nih i tum ang u. Tichuan, Lalpan nupa hlim tak leh chhûngkaw hlim tak, amah chawimawi tu atan mal min sâwm sak ngei ang.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :

1. Kristiante inneihna hian Pa, Fa, Thlarau Thianghlim inpumkhatna entir theiin in hria em ? Engnge mahni dinhmun inngaihtuah bawk tur.
2. Tûn laia inneite hian, Pathian ruat anga inneihna chu an hre phak lo hlein a lang a, dikin in hria em ? Nu leh pa leh Kohhrante ngei pawh hian an zirtir loh vang em ni ? Sawi ho ni rawh se.

BUNG 3

NUPA INPUMKHATNA

"Tin, chùng zawng zawngah chuan hmangaihna inbel rawh u, chu chu phuar famkimna a ni," Kol. 3:14

...Mipain a nu leh a pa kalsanin a nupui a vuan ang a, tin, an pahnih chuan tisa PUMKHAT an lo ni tawh ang. Ephesi 5 : 31.

Mihringte khawsak dan leh dam chhung hun kan en chuan, nupa inpumkhatna anga inzawmna hi a awm lo rêng rêng a. Ṭhian inkawm ngeihna leh nu leh pa leh fate inzawmnate ai pawhin a thûk zawk a. "*Chuvangin mipain a nu leh pa a kalsan ang a, a nupui a vuan ang : tichuan tisa pumkhat an lo ni tawh ang,*" *Gen. 2 : 24.*

Mihring nungchang hrang nei Hmeichhia leh mipa pumkhata han insiam hi thil harsa tak mai a ni a. Pathianin pumkhat a tih anga awm lo nupa tam tak kan awm ngei ang. Mk 10 : 6 - 9-ah chuan, "*pahnih an ni tawh lova, tisa pumkhat an lo ni tawh zàwk a ni. Chutichuan Pathianin a zawm tawh chu mihringin ṭhen suh se,*" a ti a ni.

1. TAKSAA INPUMKHATNA

Pumkhat tih hian Taksa leh rilru duhzâwng te, châk zâwng te, tumte a inmil tûr tih a entir a. Hengte hi kan lo hriat thiam loh avangin nupa tam takten buaina kan tawk ṭhin Engmah inthup leh thil zêp a awm tûr a ni lo. Nupa pumkhata kan insiam tak tak theih loh avângin kan kohhran mi ṭangkai leh Kristian ṭha tak takte pawhin harsatna an tâwk fo ṭhin a ni. Nupuiin emaw, pasalin emaw, tlin lohna

a lo nei ţhin a. **Chutah tak chuan mipain a nupui fel lohna kha ama fel lohnaah a ngai tak tak lova. ama taksa ngei a ni tih a hre thiam lova, pumkhat an nihna a hre tawh lova. Chutiangin, nupui pawhin a pasal fel lohna chu ama fel lohna angah a ngai ţhin lo a ni.**

Kan kohhran thu tiam tirnaah pawh "I ţh… nawhin i ţhat loh pawhin, i hausak pawhin i pachhiat pawhin hmangaih taka enkawlin ka vawng tlat ang che. Thihnain min ţhen hma loh zawng Pathian leh mihring mithmuhin he thu hi tunah hian ka tiam a che," tiin dân thianghlima inneite chu tiamtir an ni tawh a. Pachhiatna emaw, ţhat lohnate emaw a lo awm pawhin nupaa lo insiam tawh hnuah chuan inhmangaihna lantirtu leh tipungtu a ni zawk tur a ni. "Tin, chûng zawng zawng chungah chuan hmangaihna in hel rawh u, chu chu phuar famkimna a ni. Kol. 3 : 14. **Mipa tlin lohna lai tak kha hmeichhiain a lo ţanpuina tur lai tak a ni a, chutiangin hmeichhe tlin lohna lai kha mipain a lo ţanpuina tur a ni. Tichuan, pumkhat nihna tak tak a lang dâwn a ni.**

Nupa inpumkhatnaah hian Mizo-ten kan sawi tam loh tak, nu leh pa inpawlna hi a pawimawh êm êm a, Pathianin chi lo thlah a, lo pung tur leh nupa pumkhata siamtu atân a lo ruat tawh a. Pathianin a ruat chu a ţul hunah chuan sawi hreh tur a ni lo. Pathianin hmeichhia leh mipa hi tisa châkna neiin a lo din a. Dr. Clyde M. Naramore chuan, he tisa châkna (hmeichhia leh mipa inchâkna) hi mihringten châkna (disire) an neihah hian a chakber a ni a ti a. Chuvangin, nupa nun tihlima tihlim lotu a ni fo va, tin, hriselna leh hrisel lohna pawh a chhuak thei bawk a, chuvangin ngun taka nupate chuan ngaihtuah tur a ni. Mipain ama duh tâwk a

hmuhna chauh leh hmeichhiain ama duh tawk a hmuhna mai kha a dik lova. Pathian chuan nupa ngêia lungawi dunna (pumkhat nihna hre reng) tûra a ruat a ni a. Hmeichhe taksa chu, a pasal ta a ni a, tin, pasal taksa pawh a nupui ta a ni. Lungawi dunna ngeia in hman saktu a ni. Mipa tam takin hmeichhia an hre thiam lova, an dawh thei lova, an ngaichâng peih lova, mahni lungawina leh châkna tihhlawhtlin an tum ṭhin a. Tin, hmeiche ṭhekhatten mipa duhna leh châkna an hriat thiampui lo va, an ngai thei lo bawk ṭhin. He laiah hian nupaa Pathian hruaina aṭanga ngun taka ngaihtuah tur a ni. Tin, (sex) inpâwlna atana hriat turte pawh zir leh ngaihthlak a ṭûl ve bawk a ni. Bible aṭangin he hmeichhia leh mipa châkna hi hman dik loh a pawizia leh Pathian tilungawi lotu a nihzia kan hre ṭheuh ang a. Chuvangin dik takin Pathian ruat ang a, amah tilâwmtu leh rupa tihlimtu, inhmangaihna tithûktu leh, Pathian pumkhata min dintu tum tihlawhtlingtu a nih theih nan he thu hi ka han telh duh a ni. A bul ber leh a tawpna chu hmangaihna nungchang Bible aṭanga kan han tarlan hi a ni fo vang. I nunah Pathian thu ngei chu tihhlawhtlin a ni em ? Pathian hnenah lawmthu sawi chungin i duh leh mamawhte chu thlen nghal ang che. Anin a lo chhâng ang chia, tichuan malsawmna i tan lo ni se, Pathian tan ropuina ni bawk rawh se.

1 PATHIAN RAWNGBAWLNA ATANA NUPA INPUMKHATNA :—

D L. Lloyd Jones chuan a lehkhabu "Thlarau nun" (The spiritual life) a ziaknaah chuan Ephesi 5 : 22 - 23 thu hi hetiang hian nu leh pa chungah a bel a, "Nupui chu eng anga thûkin nge Pathianah a inpêk, tih a hnna chu a pasal lakah a inpêkna a thûk leh

thûk loh hian a lantir a, tin, pasal pawhin Pathian a hmangaihna a nasat ang zelin a nupui a hmangaih bawk ang,'' a ti a. Hei hi Kristian nu leh pate hriat atan a ṭul hlein ka ring. Mahse, ring lotute nunah chuan kan la lût thei lovang a, (Mihring induhna avanga inhmangaih leh inpe zo takte pawh an awm thei a) Hmeichhiate kan in enfiah a va ṭul em ? Mahni pasalte hmangaihna tak tak nei si lova, Pathian rawngbawl kan tum chuan kan ṭhelh deuh a ni tih i hria ang u. Tin, pasal pawh Pathian rawngbawltu leh hmangaihtu nia inngai si, mahni nupui ngei pawh a hmangaih si loh chuan a kal diklo tih a inhre ngei tur a ni. Nupa inkârah engemaw, Harsatna lian tak a awm ṭhin. Mahse kan hnehna tur chu tuna Bible kan tar lanah hian din tlat tur a ni.

Nupuiin emaw, pasalin emaw hmangaihna nun dik tak Bible-in min hrilh ang hi keimahniah a awm em tih kan in enfiah theih nân he Bible châng hi i lo chhiar nawn leh ang u. "Hmangaihnain a dawh thei a, ngil a nei bawk ṭhin; Hmangaihnain a itsik lova, a infak lova, a uang lova, a che mawi lo lova, mahni hma a sial lova, a thinur duh lova, sual lamah a ngaihtuah lova, fel lohnaah a lâwm lo va, thutak erawh chu a lawmpui ṭhin a, engkim a tuar hrâm hrâm a, engkim a ring a, engkim a beisei a, engkim a tuar chhuak ṭhin'' I Kor. 13 : 4—7.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :—

1. Nupa inpumkhatna hian Krista leh a Kohhran inpumkhatna entirin in hria em ? Kristan a Kohhran tân a nun a pe a, Nupa pawh chutiangin kan dam chhûng nun chu kan pasalte tân emaw kan nupuite tân emaw, kan hlan em ?

2. Tisaa nupa inpumkhatna (inpawlna) hi hman dik a ţulzia a remchan chuan sawiho ni se. Pathian duh danin an hmang em tih ngaihtuah bawk tur a ni.

3. Nupui emaw, Pasal emaw, Kohhrana ţingkai tak leh inpe tak site, mahse nupa intithiam mang si lote hian he bunga min zirtîrna hi an ţhelh em ni ang ?

4. Engvanginnge Kristian nupa kârah inţhen duhna te leh inţhennate a awm ţhin ? Pathian kan zah lohna a entîr a ni lawm ni.?

BUNG 4

KRISTIAN CHHUNGKUAA PA DINHMUN

Zahawm taka fate kilkawia mahni inchhung Khawsak rel fel thiam tûr a ni tur a ni.
I Timothea 3 : 4.

Nangni pate u, in fate ti thinur suh ula, Lalpa thununnaah leh zilhnaah chuan enkawl zawk rawh u.
Ephesi 6 : 4.

Clyde M. Naramore chuan, "Mipain a dam chhûnga a tih tur ropui ber chu Kristian chhûngkaw din hi a ni" a ti. Thuthlung hlui hunte kan thlirin pa ţha leh ţha lo tam tak chanchin kan hre thei a, inchhûnga pa dinhmun pawimawhzia hi zir tham tak a ni. Thuthlung hluiah chuan he leia pa hi a sawi lang tam êm êm a, vawi sang aia tam sawi lanna a awm a ni.

(1) He leia pate hi Kristian inchhûngah, Pathian aiawhin an ding a ni :

Pathianin hmelma kan nih lai pawh a, a Fapa thisena min tlanchhuah tawh avangin, hmangaihna tâwp lovin min hmangaih a, chutiangin he laia pate hi amah Pathian anpui ngeia din an ni a, a nupui leh fanaute chu hmangaihna tâwp lovin a hmangaih ve tur a ni. Pa chu inchhûng khur mamawh leh ţûl zawng zawng lalûttu tûr a ni a. Tin, chhûngkua a vawng him tûr a ni bawk a, thil hlauhawm leh, thil ţha lo, lo thleng tur lakahte a inchhûng a vawng ţha tûr a ni. Tin, chhûngkaw puithiam nihna a chungah a innghat a, inchhûnga mamawh leh ţulte Pathian hnêna thlentu tûr a ni a. Naupang lo seilen dân tûrah te leh enkawlnaah te mawhphurhna a chung

ah a in nghat a, a faten thil sual emaw an lo tih pawhin pa mawina leh mawi lohna a lang a ni. Tu fange? tih leh pa hming zawhna hi a awm hmasa ber fo thin, Pathian thu pawnain pate hi engemaw chenah chuan inchhûng khurah Pathian aiawhin an ding tih a tilang a ni

"Pain fate a khawngaih ang hian Lalpa chuan Amah tihtute chu a khawngaih thin" Sam 103:13. Pathian leh he leia Pate hi tehkhinna atan Bible pawh hian vawi tam tak a tar lang a ni. Pathian chuan chhûngkaw pa ber kal tlangin malsâwmna a vur duh thina a. Pa tam takte chu Pathian malsâwmna hnâr nih aiin an inchhûnga Pathian malsâwmna dâltu an ni zawk thin. Mahni inenfiah a tûl hle a ni

(2) **Pa chuan nupui fanaute a thununin a vawnghim tur a ni**: Thununna dik takin; pa chan inchhûngah ro a rel tûr a ni. Pathian thu chuan, "Pa thurun loh fa tunge awm ngai le? Fa zawng zawng hlawh thin thununna chu hlawh lova in awm erawh chuan fa tak ni lovin sâwn in ni ang asin."a Heb 2 : 8. Pathianin amah ringtute a thununna entirna atân a a rawn tar lang hial a ni. Pa,mahni inchhûng thununna dik leh fel taka enkawl lote chu Kristian tha an tling zo lo a ni.

Elia chuan a fate a en kawlna kawngah Pathian thu chu a zawm lova, a fate sualna chu a hria, mahse a khap bet tak tak lo a ni 1 Sam 3 : 13. Tichuan a fate pahnih, Hophnia leh Phinehasa chu a rualin ni khatah an thi a, tin, an chhungkaw hawhchhiatna chu inthawinaina emaw thil hlanin emaw engtikah mah tihkian theih a ni tawh lovang, tiin Pathian thu rapthlak tak a lo thleng ta a. Puithiam rinawm tak nia rawng a bawl Laiin hetiang thu hi a lo thleng ta a ni. A faten thil an tihsualte chu hre reng chung pawla

a khap tak tak loh avang a ni. Ṭhenkhat chuan an fate hi thinur tâwk chauhvin an hau a, simna tûrin an ti leh si lova: Davida pawh kha Pathian hmangaihtu ni mahsela, a fate a enkawl ṭha lova, a inchhûngah rorêlna fel a awm ta lova, a nun chu a lo hrehawm ta êm êm a nih kha. A fapa Adonija chu a lakah a hel a, tin Amona chuan a farnu Tamar a sual a, tin, Absaloma chuan a pa a dova, a lakah a hel ta a. Buaina nasa tak a lo chhuak ta a. Pathian thu chuan fate ṭhatna tûra thunun tûrin pate mawhphurhna a pe a, Mosia dânah phei chuan fa thuawi lo chu lunga den hlum tûr a ni (Ex. 20 : 12). Thufing chuan, "I fa chu vaw mah la a thi dawn si lova" a ti. A ṭûl phei chuan na taka thunun pawh huam tur a ni. Mahse, thunun tih hian hau leh vuak emaw a kawk lova, hmangaihna nên ṭawngṭai chungin awmze nei tak a ni tur ani.

Pa chuan inchhûng khur kaihhruai dânah tum fel tak a nei tûr a ni. Joshua chuan zâm hauh lovin, Pathian ring chungin. "Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl ni" a ti ngam a ni (Joshua 24 : 15). Kohhran hruaitu ni tur phei chuan Paula'n Timothea hnênah "Inchhung khawsak rêl fel thiam mi a ni tur a ni" a lo ti hial a ni.

Bible kan zir laiin Negro chhûngkua Pathian thu zir an awm ve a, fa panga an nei a. An pa chu nupui duat thiam tak leh inchhungkhur ngaihtuah mi tak a ni a. A fate a enkawl dan chuan ka rilru a khawih hle mai. An pa chuan thing phek hlai tak, (Blackboard) sikul naupangte zirtir nâna hman ang hi a siam a, chutah chuan an fate hun hman dan tur fiah takin a ziak a, a tar a.

Zing thawh hun: -
Lehka zir hun: -
Hnathawh hun:—
Ţhiante nena infiam hun:—
An hâwn nun:— tiin a ziak thlap a.

A dar zâtte a ziak vek a, hetiang hian ngun takin an fate an en kawl a. Tin, an chaw ei zatte pawh a ruat a, ei tlêm lutuk emaw, tam lutuk emaw a remti lova. an thlêngah an ei zat tur a ruat thlap ţhin. Hetianga an fate an enkawlna avang hian an fate chu Sikul-ah leh, Biak inah pawh thil engemaw hun bik neiah chuan kan chhawr êm êm a ni. Kan rama Kristian paho pawh hian hetiang tak hian an fate enkawl ve thei se a va lawm awm dawn em?

Tin, pate hian an fate ţhiana siam an tum tûr a ni. An têt lai atangin thunun leh enkawl pawh an awlsam phah bawk ang a, an rilru zâwlpui zela kawmngeiha, infiamhona neih tlan fo hian thu awihna nunah pawh a hruai lût ţhin a ni. Tichuan chhungkuaa Pathian thu sawihote; inkhâwmna neihte a lo theih ţanna bul a lo ni dawn a ni.

Kan hotu pakhat New Zealand-a mi chu a fapa amah aia sâng zâwk tawh nen hian an inkawm ngeih êm êm a, an inzui reng mai a. Sport neih hun a ni dawn tawh a, a fapate chu zing dar li-ah practice turin an tlan ţhin a. An nupain an fate tlân en turin tûktin hian an tho ve ţhin a, a la zing si a, mak ka ti ţhin hle mai a. Mahse, an fate laka an inpêk zawhzia ka hmuhin entawn tlâk hlein ka hria. Fate ngainat zâwng nu leh paten an ngaihsak peih a, an enzui peih chuan, sual lakah pawh sawi leh hrilh aiin an hum zawk a. Tin, an fate pawhin nu leh pa thu an zâwm awl bik a ni. Pa, thiamna sâng tak nei pawh an ni thei, tin, pawisa ţha tâwk tak la lûtin khawtlâng tan pawh ţangkaiin fak hlawh mi tak

pawh ni sela, Pathian lam aṭangin a pawimawh ber hmaih an neih fo chu inchhûng khur enkawlna hi a ni. Pa ṭhenkhat chuan pawisa leh silh leh fên leina an thawh chhuah chuan inchhûng lam an ngaihtuah zui ngai tawh lo a ni.

Ṭhenkhatte chuan pachhiat lutuk avangin inchhung khur enkawlnaah thiam inchantirin Kristian chhûngkua tak tak din thei niin an inhre ṭhin lo. Mahse Jakoba chuan a fate chu Beram vengtu hna aṭangin a ṭan a. Gen. 40 : 32. Tin, Jebedaia chuan a fa chu sangha man hna a zirtir a. Tin, Josefa chuan a fa chu tuboh leh thirkhen hmangin hna a ṭan tir a. Tunlai erawh chu nuamsa tak aṭanga fate enkawla in leh lo din kan tum a, Mahse hlawhtlinna bul a lo ni chuang lo. Fapa thinlung ril taka inziak leh thurûk, a pa fuihna leh zirtirna zâwk chuan chhungkaw hlawhtlinna a rawn thlen ṭhin. Pa, sum leh pai inchhung tâna la lut thei tak, nimahsela, inchhunga a hun hmangngai lo ai chuan, nupuite nena inchhung khur ngun taka vawng leh uapa enkawl mi chu hna hniam zâwk thawk pawh ni se, a la ding chhuak ngei zawk ang. Nupui fanau hlim taka kawm ṭhin leh, uap ṭhin pa chuan ama hlimna leh hahchawlhna a hria a ni. Pa mawhphurhna lian tak pakhat chu, a inchhungah a nupui leh a fanaute hlim taka siam hi a ni · hlimna hi sum leh pai leh silh leh fên ngawt a ni lova, hmangaihna nuna inkawm ngeih taka engkim tih dun zêl hi a ni zâwk.

3 Pa chu inchhûng khurah chi thlahtu a ni. Angin Thlarau chi thlahtu pawh a ni tur a ni.

Jakoba chuan a thlahte thleng Lalpan mal a sawm turzia chhutiam a hmu a. Gen. 28 : 10—22; 35:9—15. Nang i thlahten i thlarau nun malsawmna chu an chang ve ang em ? I sum leh pai chuan rei a daih dawn si lova Nova chuan an chungkaw chhandamnan lawng a tu a, nang in chhungkaw chhandamna lawng Krista Isua-ah chuan inchhungkua hruai lut ve ang che. Khawvel thil leh tisa mamawhin hah hle mah la, tun achin hun rei loteah chuan an thawm hnaw tha tak mbelte khân hlutna a nei tawh lovang a, nakinah chuan sikul a i kaltirna kha engmah a lang tawh lovang. Chatuan hun tâwp lovah chuan tun dan chhunga inchhung khur nun dan chu a lang dawn si a. Nang Kristian pa tha' tak i fate, i nupui te tel lovin, lungduh zawng zawng chatuan hmunah chuan Lalpa chu i tawk ngam dawn em ni ? Tu ber nge kan lovang ? Mittui rer ten lak a va hun em !!.

Chhungkaw mahnitual dun la, Lalpa thute zirho nân i hunte hmang tha la, i fate chuan i nunah rah thlamuanawm tak an hmuh theih nân thlarau chi thlah ang che. Mihring chi thlah mai chu a hlauhawm a, thlarau chi chhe thei tawh lo chu i inchhungah thlah turin, Lalpan i nunna a la pawh sei sak che a ni tih hria la, tichuan lei malsawmna pawh Lalpan a vur ngei bawk ang che. In chhungah pa i ni tih chu inhmu chhuak thar leh la, i dinhmun pawimawhzia chu hriain rilru leh thinlung takin Lalpa tan inbuatsaih rawh u.

Lalpan chhungkaw pa ber kaltlang-a thu sawi a duh fo thin a Nang Pa ber, Joba din hmun kha han ngaihtuah teh! Joba kha mi nei nung leh mi hausa tak a ni. Fapa 7 leh fanu 3 a nei a. A faten

thil an lo ti sualin Pathian an lo sawi chhia a ni mah
na tiin an za a hming kimin halral inthawina a
hlan ţhin a ni. Zing takah thoin hetiang hian a ti ţhin
Pate u in enchiang teh u, Upa te leh Pastor leh
rawngbawltute u, zingah thoin in fate hming kimin
in chhungkaw hmingin, Lalpa tan inthawina thiang-
hlim in hlan ţhin em ?

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR:-

1· Pa fel leh fello hriatna chu an fate nun dan leh din hmun hian a lantir a ni, tih hi a dik in ti em?

2. Pate hian an nupui, fanaute Lalpa hnena hruai hi an mawhphurhna a ni a. Pain a ngaihsak loh chuan nu tan chuan a harsa lutuk a ni. Sawiho ni se.

3. Joba chuan an chhungkaw hming kimin halral inthawina a hlan ţhin. In ti ve ţhin em ?.

BUNG 5

KRISTIAN CHHUNGKUA A NU DINHMUN

Hmeichhe khawsak tha chu a pasal tan Lallukhum a ni a. Thufingte 12 : 4.

Ngai rawh, thufing tawi hmang apiangin he thufing tawi hi an hmang. A fanuin a nu a chhun tih hi. Ezek. 16 : 44.

He naupang dil hian ka tawngtai a ni a. tin, Lalpa chuan ka dil chu mi pe ta a. Chuvangin kei pawhin Lalpa hnenah ka hlan a ni. A dam chhung zawnga Lalpa tana hlan a ni. I Sam 1 : 27, 28.

1. Nu pawimawhna ;

Tun lai khawvel atana Kristian nu pawimawhzia hi tu'nge sawi kim thei ang le?! Mrs. Vanderbilt thlir dan chuan, tun laia kan nulate za zela sawmkua pali (94%) te hian pasal neih an tum a, mahse chung zingah chuan za zela pathum (3%) te chauh hian inchhung khura nu nihna tilru leh huamna tak ne te chu an ni, a ti a a ni. Tun laia inrelbawl tam zawk te hi Mizoramah ngei pawh hian thlir ila, Kristian chhungkaw din tur leh fanau enkawlna tilru leh nemneite chu an tlêm hle âwm e. Nute hi kan demawm viau lo maw? Kan fate kan lo enkawl that lohna a lang chiang hle a ni. Nute hian inchhunga kan thawh tur hna ropui tak hi ngai pawimawh lovin hna dang kan dap thin em ni? Vawi khat chu French rama mi thiam leh roreltu-ho thu khawmin Nepolian-a hnenah "Engnge ni French ram hian a mamawh ber," ? tiin an zawt a, a ni chuan kawng dangin a chhang lo. French ramin a mamawh ber chu "Nute" a ti ta zawk a.

Tin, St. Augustine-chuan, "Nuhote min han pe teh u, tichuan anmahni hmangin khawvêl hi ka'n thlak danglam teh ang' a ti hial a ni. Lincoln-a chuan a nu laka bat a ngaihzia leh a nu enkawlna chu a din chhuahpuizia a ziak a ni. Timothy Dwight-a chu a hlawhtlinna thuruk an zawt a. "Nu ṭha ka nei a ni" tiin a chhang a ni. I fa chuan engtinnge a sawi ve ang? Ram leh hnam a lo din chhuah theih nân sipai huaisen tam tak aiin Kristian nu ṭhate an pawimawh zawk a ni. H. Benson naupang nun chhûttu chuan, "Nu ṭha hi ram tâna dotute aiin an hlu zâwk" a ti.

Nu pawimawhna tih hian a huap zau êm êm a. A fate chungah chauh ni lovin, pasalte nun thlâk thleng daih theihna a nei a ni. Pathianin hmeichhia hi mipa hnuaiah dahin a ṭanpuituah siam mahse, hmeichhia hian mi hneh theihna a nei tlat a. Pasalte nun pawh siam ṭha a, hruai sual thei an ni tih kan hre bawk tûr a ni.

Tin, inchhûng khurah nu ṭha leh fel awmna chu inchhûng hlim leh nuam a lo ni ṭhin. Nu nun dân a zir in inchhûng a nuamin a nuam lo thei tih hi nute pawhin hriata a in ngaihtuah a tul hle a ni. Nupa hi mahni maiin emaw, fate nên chauhvin emaw awm theih a ni lova, chhûngte dang unaute emaw, pi leh pu emawte nen chên tlan a ṭul a. Chutah chuan nu dinhmun hi a pawimawh tak zet a ni.

Tin, in chhung ei rêl thuah te inchei mawinaah te, nuin a inchhûng chu Krista Lalna hmun leh chên nân a buatsaih tur a ni. Naupang ber aṭanga upa ber thlengin lungawi tlanna zawngin; Lalpa'n a remruatahte chuan mal a sâwm duh zawng a ni nge ni lo tih Kristian nu chuan a ngaihtuah reng tur a ni.

2. Nu mawhphurhna, a pasal lakah:

Nu hian a pasal enkawl leh tanpui hi a tih tur mamasa ber a ni a. Pathianin hmeichhia a siam ni atang rengin mipa tanpuitu atana din a nih kha. Pasalte khawvar hnê nu lea tihlimtu tur a ni a. Tin, a taksa leh nunhrin enkawl saktu tur a ni a. A pasal ei leh in tur siam saktu tûr a ni a, ei tur a siam pawhin, a pasal ngaihnat zawng leh tui tih zawng chu a thliar ber tur a ni. A pasal enkawl chu a tih tur ber a ni. Kan pasal ten inchhungah emaw, kohhranah emaw mawh phurhna pawimawh tak an chelh laiin, nuten hriatpuiin kan fuihin kan tanpui tur a ni.

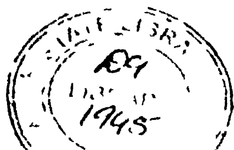
Mizo nute hian pasalte enkawlna kawngah zir tur tam tak kan neih ka ring. Kei ngei pawh hian zir tur ngah hlein ka in hre thin a. Tling lo ka inti ble thin. Pathianin nute mawhphurhna atan a lo ruat tawh a. Kan pain chaw puar taka a ei hi chuan tamah aiin ka lawm zâwk thinin ka hria. Pastor nupui pakhat pawhin a pasal ke fai taka a han sil sak chuan a pasal aiin a lâwm zawk tih thu min hrilh a. Mipa tanpuia enkawl turin Pathianin hmeichhia hi a lo ruat a nih avângin pasalte tihlima enkawl ngun apiang chu nu hlim an lo ni dawn a lo ni a An taksa enkawlna mai nilo, anrilru leh thinlung tilawmtu tihahdamtu, leh an thlarau nunna pawh tichaktu nih hi nu tih tur ringa Pathian ruat a ni. Hmeichhe tha chu a pasal tan lallukhum a ni tia Bible-a kan hmuh angin Kristian nuhote hian kan nihna tur renga Lalpa lo ruat chu zawmin, mahni pasalte tan lallukhum mawi tak nih tum theuh a va tul em! Kan nihna leh tih tur ber Lalpa min ruatna ti lova mahni a tul dang kan in siamna hian kan pasal'e a ti chak lo thei a ni.

3. Nu mawhphurhna a fate chungah:

Hmni hi nute tana entawn tur ṭha tak, Bible-in min hrilh chu a ni. Pathian thil thlàwn pêk, lei ro hlu ber mai, a fa chu Lalpa a petu hnenah a hlan a, A pai lai aṭangin Lalpa tana pêk tiamtu leh a sên tûi aṭang pawha, a rilru zawng zawnga Lalpa tana buat saih chu a tum ber a ni a. A fa chu chaw a pêk laite, a silhfen a buat saih laite leh a pawm laite, a tihmut laite pawha a thinlunga lian ber chu Lalpa tâna, a fapa buatsaih hi a ni. An mawina tur rin-ngawta cheite, an ṭhanlenna tur ringawta ci tûr ṭha pêkte hi Hmni thinlung a ni ve lo. Kan fate Lalpa tan enkawl ve ila kan hlo'h dawn silova.

Hetiang nu hi a ni St. Augustine pawhin khawvêl tidanglamtu atân a duh chu ni Hani chuan hna dang zawng zawng aiin a fa awm chu a thlang a, hmân lai deuh chuan, nu mi hni fate awm ringawt ngaihtuah chu thatchhia an ti ṭhin. Mahse, an hnat thiam loh vang a ni. Tin, nute pawhin, an thinlunga Pathian tân a, fate buatsaihna rilru pawh an nei chuang bik lova.

Pathianin ama anpuiin, a duh takin a din a, mihringte hi chhan nei lovin a siam lo. A siamtu chawimawi tur leh tilâwmtu atan a siam a, chuvangin nute hian kan mawhphurhna hi a nasa hle a ni tih hriat a ṭul a ni. Hrin thlàk ngawt mai a, enkawl nan a hun hman kan huam leh si loh chuan a rapthlak a ni. Kan thlahtute lo bawhchhiatna hnuaiah chuan an boral mai zawngin, chatuan hremhmun chu an chan a ni dawn si a. Ramsate aiin mihringte kan danglamna chu chatuan nun kan pianpui a, chu chu hremhmunah nge kan hman ang vân ramah tih hi zawhna ropui ber a ni.

Tichuan, n ı pın l ı, nu leh pa kuta nu la innghah vek lain, Tatı ı n th ı m hı rengın an hun tha kan chuh tur a nı Naupang hun hlut zia hretute leh chhûttute chuan, *nau pang chu kum sarih an nih hma aa ngun taka enkawl chua ı an dam chhungın kan ta a ni tawh an t ı rıı.* Hetih hun lai hian, nu leh pa an ring zovin, an h ı nghat nasa a, an hun thatalai hi kan pur ı elh chuan a va uiawm dawn em! Sap thufing vekin, "*Nau pang kum sarih pe thum mi chu i am tha ran lo ang a tı a rı.*" A awmzia chu tleirawl nı'ra ı ı pe tawı a, thanıanı leh zilhnate chu zawm ain, ı h ı t'ıa an duh tawh zawk a ni. Mahse, thenkhat'en zilh leh thunun an tan chhuah si a, nu leh pa tımtak chuan a hun tawh lovah thunun leh zilh an tan ve chauh avangın, an fate an ti luhlul zawk thin. An len hun ngawt nghahhlelh-te chhangchhhıat leh thuıı thuıı ngawt nghahhlelh tûr a ni lo. An hun tha hi a ham kan hlau zawk tur a nı

Mrs G. Christian chuan naupang enkawl a pawımawhzia leh an tana hun hman ral hı a hlutzia a hmu chiang êm êm a, tichuan I l ı a phuah ta a. A chíng I masa berah chuan ama hun ral ta zawng zawnga a fate enkawl nân a hun hmante kha a thlawn a nih lohzia a hrilhfiah a Tin, a chang tawp berah chuan Pathian aw a hriat chu hetiangin a hrilhfıah a.

"Tal thu'phah ıepui kmaa i dın hunah,
He thu lawmawm hı i la hre ngei ang,
I hun ral tate kha a thlawn love,
Duh tak, hei i fate zawng zawng an awm" tiin

I fate i enkawl avanga thil dang i thawh hman lohnate leh iakhâwmte i theih loh chângte pawhin Lalpan hun tha a pe che tih hre reng la miten hre

thiam lo mahse, Lalpan a hriatpui che asin! Kristian nute Lalpa hmaah kan fate tel lovin kan ding ngam dawn em ni? Hma dang kan thawh ṭhatte kan sawi ngam lovang. Nu tam takin kan fate tâna ṭha leh nakin hun tûr ngaihtuahin kan buai a, mahse, tun hun ngei; nitina an mamawh chu kan tih loh phah si chuan a pawi hle ang. Nakina an lo retheih hlauvin, tûna anhun hlu hi kan khawh ral tur a ni lo. Pathian hnên aṭanga chhuak finna leh thuamna lo chuan hriatna ringawt te, tumna ringawtte chuan hlawhtlin theih a ni lo. Ṭhenkhatte chuan thiam inchantur takin sawi chu a awl a, tih erawh chu a har a ni an ti ṭhin. A dik chiah reng a Pathian chakna leh thuamna ailin thinlung kan hlân tur a ni.

Pathian hnenah kan fate a mal tê tê-in kan hlân fo tur a ni. A upa ber tân a hrangin ṭawngṭai a, a dawttu tân a hrang bawkin a ruala an tâna dil sak chu a ṭha a, mahse, a mal tê têa an puala ṭawngṭaina neih a ṭûl a ni. An mamawhte a lo hrang a, an harsatna pawh a inang lo thei a.

Aw le, nute hi Pathianin kan fate nungchang siam ṭhatu tur leh enkawltuah min ruat a. Kan fate nun kan tichhe theiin kan siam ṭha thei a ni. Davida chuan fa tam tak a nei a, (Fapa 19 leh fanu 1) II Samuela 3 : 2-5;5·15-16; 1 Cron 3 : 19 leh ziak dangah te a lang a. Mahse, pa pakhat fa si, an danglam êm êm a. Amona te, Absaloma te ring lo hnam laka a fate chuan an ti lungngai êm êm a. Solomona te, Nathana te, nu ṭha fa chu an danglam bik a ni Chuvangin, fate hian nu dinhmunan lantir thei a ni. Lei ro hlu ber Lalpa pek che enkawl ṭha lovin sum ûm in intibuai lo ang che. Lalpan in mamawh chu a pe ang che tih ring ngam bawk ang che.

Pathian hrenah kan tlin lohnate ruang a, thinlung ṭawngṭaiin kan kûn tur a ni. Kan hun ṭhate lo ...m tawh mahse, Pathian tan thil harsa a awm lo ... hriain, kawng ṭha dang min buatsaih ngei turin ...n dil tur a ni. Hnathawh hrang hrang thawkin emaw ...ona leh thiamna inang lo mahse, aman min ṭanpui lo tiam hmasak tawh avangin kawng min buatsaih ...k hi a tum a ni zâwk a. Mosia nu, Jokebedi pawh ...ha nu mâwl ve mai leh ngawi chawi tak a ni a, mahse, Lalpa tân a fa chu a lo buatsaih a nih kha. Mosia chu kum sawm pahnih hnuai lam kha Pathian ring mi, a nu enkawlnaah a awm a, chumi hnuah chuan khawvel finna leh thiamna zirin, Aigupta ram-... ring lotute nen chuan kum sawmthum vel chu a ...un a hmang a. Mahse, a nuin a têt laia Pathian tâna ... lo buatsaihna chu a bosan lo a ni. "Naupang chu a kalna âwm kawngah chuan zirtir la, a upat ...un pawhin a thlah lovang" Thuf 22 : 6 Kan fate zirtir hi a thlawn a kan dawn a ni. Lawm chungin Jokebedi angin kan fate i enkawl ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :—

1. A fanuin a nu a chhûn tih thuring hi a dik i ti em ? Mahni in en chungin ṭûl nia hriatte sawiho ni rawh se.

2. Nute hi Pasalte tân Lallukhum kan ni hlawm em ? I pasal tân Lallukhum mawi tak nih i lo tum tawh ṭhin em ?

3. Fate enkawlna kawngah (mahni tlin lohna) hmuh chhuah tharte a awm chuan sawiho ni se, Tin, midangte tih ve a tîna kan duh te, heta ṭanga zir emaw, mahni lo tih ṭhinte sawiho ni se.

BUNG G.

NAUPANG NUN DAN LEH A KA'HHRUAI DAN TURTE:-

Chutichuan Manoa (Samsona Pa) chuan Lalpa hnenah a ngen chiam a, a hnenah, *"Aw Lalpa, khawngaih takin, Pathian mi i rawn tirha kha ka hnenah lo kal leh sela, naupang lo piang tur chu engtinnge ka tih ang (kan enkawl ang) min han zir tir rawh se," a ti a.* (*Roreltute. 13 : 8*)

Tin, heng thu vawiina ka pêk che u hi in thin lungah a cham reng ang a, in fate thahnemngai takin in zirtir ang a, in ina in ṭhut lai te, kawnga in kal lai te, in mut lai te, in thawh hunte in in sawi ṭhin tur a ni. (*Deut 6 : 6,7*)

Hani chuan La'pa hnenah fa a dil a, tichuan a pai hma a ṭang leh, a pai hui aṭangin, Lalpa tâna hlan a tiam a. Tin, Manoa chuan chutiang bawkin a nupuiin nau a pai dawn tih a hriat aṭangin, nausên lo piang tur chu a enkawl dan tur Pathian a zawt a ni. Loisii leh Uniki chuan Timothea chu naupang tê a nih aṭangin Lalpa tân an buatsaih a.

Aw le, naupang enkawlna chu nu leh pa chungah a innghat tih chiang takin kan târ lang tawh a. Mahse, engtia enkawl tur nge tih kan hriat a ṭul a. Naupang enkawl dan kan ngaihtuah laiin, an nungchang tlângpuite kan hriat a ngai bawk a. Nu leh pa tân chauh pawh a ni bik lova, nula leh tlangvâlte leh Sande sikul a, zirtîrtute pawhin an hriat tur pawimawh tak a nih avangin, naupang nungchang tlângpuite leh an tâna hriat tur ṭulte kan ngaihtuah ang a. an awm dân tura Pathian siam chu an sual bik emaw

tenin, kan dawh thei lova, hremnate an tawk ṭo ṭhin a ni, Tin, ṭhenkhatten, naupang dan a ni, tiin an awmdan ṭha lovahte pawh an thlahthlam mai mai ṭhin a. Chuvangin, he bung aṭang hian zir tur tam tak kan nei ngeiin ka ring.

A. NAUPANG NUN DAN LEH AN MAMAWHTE

Mama Kum 0--1

Nausên kum khat hnuai lam hi chu a bîk takin nu mawhphurhnaah kan dah lo thei lova. Nu mawh phurhna hi chhûngkuaa hriat tlân a nih loh chuan thil harsa tak a nia, chuvangin, pate leh midangte pawhin, nu mawhphurhna pawimawh tak mai, naute enkawlna hi ţha taka an tih theih nân, hna dang thawkah emaw, an phût lutuk tur a ni lo. Tin, naute ţha taka nuin a châwm theih nân, nu chu ei lamah pawh duat a ţul a ni.

Nautê chu kum pawh a tlin hma leh khawvel êng an hmuh hma atang rêngin nu chuan a châwmin Pathian hnerah pawh a hlan ţhin tur a ni. Hmeichhia nge mipa ni ang tia ngaihtuah ringawt ai chuan Lalpan a ram tizautu ah leh a rawngbâwltu rinawm tak ni tûra a din ngei hi kan dil tur chu a ni zawk Sa-

muela te, Samsawna te chu an nu leh paten, an pian hma aṭangin, eng anga enkawl tur nge an Pathian hnenah an thlen ṭhin.

Lalpan he khawvel êng hmu tura pum chhûng aṭanga a lo pian chhuah ni aṭangin, Pathian hnenah lawmthu sawi chuangin, theih tawp chhuah a, Lalpa tana kan enkawl chu kan tih tur a ni.

Nausên kum khat hnuai lam an nih lai hi an ṭhan nasat ber hun lai a ni a. Hetih hun laia enkawlna ṭha an hmuh loh chuan an dam chhûng nun a khawih buai thei a ni.

A tlangpuiin, thla khat aṭanga thla thum an nih laiin, an rih lam kg thum leh a chanve an ni tur a ni a. Tin, thla ruk an lo tlinin a lêtin an ṭhang ṭhin, kg sarih an tling tur a ni Tin, thla 6—10-ah chuan kg sawm vel an tling tur a ni. Tin, kum hnih an lo nihin kg sawm pahnih leh a chanve an rawn ni pha ngei bawk tur a ni. An ṭhan dan a lo muang hret hret a, kum khat hnuai lamah an ṭhang nasa ber a ni.

Kum khat hnuai lam an nih laia an chum emaw an thau ṭhat emaw an rih dan tur anga an awm loh chuan, an thluak ṭhan dan a khawih pawi thei a. Hei hi hnam fing zawkte chuan an ngai pawimawh em em a, hnam leh ram a ṭhan theih nân, nausên enkawl ṭhat hi a lo pawimawh tak meuh a lo ni a. Nu hnutê mai ni lovin, chaw ṭha tihmeng an pe ṭhin. Mifing ngaihtuahna ṭha taka an lo puitlin theihna turin, kum khat hnuai lam an nih aṭangin a inṭan daih a ni.

Tin, natna chi hrang hrang pawh lo vei sela, nau sên a hrisel ṭhat a, a taksa a rih tawk chuan, natna lo tuar theihna a nei tam bik a, na takin lo tuar mahse, an ṭha chhuak leh ṭhin. Nausên a chak tawk

loh chuan, natna lo kal a lo hneh ţhin lova, a lo thihpui mai ţhin a ni. Bhutan ramah hian naupangte enkawl ngun a pawimawhzia an la hre tawk lo êm êm a. Za zela sawmnga naupang kum nga hnuai lamah an thi a ni. Mizoramah pawh naupang tam tak, kum nga hnuai lamah an boral ţhin. Tam takte chu enkawlra ţha an dawn loh vang a ni ngei ang. Sap ramahte chuan za zela sawm naupang kum nga hnuai lamah an boral a ni. Henghote hi chu chhan theih lohva natna lo kal avangte an ni ber a, enkawl ţhat loh vang a ni lo. Mihringten kan mawhphurhna naupang enkawlna hi (a bik takin nu leh pate kan ni zual a) kan hriat tawk loh avangin, Lalpan nunna hlu tak a pek chu kan chân fo ţhin a ni. Pathianin mihring hi tum leh chhan nei takin a din a, a dintu tum chu tihhlawhtlin a nih hmain, naupang tam tak an boral a ni.

Inchhûng khur a lo hlim zâwk theih nân leh, ram leh hnam a lo ţhan theih nân te, Kohhranah mi ţangkai tak tak te, kan lo neih theih nan nausên enkawlna hi a tir aţanga kan ngaih pawimawh a ţul hle a ni. Nu leh paten kan chhungkaw tan mai ni lovin, Kohhran tan; Lalpa ram zau nan kan fate enkawl ila kan chhungkua ngei tan pawh malsawmna a ni zawk dawn a ni.

An taksa mamawhte kan sawi laiin, an thlarau nun nen, a inkawp ţhata. nu leh pa ţawngţai lai hmêl te, Pathian hla saa hlim taka an zai lai hmêlte chuan nausên te, nun a khawih thei a, nau awih hlate hi an rilruah a châm thei a ni. Tin. chaw an ei laite, hnutê an hnêk laitein Lalpan hnute tui malsawm sak turin kan dil sak a ţha a ni. Hmangaihna aw nêm chu nausên thinlung ril takah chuan a châm ţhin.

Hman lai mite chuan nausen hian nu kut leh mi dangte kut a hria, an lo ti ţhin. Pathian aţanga chhuak, hmangaihna mitmei chu an thlir a, an thlamuang ţhin a ni.

ZAWHNA 'LEH SAWIHO TUR:-

1. Engvangin nge naupang kum khat hnuai lam hi, enkawl ţhat a pawimawh zualna ? Ram leh hnam a changkân theih nan leh mifingte an lo nih theih nan, engnge a pawimawhna ?
2. Eng hun lai hi nge nausên an ţhan nasat ber ?

B. NAUPANG NUN DAN LEH AN MAMAWHTE . KUM 1—3.

Mizo chuan Kum 1— 3 chhung hi naupang chhiâ, engmah la hre lovah kan dah a mahse an hun pawimawh ber lai pawh kan ti thei ang Horace Bushnell chuan, "Naupang ah pian atanga kum thum an nih thleng hian an nungching in siam dan tur chanve aia tam a indin a ni tih hi Kristian nu leh pa zawng zawngte hian lo hre rawh se," a ti hial a ni Tin, Thufingte "A bul tan that chu a zatve tizo ang a ni" a ti bawk a

Kum 1 3 Mawitei

(1) AN TAKSA ṬHAN DAN ṬLANGPUITE:

Hetih hun lai hian anmahni tana tâwk tur ṭhut-phah leh dawhkante pawh anmahni tana tâwk tur leh an mit zâwn tâwk thinglehkha ngaihtuah tur a ni. Ṭhenkhat chuan sâng takah naupang tana ringkham-na turah an ṭhu a an zirtir ṭhin. Tin, hetih lai hian naupang thla khat leka inthlau pawh an tih theih a inang lo thei a. Mi dangte nen khaikhin loh tur a ni. An rilru a ti hlim lovin, a ti tim thei a ni tih hriat tur. Milem hi an mitah a fiahin hmuhnawm an ti êm êm a, Bible chhunga mi a lem lian tâwk leh fiah tak, rawng lâr tak an en tur ngaihtuah a ṭha hle. Tin, nu leh pa leh Sande Sikul zirtirtu pawhin rei tak che lova ṭhuttir tur a ni lo

An tibrawi a ṭhang nasa a chu chuan a awm hle hle tir thei lova, hmun hrang hranga kal sawn an duh ṭhin a an dinhmun nge thiam chunga enkawl tur a ni Naupang ninhleite hi an sual bik avangah puhin thin kan tirh tur a ni lo. An taksa ṭhangin a rawn awmtir a ni tih [illegible] hriat chungin kan enkawl tur a ni Tin [illegible] tak, sak zirtir tur. Ring taka [illegible] tur a ni An taksa ṭhan danah an [illegible] tur a uchhin thei zawk a ni

Tin, natna an kai awl bik em êm tih nu leh pa leh Sande Sikul [illegible] pawhin an hre tur a ni. Hetih hun lai hi enkawl ngun an ngaih zual lai a ni. Ṭhian an pâwl thei ṭan a, kawi hakte leh chênna fimkhur tur a ni. Tin, an hriatna te, Mit, Hnar, Beng leh khawihna te, eia hriatna te an la chhawrin an hmang nasa a, thil hriln pawh hrilh nawn fo an ngai a. Tin, an thil hmuh te, milem te rei tawk entir an ngai a, tin, thil khawih te, hnim te, ei te, an châk a. Hengte hi an thil zirna bul a la ni a, hriat thiam tur a ni

(2) AN RILRU THAN DAN LEH KAIHHRUAI DAN TURTE :

Hetih hun lai hian an thumal hriat theihna hi tâwp chin a awm a; kum hnih mi chuan zathum thumal a hre thei tawh a, tin kum thum chin chuan zakua lai an hre thei tawh a, thawnthu tawi leh mawl thlan chhuah tur a ni. Tin, an thu hriatte ţanpuituah a lem hmuh tir hian nasa takin an rilruah a tuh bik a ni. Tin, thawnthu lamah pawh an mahni rualpui leh an nun dan ang ve ngei hi ngaihnawm an ti bik a ni. Entir nan : Isua naupan lai te, Samuela naupan lai te, an tana zir tur fing taka thlan a ţha. Tin, a ngai thlir pawh an ning ve lo tih hriat a ţul hle. An hriatna a la tawi a, a ngai hi a thar angin ngaihnawm an ti thei a ni. Hlate pawh a ngai sakpui a pawi lo. Bible châng tawitê tê vawntir theih a ni. "Pathian chu hmangaihna a ni," tih ang te a awmzia hre lovin an vawng thei a ni.

An thu hriat apiang an ring a, bum leh tihder an awl êm êm a, chuvangin fiamthu leh dâwt leh thawnthu dik lo hrilh mai mai tur a ni lo. Tin, thu mâwl thei ang berin thu hrilh tur "Khawvel êng in ni,' tih te, êng hian engnge a sawi an la hre lo. Tin, "Nunna chhhang" tih hian Isua a entir tih an la man lova, chhang chu chhang tak tak ang a la ni. Thu mawl tak tak hman tur, 'thiang lo' tihte ţawng upa an la hre phak rih lo.

Tin, an rilru put dân nakin hun an la hre thiam lo Thla lehah tih te, kâr lehah tih te, minute sawm hnuah lo kal rawh tihte hian awmzia a la nei lo. *Tun hun* hi an khawvel a ni.

Tin, a hriat apiang a ring angin a hmuh chu tih ve zel a tuḿ a, mi nun an entawn a, a mita a hmuh ang ang kha copy-in a ti ve a ni. Mi ṭhut dan te mi kut dah dân te, mi inchei dante an thîk ve ve zel a ni. Chuvangin fimkhur a ngai hle. Nu leh pa leh zirtirtute hi an darthlalang kan ni tih hriat tur a ni. Hrilh leh sawi ai mahin i chêt danin a nun a hneh zawk tih i hre tur a ni. Ṭawngkam mawi leh hlim hmêl hmuhtir reng hi tum tur a ni. Kum khat aṭanga kum thum inkârah an nungchang tam zâwk a inrel tih hriat tur. An thuamhnaw thlak dawnin an duh thlantir tur a ni lo. Vawikhat a thlan chuan a dawt lehah chuan amah hawkin thlan a tum leh ang. Hmeichhia an ni bik fo.

Tin, thu zawh hi an thil zirna bul a ni a, an thu zawhna kan chhânin fimkhur a ngai hle. A dik leh mawl thei ang hera chhân tur. An thu zawhna chhân dana zirin an damchhûng nun a khawih a ni.

Tin, an rilru a la dawia, hlauh an la ngah êm êm a, thil thleng thut te, thil râpthlak leh hlauhawmte lakah vên tha t an ngai. Thawnthuah pawh a tluang thei ang ber leh hlimawm lam hriattir tur a ni An intih palh pawhin nuin emaw, a hmuluten emaw, hlau leh pawiti hmêl hmuhtir loh hrâm hrâm tum tur. Nâ an tuar laite hian an ngainat zâwng tak thil hrilh ila, an rilru zawng zawngin an ngaihtuah a, an hliam leh nâte an theihnghilh thei a ni. Mrs. Marry chu a fanu a inti palh a, a thi nasa hle a; an han tuam leh sil vel lai chuan a ngainat zâwng tak thawnthu leh a lawm zâwng a lo sawipui a 'Tichuan a nu thusawiah chuan a natna aiin a rilru a dah zawk a ni.

Tin, nawrh an la chîng êm êm a, an duh ang an la sawi thiam loh vangte leh an nu leh pate enkawl leh awm an la ngaih avangtein an nuar ţhin. Hetih hun lai hian thlahthlam lutuk tur a ni lo. Mi kutah tal tir lutuk a ţha lo Tin, thil nin leh thil châk an neihtein an nuar bawk ţhin Ngun taka an chêtzia thlira en zel chuan an nawrhna tam takte chu a pumpelh tir thei a. An nawrh veleha thil pek ai chuan an nawrh hmaa an chet dan enin pek a ţha, zâwk. Nu leh paten thlamuang taka an rilru siam tur. Thlahthlam leh ngaihsak loh nia an inhriatna hian an nun kawng tinrêng a khawih danglam thei a. Kan. duat tih leh kan hmangaih tih hi an thinlungah a intuh tur a ni. A hmuh theihah nu a awm chuan a a thlamuang êm êm a ni.

(3). MIDANG LAKA AN NUNGCHANG AWM DANTE:

Ţanpui an la ngaiin midang chungah an la innghat vek a, engkimah puitu an duh a. Anmahniin an la lungawi lo.

Ţin, an la zak zum a, mitmeiah fimkhur tur a ni Sande Sikul zirtirtute pawhin theih ang tawka lo lawm leh duat tum tur a ni. Tin, an thil neihte hi an inti ta êm êm a, 'Ka ta' 'ka ei tur,' ka puan, tiin mahni hma an la sial a, an sualah ngaih tur a ni lova an dinhmun tur rêng a ni tih hriat tur a ni. Midang ngaihtuahna an la nei pha lova, hriat thiam an la ngai rih a ni Tin. infiam laite hian bawl inpek kual zel laiin an pawm tlat ţhin. Hrethiam chungin zirtir tur a ni. Tih luihna ni lovin. a theih anga thlem tur a ni

Tin, fak reng an ngai a, hei hi i tih chuan ka hrem ang che tih aiin; i fel si a, ti suh ang che, tih

a ţha fo zawk. Faknain an nun a la hneh thei zawk a. Tin, i la tê tih hi an lawm lova, i lian tawh, tih leh i len hunah chuan tihte an lawm ţhin. Tê tih an duh lova, lian nih an châk a ni.

(4) AN THLARAU NUN LEH MAMAWHTE :

Naupang kum 2 emaw, kum 3 emaw chuan Pathian hriat châkna an rawn nei ţan a; zawhnate an zawt ve ţhin a. An zawhnate nuihzat thlak leh mawl tak pawh nise, ţha tak leh fiah taka chhân tur a ni, nuih tur a ni lo. Pathian châkna an rawn neih kha kan tizak emaw, kan titîm emaw tur a ni lo. Tin, sawi ţhaih loh tur, i sual chuan Pathianin a hmu che a, a lawm lo tih aiin, Pathian hmangaihna hlir sawipui zawk tur. Pathian hriat châk lohna an neihna lam chu sawi rih loh tur.

Isua pian te, a lo ţhan len dante hrilh la, Isuan a hmangaih thute hrilh la, ţawngţaina a lo chhâng ţhin tihte hrilh tur. Tin, ţawngţai châknate an rawn nei a, an thiam tâwk chu pawm tur. Tin, mâwl tê tê a, zirtir a ţul bawk. Bible hi Pathian thu a nihte zirtirin, hla aţangtein kan hrilh tur a ni. Nun dan bawk a pawimawh a, Pathian kan zah leh pawl dan aţangte leh chhûngkaw inkhawmna aţangtein an zir a. Tin, Pathian pawl a hlimawmzia-te kan hmel leh nun aţangin an zir bawk a. Pathian chu engkim min petu a nihziate, thil thar an neihtein kan hriattir tur a ni. Pathian amah dintu hriat a châkna tizual tur lam hlirin sawipui tum tur a ni.

Aw le, nu leh pate u, in faten an mamawh che u a, tumah dang innghahna dang an la nei lova, tihlim tur leh thlamuan tur leh hmangaih taka enkawl turin Lalpan a duh che u tih hria ang che u.

C. NAUPANG NUN DAN ŁEH MAMAWHTU KUM 4—5.

(1) An taksa ṭhan dan tlangpuite :

Hetih hun lai hian an ṭhang chak hle a, anmahni pawh lian an inti a, an uang ṭhin. An tihrâwl a la ṭhang nasa a, an kut an la hmang thiam lova, ziak an zir ṭan a, mahse, lehkha puan hlai tak tak an mamawh a, A AW pawh han ziak se a inlenhleihin a sei hlei pêl pûl ṭhin a, an kut chetvel an la khap bet thei lova, hriatthiam tur a ni. Milem rawng an hnawih dawn pawhin lian tâwk taka siam a ni tur a ni. Che lovin an awm thei lova, an infiamna tur leh an khawih duh zâwngte nu leh pa leh zirtirtuten an ngaihtuah sak tur a ni. Bakcheha lehkha cheh leh lem siam nan rawng pencil-te an mamawh a, an kut che vêl tân hmasawnna a ni a, anmahni tiṭhangtu a ni. Mizo nu leh pa chu a tlangpuiin naupang khalh tur hi kan ngaihsak lo va naupang infiam nâna pawisa sên chu kan ui a, mahse, kawr man tam tak tak, puan man tam tak takte chu kan lei fo thei si a. Ṭhenkhat phei chuan an thûl khungin, kawrte chu hâk sen loh an neih laiin, an fate rilru leh taksa tâna ṭul an infiamna lam chu kan lei sak thei lo a ni An infiamna ṭha tawk nu leh pain an pêk loh chuan thil khawih loh tur tam tak an lo khawih a, hau leh velh an hlawh leh si a. Hnam fing zawkte chuan naupang bungrua hi an ngai pawimawh êm êm a, Missionary ram hla taka lo kalte tam tak ka hmuh hian, nu leh pate bungrua ai mahin an fate pakhat emaw, pahnih emaw bungrua hi a tam emaw tih tur a ni fo mai.

Kum 3–4 Mapuiin la phiar a zir ṭ ı ı

Kum 5–6 Zuala leh Ziki School kal turin an insiam

Naupang kum li aṭanga kum nga chu an muthilh lai chauh lo chuan an awm hle hle thei lo. Chu chu naupang hrisel ṭha awm dan a ni a, ninhlei tia hauvin ṭawng chuang hman loh tum tur a ni. B.R.E. ka zir laiin psychology hotu inah ka fa hruaiin ka kal a, kan ṭhut velh kan hotu chuan (nula a ni a) a khalh tur a lo pe vat a. Kan inkawm lai chuan a khâl ning a, hmun dangah a kalsawn a; kei chuan ka fate chu an harh (restless) lutuk a, ka han ti a. Kan psychology hotu chuan, "Pathianin a ruat; a nungchang chu i sawisêl tur a ni lo" a ti ta hlauh va fa pawh la nei lo zawk a ni nain, ka ngawi ta hmiah a, ka nui ringawt a, ka rilruah a châm reng a ni. Hetih hun laia an khalh tur kan pêk ṭhin aṭangtein an felin an lo puitlin hnuah thiamna zau tak an neih phah thei a ni. An têt laia motor cycle khalh an thiam hle chuan Jeep khalh chu an tân a har lovang. Chutiangin thil rem khawm leh siam an thiam chuan mistiri hna emaw, engineer lam emaw chu an hriat thiam phah thei cawn a ni.

Tin, an hah awlin, natna an la kai awl êm êm a, hri lêng lakah te, leh an hritlân laitein fimkhur taka enkawl an lo ngai a, mipui hûte an la hneh lo a ni. Lalpan hrisêl leh hlim taka awm tura a ruat chu kan fimkhur lohna avangtein leh kan thlahdah avangtein ṭuarna an nei-fo ṭhin. Lalpa ropui nân an taksate fimkhur taka enkawl hi kan mawhphurhna a ni.

Tin, an mit nautê a la hah awlin, an benga hriatna a la chau awl a, chuvangin êng ṭha tâwkah zanah pawh awmtir a ṭha a, tin, êng lutuk a ṭha lo Tukverh zâwnah an mit niêngin a chhun rengnaah ṭhuttir loh a ṭha. Tin, ṭawng ring leh vîn thawm hriattir loh a ṭha bawk.

(2) AN RILRU THAN DAN LEH KAIHHRUAI DAN TURTE :

Thumal tam tak an lo hre thei tawh a, a tlâng puiin thumal 1500—2300 an hre thei tawh a, an kawm theihin thu an sawipui theih ṭan tawh a, mahse zawh na chhawng an tân hriat a la har a, khawiah nge i nu ? engnge a thawh ? engtikah nge a lo kal ang ? tihte an tân a la har a, Sande sikul zirtirtute pawhin zawhna mawl leh tawi an siam fo tur a ni.

Bible thute pawh a awmzia hre lovin an vawng thuai thuai thei a, mahse an theih nghilh leh thuai bawk ṭhin a, vawn nawn tîr reng an ngai. Hetih hun lai hian thil suangtuahna an nei ve ṭan tawh a, thil han hrilh pawhin a hnu lam an ngaihtuah ve thei tawh a. Kan fapa kum nga mi chu a pain "ni a tla tawh, a tlai tawh" tiin a hrilh a. Ani chuan, "ni tla chu an chhar ang em?" a ti a. Hetiang hian suangtuahna an nei zui a, chu vângin nu leh pa leh zirtirtute chuan thawnthu leh Pathian thu kan hrilhte hian an lo ngaih dan tûr hre rengin fiah takin sawi a ṭha a. Tin, an suangtuahna ti ṭhang zêl thei tûrin thil kan zirtir a ṭha bawk.

Tin, thil ngun tak leh khûn takin an ngaihtuah ve a. Hetih lai hian thu zawhnain an khat a, 'enga ti nge' 'khawih nge' 'engtikah, 'engvangin, 'engtin-nge' tih hi an ṭawngka chhuak a ni fo. An zawhna chhân kan ning tur a ni lo. Lalpan ngaihtuahna ṭha tak a pe a, ngilnei takin chhâng ṭhin ang che. *Benson* chuan a lehkhabu (An Introduction to Childs Study)-ah chuan, "Naupang zawhna i chhan danin a damchhûng nun a khawih a, a lehkha zirnaah te pawh a nun a khawih danglam thei" a ti a ni. A

dik hlein la hria, naupangin thu an zawhin ninawm tih emaw, 'i hriat ve a tul lo' tih emaw kan chin chuan an rilru a lhawm hle a, nidanga thil hriat chian an duh hunah pawh zawt ngam lovin, hre si lovin, hrilhhai tak tein an awm phah thin. Tin, sikulahte pawh an hotute an zawhna an lo chhân dan a zirin, an hriat lohte pawh zawh chaknate emaw zawh ngam lo'hna emaw an nei thin a. Tin, ngaih dân leh hriat dân an neih ang pawh an sawi ngam thin lo. Hetiang rilru tîmna leh hlauhna neia an than len hian an nih tur ang an nih phâk loh phah thin. Chuvangin naupang zawhnate chu chîk taka lo chhân tur a ni. Mak deuh leh â taka an zawh pawhin thiam takin, mitmeiah leh tawngah pawh an zah loh nan chhân tur a ni. Kan fapa upa ber chuan kan inneih thlalâk a en a, "Ka tel ve em" khawnge ka awm'? a ti a. Chutiangah pawh chuan a theih anga dik leh mawla chhân tur a ni.

Pathianin nangmah hi min la rawn pe rih lova, hemi hnuah hian Pathianin nangmah hi ka pumah a rawn siam ta che a, tiin emaw, chu aia fiah pawhin chhân a tha. Nuih zat emaw, a ngaihna hre lo emaw a, siam tur a ni lo. An hah hma êm êm a, che lovin an awm thei lo nain thil harsa leh rei tak tih tur an la tlin lo a ni.

Natna laka Kum 2-3, mite aiin an lo inveng thei deuh tawh a, mahse hrileng leh natna kai theih lamah ven that an la ngai fo a ni. An mahniin an inthlâkin an inchei ve thei tawh a, mahse an la indim thiam lova, nu leh paten thawmhnaw te, ei turte hi Pathian hnen atanga kan dawn a ni tih hi hriattir fo a ngai a, intih nawmnah tur a nih lohzia hrilh tur a ni. Thil thar an neihin Pathian hnena lawmthu sawi turin hrilh fo tur a ni.

3. MIDANGTE LAKA AN NUNGCHANG AWM DANTE :

Mahni an inngai pawimawhin engkim an thu thua dah an duh ţhin. Midangte duh dante zawn tûr leh mi dangte duhsak turte a, fuih an ţul a. Mahni hma an sial viau nain ţhian an ngaina ţan hle a. Sande sikul zirtirtute pawhin naupang ţhian nih an tum tur a ni. Puitlingin ka ţhian i ni, an tihte hian an lâwm êm êm ţhin. Isua hi naupangte ţhian a ni tih hriattir a remchang hle a ni.

Thil ţha an tihin hriatpuitu an duh a, mi ţhenkhat chuan an fate an tih dik loh hlir an sawi chhuak a, an felna lam an târ lang lo va. Ţhenkhatte erawh chuan an fak leh lutuk bawk a; hetih hun lai chuan sawiselna ri aiin, fakna leh fuihna an mamawh zâwk a ni. Sande sikul zirtirtu pawhin, i ti ţha, i thiam dâwn ble, ti lamin fuih peih tur a ni. Thil an tih ţhatin nu leh pa leh zirtirtute an lâwm a, chu chauh ni lovin, Pathian a lâwm tih hrilh bawk tur.

4. AN THLARAU NUN ŢAN LEH MAMAWHTE :

Pathian rin dan leh suangtuah dan an nei ve ţan e. Naupang ţhenkhat chuan, mi lianpui nitein an ring a, mit lianpui nei tein an suangtuah ţhin. A ţhenin mit tam tak a nei a, min hmu reng a ni, tiin an ring bawk a. Chutiang a ni lova, mahse, enkim a hria a, kan hnenah a awm reng a ni tih hrilh tur a ni. Japan naupang pakhat chuan a nu hnenah, "Pathianin min hmu reng a, kan bulah a awm i ti ţi a, kan va hmu thei lo ve ?" a ti a. A nu chuan fing takin, "Lei taksa kan la pu a, kan mitin engkim a la hmu thei lova, vanahmin hruai hnuah vân taksa

kan neih hunah cngkim kan hmu ve thei ang" a ti a. Thil hrilh ang takin an la pawm a. Ṭawngṭaiin Pathian kan bia a, kan kâwm thei tih hriattirin ṭawngṭai tur leh lâwm thu sawi fo turin fuih tur a ni. Ṭawngṭaina chhângtu a nih thu hrilh tûr. Mahsê, thil mak tak tak Pathianin a pêk ring êm êmin an dil ṭhin a, an hmuh leh si lohin an rinna a tibuai thei a. Nu leh pa leh zirtirtute Pathianin kan tana ṭha a hria a; keini chuan kan lo hre lo fova, tiin rinawm takin hrilh tûr a ni. Entirna ṭha tak an hriat thiam tur ngaihtuah ni se, a ṭha ang.

Thil dik leh dik lo an hre ve ṭan tawh a, mahse, thil an tih sualin midang vângah an puh fo ṭhîn. Kan fapa pahnihna pawh kawngkhari a insutte hian, 'kawngkharin min tauh,' a ti zâwk ṭhin. 'Ka hâin ka lei a seh,' te a ti ṭhin. Cautiangin an ṭhiante emaw, an naute emaw thiam loh an chantir fo ṭhin a. Midang mawhphurhtir a ṭha lo tih hrilh fo tur. Tin, thil an tihsualin, zêp lova sawi tur leh ngaihdam dil tura hrilh fo tur. Pathian pawhin ngaihdam diltu chu a ngaidam ṭhin a, kei pawhin ka ngaidam ang che, tiin hrilh tur. Tin, thuawih hi thil ṭha ti an ni tih hrilh ngun ble tur.

Thihna a lo awmin thuzawhna an nei ṭhin a, mitthi chu ṭawng thei lo, che thei lo an ni a, tiin hrilhfiah tur. Mi an ṭahte hian an hre thiam lo fo ṭhin a; thihna awmzia tak an la hre lo. Mahse vânah a kal a, Pathianin nunna thar a pe ang a, lei taksa chu a nung tawh lova, chuvangin kan hmu leh tawh lovang, vânah min lo hmuak ang, tiin emaw, a aia fiah zâwk pawhin hrilh tur.

Tin. Isua chu chhandamtuah i pawm tur a ni, tiin emaw, i rin loh chuan vânah i kal ţhei lovang tiin zirtir a la hun lo. A tlângpui thuin an la hre thiam rih lo a ni. Naupang fing hna leh ţhang chak bîkte erawh chuan an hre thiam mai thei e. Mahse, an rilru inhawn hun nghah leh en thiam a ţul rih ang.

Pathian biak leh fakna thinlung tak an nei ve ţan a. Ni êng min pêk avang te, an thil siam mawi tak leh kan lo chhawrziate leh a malsawmna hrang hrang kan dawn aţangtein Pathian fak duhna thinlung an nei thei a. Hla-te, changvawn te, ţawngţaite zirtir zêl tur a ni. Tin, nuih leh ţawng tam hi naupang an hlim leh hrisel chuan an nungchang a ni a, chuvangin, ngun taka zirtir an ţul a ni.

Lalpan mawhphurhna ropui tak min pêk, mahni fate enkawlna hna hi a ti ilawna Lalpa hnên aţangi kan dawn a ni. Pathian duhzâwng a ni tih hriain hmangaih tak leh taima takin kan tih tur hi i hre thar leh ţheuh ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR:-

1. Hetih lai hun hian engvangin nge an awm hle thei loh?
2. An thinlung ti lâwm thei leh, ti ţhang thei lam engnge an mamawh?
3. An thuzawhna chhân ţhat a pawimawhzia sawi tur.
4. Pathian hi engang mi nge a nih an ngaihtuah ţan a, engtia zirtir nge ţha, sawiho ni se.

Kum 7—8 Mabiakin a nau Mapuii a ṭanpui

D. NAUPANG NUN DAN LEH MAMAWHTE KUM 6—8.

(1) An taksa ṭhan dan tlangpuite :

An ṭhang nasa êm êm a, an kut leh ke te, a her hle ṭhin. Nute pawhin an thuamhnaw ṭhui sak awhin a lian lam zel a tha. Tin, an hâ-hmai a bal an a, kum sarih leh kum riatah a ni ber ṭhin.

An tihrâwl ṭhang vel avangin thil khawih tur leh ih tur an zawng ṭhin. Naupang an inhlei bikna chhan ni fo. Zuan leh tlan leh infiam hi an taksain a mamawh a ni. An khawih tur ruat sak ngei ngei ur a ni. Thil khawih leh tih nei lovin an awm thei o va. Dakcheha Bible mi lemte cheh thlâktir a, leh-haa bel leh turtein emaw, an mahni ṭanpui thei tur eh inchhung tana ṭha tur ngaihtuah sak an ngai a. An khawih leh hmuh aṭangin an ngaihtuahna a lo hang lian zel a. Yeotmala Primary zirtirtu, (Australia mi) chuan naupangho zawng zawng an duh duh khawih phal kun a siam ṭhin a. An khawih tur thil am tak a pe khâwm a, chuta ṭang chuan an nung-hang leh an mizia a lo en ṭhin a, naupang ṭhenkhat huan thil harsa tak tak tih an tum a, an rilru an man nasat leh nasat loh a hre thei a. A ṭhente huan a ho mai mai ngaihtuahna hman ngai lo an i a, chutiangin nakina an nun dan tur leh an ngaih-tuat zâwng turte engemaw chen chu a hriat theihin dan tur an hre thei ṭhin a ni.

Christmas card siamtir te, lehkhathawn bawm siamtir te, Missionary-te tana pawisa khawlna bawm te, chutiangin an tih tur ruat sak peih ni se, kauna tak an pumpelhin, felna an hmu chhuak dawn ni.

Thil suangtuahna an nei ţan tawh a, mahse an ngaihtuahna tawpna chu a dik lo thei fo va, puitlingin ngaihtuahna thui tak neih a ngai a ni. Tin, an ngaihtuahna ti ţhang tur leh ti zau thei tur zawhna siam sak fo a ţha. Entir nan, Samari mi ţha thu Bible-a mi i hrilh zawhah, zawhna atan, i ţhian pa lo inti nâ ta sela engtinnge i tih ang ? tiin emaw, an rilru ţanpui thei tur zawh fo a ţha. A ţhente chuan, "Ka ţanpui vat ang," emaw "Ka nu ka ko ang" emaw tiin an chhâng mai thei. Chutah chuan a tha berah leh dik berah an suangtuahna chu luhpui a ţha. Thawnthu hi ngaihnawm an ti êm êm reng a, tin, thawnthu hrilhin uar lai turte mitmeng leh aw ka chhuakin a lantir tur a ni Tichuan, an rilruah a lut bik a ni.

An tân chuan an inchhûng leh an chenna hi an khawvêl a ni a. Rim hring hring a awm tin an la thlir pha lova, Kei pawh ka têt laiin kan khua leh Mizoram bâk hi chu ram dang a awm tih ka hre phak lo reng reng a. Zawhna an la ngah êm êm reng a. An ngaihtuahna ţhang zelin a rawn siam a ni e. An zawhna kan hnar tur a ni lo tih hriat nawn fo a ngai a ni. Thil an suangtuah mai ni lovin, an rilru zawng zawngin thil an ngaihtuah ţhin a, koh pawh an hriat har phah thei hial a ni. An hriatna a ţha êm êm a. Beginner te angin thil an theihnghilh zung zung ve lova, Bible chângte pawh thui tak tak an vawng thei tawh a ni. Thil la-pe ang che emaw, ka lei ang che tihte pawh hi an hre reng ţhin a, ţawngah pawh fimkhur a ngai hle a ni. Hetih lai hian, enkawlna ţha leh training-na ţha taka enkawl a ţul a, an hriatna tizau turin, thil an ngaihnawm tihzâwng leh hriat thiam zâwngte sei tak tak vawn tir tur a ni.

Tin, ṭawng inthup leh upa ṭawng an la hre thiam lova, mawl taka Bible thute pawh lehlin sak tur a ni. An chang vawn tur pawh Bible thu a tluang lai vawntir tur a ni.

Vawi khat chu, Sande sikulah naupangho zingah ka fate zingah ka ṭhu ve a, an zirtirtuin a zirtir chu ngun takin ka lo ngaithla ve a. Naupang tâna thu har tak tak a hmang hnem hle a. Ani chuan a hmang tih pawh a inhre lovang, chutiangin zirtirtute pawh an inngaihtuah thar leh ka duh hle.

Thil tê tham têin an rilru a khawih hma a, thil engemaw ri hria se, an thovin, an hawi zawk zawk ṭhin. Thil tê thamah an inngaihbel hma hle bawk a, mitmei leh thusawiah fimkhur tur. Tin, mahni thu kenkawh an tum fo bawk a. Hêngte an nun dan tur rênga Pathianin mihring a ṭhan chhohtirna leh, sual anchhiain a lo chim ve vang a ni a, naupang dem lovin, kaihhruai ngun an ngai tih hriat zâwk tûr a ni. Tin, an ngil nei lovin, mi lêt ve mai duhna an nei ṭhin. Mahse, mite khawngaih theihna an nei tawh a, hre thiam chunga fuih fo a ngai.

Thil hlauh an la ngah a, thim ringawtte an hlau thei a, Pathian awmpui leh vên kan nihzia hriattir fo bawk tûr. Thawnthu leh thil lem entîr pawhin anmahni tihlim thei lam chauh zêl a ṭha. Tin, nu leh pa leh zirtirtuten kan hmangaih tih an hriat theih nân kan hmêl leh aw kâah kan lantir tûr a ni. Ka duh reuh che tih te, i fel ka duat che tihte hian an thinlung a la tilâwm êm êm a ni Pathianin a hmangaih zia kan hrilh nawn fo bawk tûr a ni. Tichuan, a hrilhtu ngei pawhin, Pathianin a hmangaih avângin, hmangaihna thar leh ngaihdamna a hmuchhuak ve zêl

bawk ang. Naupang aṭangin zir tur kan nei hnem hle a ni. Nu leh pa pawhin, kan thlarau nunah malsâwmna kan dawn phah fo ṭhin.

(2) **An rilru ṭhan dan leh kaihhruai dan turte :**

Ziak leh chhiar an zir ṭan a, a ṭhente chuan an awlsamin aṭhente chuan an harsat hle rih a. Chhiar thei hma mi leh har mi an awm a, hriat thiam tur a ni. Thumal 2500 aṭanga 3600 an hre thei tawh a. Bible châng an lo vawn tawh aṭangte-in chhiartir a ṭha. A thu an hriat sa aṭanga an chhiar chuan an lo phur a, an rilru a hruai chak bik a ni. Tin, ziak an zir nân pawh an vawn sa aṭanga an zir chuan a ṭanpui chak bik a ni.

Tlêmin an lo inkhuahkhirh (control) ve thei deuh hlek a, chhûngkaw inkhawmnaah leh Sunday sikulahte pawh, mahse an phur theihna turin Programme hrang hrang siam a ngai a ni. Tin, Bible thu a lem awm hian a ṭanpui chak a. Naupang mitah hian puitling aiin a fiah zâwk a ni. Ka fate nena thil lem kan en tlân hian eng lem nge tih hi kei aiin an hre hmasa zawk fo ṭhin. Tin, thu inthup an la hre thiam lo bawk a. Puitling tam tak hian naupang hriat ah thu har upa ṭawng angte an hriat loh laiin, an an hmang ṭhin a. Naupang rilru a tibuai ṭhin a ni. Zirtirtu-te pawhin an fimkhur a ṭul a ni. Naupang chu an thil hriat sa kha an thu hriat thiam lohin a zui chuan an hriat thiam loh hlir kha an rilruah a cheng a, thil dang an hriat theihna a dal ṭhin a ni.

An thil hmuh anga awm ve zel an duh ṭhin a, mi kawr hlip an hmuh chuan hlih ve mai an duh a, chuvangin fimkhur a ṭul hle. Thil sawi ṭhaih chin

loh tur a ni. Thunun leh hremna atan pawh sawi ṭhaih lam chu chin loh hram tur a ni. Hrem an lo ngaih pawhin an tana hlawk tur lam ngaihtuah tur a ni. Thil hlauhawm lam ni lovin, kan hrem hmain ngun taka ngaihtuah hmasak tur a ni. Tin, Pathian thu kan hrilh pawhin, Pathianin a hrem ang che, tih aiin Pathianin a ngaihdam duhzia sawi zawk tur. Isua Kross-a kan tana a tuarna thu-ah pawh Isua an sawisakna leh Isuan a tuarnate aiin, Isuan min hmangaihna thukzia leh zauzia lam uar zawk tur a ni. Tin, naupang tana ṭha lo leh tih loh tur thilte a awm ngei a, chungte chu sawi ṭhaih leh a hlauhawm zawnga hrilh aiin, fimkhur a ṭulzia hriattir zawk tur a ni Tin, an zakzum a an bulah nui hmel pua biak sawm peih a ṭul a, tichuan an thla a muang ṭhin. Puitling ngaihnatawm leh awm lote hi an lo hre ve kiau ṭhin.

Tin, an ṭah leh nawrh chin engemaw chen chu a tihreh theih a ni. Nautê i ni tawh lova, i lian tawh, i fel tawh ti lamin, an lungawi nan thlem a ṭha a, ṭah aiin, an duhzawng chu sawi mai turin hrilh tur a ni. An nawrh hnua thil pêk hi chin loh hram a ṭha hle

Tin, an duhâ nin, mahni hma an sial fo ṭhin. An naute an thik fo ṭhin. Nu emaw, pain emaw an naute an han pawmte hian an la hre thiam lo ṭhin a Tin, sikul ahte hian pakhat fak bik a ṭha lo. Mi dangin an la lawmpui thiam lova, an hlim lo ṭhin.

Mi khawngaih theihna an nei tan a, naupang nu leh pa nei lote leh pianphung dik lote khawngaih tûr an nihzia leh ngaihnêp bik loh tur an nihzia hrilh tûr a ni.

3. Midangte laka an nungchang awm dante:

Midangte nêna infiam an duh a, ṭhian an duhin an ngaina êm êm a ni. Ṭhian kawmngeih bik an nei fo ṭhin a, an thil neih engkim pêk ve an chak ṭhin.

An ṭawng duh êm êm a, an bengchheng bawk a. Anmahni ṭhian zahova awm hran nuam an ti ṭan a. Hetih hun lai hian Pathian tâna thawktute chanchin te, Missionary-te chanchin te, hrilhin engnge an tan tih sak an duh ve thilte sawiho fo a ṭha.

Tin, infiamna emaw, inkhelhnaahte inel lam aiin hlim tlang taka infiam nuam an la ti zawk rih a, intlânsiak te, inhruipawh te tunge pakhatna ni ang tih rilru aiin han infiamho hrim hrim kha nuam an ti a ni. Sande sikul-ah pawh an vaia an tih theuh theih infiamna ruat sak a ṭha.

Hmeichhia leh mipa awm khawm pawi an la ti lova, thil an la tihho tir theih zêl a ni. Mahni hma an la sial ṭhin a. Abrahama leh Lota thu aṭangte-in mite duh thlantir te nau zâwkte kiante hi Pathian duhzawng a ni tih hrilh tur (Abrahama chuan Lota hnenah a duh lam lam ram nei turin a hrilh a, tichuan Abrahama chuan Pathian malsâwmna nasa tak a lo dawng ta a nih kha).

Nu leh pate leh zirtirtute, û zâwkte thu zâwm turin fuih fo tur a ni. Tin, fak hi an lawm êm êm reng a, han fak hmasak phawt hian thil hrilh leh zirtir an awl bik a ni.

Kristian nu leh pa leh Sunde Sikul zirtirtute chu inzawmna ṭha tâwk a awm tûr a ni. Primary school zirtirtu, Australia mi ka tih bawk kha a entawn tlak hle. A sikul naupang nu leh pate chungah an fate

ang bawkin a ţhain a duhsak a, 'Parent's Day' -ah pawh nu leh pa kal khâwm niin an sawi ber chu an fate chauh ni lo, nu leh pate thlenga a ngilneihna thu a ni.

4. An thlarau lam nun dan leh mamawhte :

Sunde sikul kal an châk a, Pathian ni lo thleng leh tur hunte an suangtuah ţhin. Bible-a thawnthute ngaihnawm an tiin, sande sikul ţhulh pawh an hreh ţhin. Tin, chanvo neih ve châkna an nei a, an châkzawng chanvo tih tur pêk ve fo a ţha. Mahse tirh luih loh tur a ni. Ţawngţai châkna nei chuan ţawngţainate nei sela, nuih emaw, sawi chhuah leh emaw hian an rilru a titim duh. Sande sikul-ah te leh chhûngkaw ţawngţainaah te, an ţhiante dam lo leh vânduaina tâwkte tan ţawngţai tir fo tur. Ram danga Pathian la hre lote tânte ţawngţai sakin, Missionary te hming hrilh nawn fo an ţûl a ni.

Pathian hriatnaah an ţhang nasa hle a. Naupang nu leh pa Pathian thu zirtir fo ţhin fate emaw, Sande Sikul kal ţhate emaw chuan Isua chu a chhandamtu a ni tih hriain (piantharna) chhandamtu atana pawm theihna an nei ţan tawh a. Mahse, nu leh pa leh zirtirtuten tur emaw, tirh luih emaw tur a ni lo. Amah erawh chu, naupang rilru inhawn dan enin zirtirtu leh nu leh pate an inpeih reng tur a ni. A tam zâwkte erawh chu, ţawngţai sakna leh Pathian hmangaihna hrilh fo rih zawk an tan a la ţha a ni. Nu leh pa leh Sande Sikul zirtirtuten bâng lova an ţawngţaina chu a taka a lan hma chu an beidawng tur a ni lo.

Thihna leh van ram awm dan tur an ngaihtuah fo ţhin a. Rannung thi thlân laihte an chhâk ţhin. Tin, an ţhiante mi chhûnga mi emaw an mahni chhûnga mi emaw an thihin hlauhna leh hriat thiam lohna an nei a, an zawhnate theih anga fiaha chhân tur a ni. Engatinge leiah an phûm ? khawiahnge a awm tak ? tiin zawhna an siam ţhin a, tin, an nute thihte an hlauin an suangtuah vak vak ţhin. Thihna hi Pathian-in malsawmnaah a chantir a. Vanah hrehawm rêng rêng awm lohnaah a hruai zâwk a, kan taksa chu he leia awm lai atan chauh Pathian ruat a ni a, Vanah taksa thar thi thei tawh lo Lalpan a pe ang tiin emaw chhân tur a ni.

Pathian zahawmna leh thiltihtheihna hrilh fo tur a ni. An infiamnaahte nuihza 'siam nante an Pathian thu hriat an hmang fo ţhin a, hlasak nawmnahte an chîng ţhin a. Pathian chu Pathian thianghlim leh zahawm a nihziate hriattir tur. An zirtirtute hriatah zirtirtute thusawite tihnawmnah leh an tih dan zirte an duh lo angin Pathian thusawi nawmnahte an ti tur a ni lo.

Pathian thu hi an ring êm êm a, vawikhat chu kan zinnaah tui in tur a awmna hmunah motor kan dintir a, kan fapa pakhat chuan, "Ka nu, Pathian i ring si a, tui luang hi han ti tawp teh," a ti a. Ringtuten Pathian thiltihtheihna kan hmang thei tih a hria a, mahse keimahni duh ang ang ni lovin Pathian ropui nan a thiltihtheihna kan hmang tur a ni tih hrilh a ngai a ni. Nu leh paten Pathian hnenah finna kan dil fo tur a ni. Kan fate an mamawh kan hrilh theih nan Pathian thlarau awmpuina a mamawh êm êm a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

1. Naupang hrisel ţha chu che lovin an awm thei lo va, chûngte tân chuan eng thilte nge an tan tih sak ţûl ?.
2. Hetiang rual hian ngaihtuahna leh suangtuahna an nei thei ţan a, chuvangin thawnthu i hrilhtein engtinnge an ngaihtuahna ti ţhang thei zawnga ţanpui dan tur i hriatte sawi rawh.
3. Pathian chhandamna thu an hriat theih nân engnge i tih tur ber ? Engtinnge chhandamna thu hrilh an hun tawh leh tawh loh i hriat theih ang?

E. NAUPANG NUNGCHANG LEH MAMAWHTE: KUM 9—11

(1.) An taksa ṭhan dan tlangpuite :

Thil tih tur leh khawih tur an duh reng a, an awm hle hle thei lova; lei laihte, thing chema sahte an châk a, an tha a za reng mai a ni. Mahse, hnathawk tura han tih chuan hnathawk an nihna khan an thiltih kha ninawm leh ngeiawmah an ngai leh si a, hei hi an nun dan a ni. Naute khawih chiaute an châk zâwng tak a ni. Sande Sikul-ah pawh Junior pâwlah chuan naupangin an tih theih chu zirtîrtuin ti lo sela, naupang tih tir ṭhin sela, chanvo an tih theih zâwng tihtir hian an nimhlei tur a vêng a, tin an hmasawnna bul a ni bawk.

An hriselin an chak hle a, mipa chu a hma aiin an ṭhan a chawl deuh zâwk mai thei. Mahse an rit a, a rit zâwngin an ṭhang a, hmeichhia erawh chu hetih hun lai hian mipa aiin an ṭhang nasa a, puitling an nihna tur a lo inrel ṭan ṭhin. Mipa an rualpuite an ṭhan san ṭhin a, chuvangin Sande Sikul-ahte pawh hmeichhia leh mipa ṭhut hrantîr emaw Class Room hrang emaw buatsaih a ṭûl tawh a ni.

An dam chhûnga an hrisel ber hun a ni a, tlei-rawl an nihna turin a la khawih buai lutuk lo va. Tin, naupang an nih laia natna an kai awlna leh hri lêngte lo hneh theihna an nei tawh a, Sande sikul-ah pawh pawl langsar leh buk ber an ni ṭhin. Sande sikul an kal loh ṭawhin, natna vâng aiin thil dangah an hun an khawhral a ni duh viau a ni An tihrawl-te a ṭhang ṭan a. Hna harsa leh hun rei daih thilah pawh an chhawr tlâk ve tawh a, mahse fuih reng an ngai. An chaknate târlan an châk êm êm ṭhin a ni. Chak nih an tum ṭhin.

Kum 9—12 Mabiaki leh a ţhiante lungrual takin an inkawm.

An si'hfên inthlôknate an paih mai mai ţhin a; an fimkhur lo êm êm a. Thawmhnawte thlep ţha tur leh an thingremte fel taka enkawl turin fuih fo tur, an nungchang insiam tnat hun tak a ni. Nu lea pain an tihfel leh fel loh en a, a fel chuan lawmmawna pek-te pawh tiam a ţha

An bengchhergin an hre'a a, insual leh inhrekte an chhâk a, ţawng mai ain a euva au an ching zâwk ţhin. Zirtirtute pawhin Sande sikul ahte naupang kal hmaa kal hmasak tu n tur. Inchu n, an che val leh nungchang an hriain an vawra ţhat theih ang. Class tan hmaa insu lte leh derthlalang tihkente a awm fo ţhin. Doctor Miss. Alex Cameron chu a (Thesis "Mizorama Pastor nupuite") lehkhabu ziak min ţan-ţuitu a ni a. Class-a naupang kal hma hian ngawi rengin a lo ţhu ţhin. Fleirawl harh deuhte chu pin-dan kawngka hawn leh zuan luh nghâl an ching ţhin a, an tisual fo ţhin. Zirtirtute an tlai tur a ni lo. Hengte hi naupang zirtirtu nih tur inmâk a ţulna a ni reng a. Zirtirtu ţhen khatte chu dar rik tawh hnua naupang an zak nuai nuai hnuah an thlerg ve chauh ţhin. Chutiang chuan thurnun a har tawh thin a ni.

Pawn lama infiamna thil an hawm buk a, in-chhung an duh tâwk tawh lo va. Tin, lui kal te, ram chhuahte an chak a. picnic-te nuam an ti êm êm a ni. Hetiang rual bi vawi khat chu an picnic a. (E. Soderholm ziak a ni a.) Bible Class an neih laiin ruah a lo sûr ta a; naupang pakhat chuan an hotu Mr Jones hnênah chuan "Pathian hnenah ruah tibâng turin i ţawngţai ang u," a ti ta a. Mr. Jones chuan Lalpan kan tanna ţha engkim a hre zawk a, tiin a han hrilhfiah a. Mahse, naupangho chuan an awi leh awih loh chu an sawi chuang lo va, ţawngţainain

hun rei lote chu an han hmang a. An ṭawngṭai hru rei lote-ah chuan ruah chu a bâng ta a, mahse an han chhem lum a. Pathianin khaw awrdan thua thu a neihziate leh Pathian fuizate ar hriatin a Irilhic chu mak an tiin ngaihnawm an ti êm êm a. An ntin thil thlenga Pathian thua kaihhruai an ṭûl hle a ni.

Thil intihsiakna lam an ngaina tawh a, Primary an nih lai chuan tunge chak bera, tunge pakhatna ni ang tih lam ni lovin, infiam hrim hrim ruam an ti a. Mahse, Junior ah chuan tunge chak ber emaw, tunge pakhatna tia intihsiaknaah an phurin an tha a tho bik ṭhin Anmahni thiltihtheihna cho chhuak zâwngin tih tur siam sak tur a ni. Sande Sikul zirtirtute pawhin an tâna hlâwk tur hre rengin tih tur pe ṭhin se a ṭha.

2 Anrilru ṭhandan leh kaihhruai dante :

An rilru a zau êm êm a, eng kawngah pawh an hruai theih a ni. Thil engkim hriat an chak a kil tinah an inrawlh ṭhin. An dilchhût bawk a ni. History-te Geography te ngaihnawm an ti a, Bible-a mihring lo inthlah chhâwn dan te, Pathian thil siam lo inher danglam dân te, phengphehlep lo indin dânte (Science) ngaihnawm an ti êm êm ṭhin a ni. Ram hrang hrang chanchin leh map a siamte an ngaihtuah ṭan tawh a. An hriatna a ṭha êm êm a, an dam chhung huna thil an hriat theih ber hun a ni. Ngaihtuah chiang lovin, thute ṭiam mai mai tûr a ni lo. Thil dik lo i hrilh pawhin, a ṭhanlenpui mai ang. Bible te pawh hi bung khat lai pawh an vawng thei a. Hetih hun lai hian an hriatna (memory power) nasa takin a ṭhangin a zau thei a, an dam chhung nun a khawih thei. Hetiang hun lai a ngun

taka zirtir leh training-na ṭha neite chu mi thil hre thei takah an lo puitling ṭhin. Pandita Ramabai chu hetiang hun a nih lai hian a pain, an Bible, Sanskrit ṭawng takin a vawntir ṭhin a. En lovin sei deuh a sawi ṭhin a, a lo hmingthan phahin kawng engkimah mi hmantlak takah a lo ṭang ta ni. Ramabai Mukti Mission chu a lo din chhuak ta a ni. A pianthar hnuin Marathi Bible hi an mahni ṭawngin a lehlin sak vek bawk a ni. Dr. Athyela (Principal of UBS) chu a pain zingah Bible vawnna leh chhiarna (Devotion) a neihtir zauh a, chutiang a tih loh chuan zing chaw a eitir ngai lo. Tûnah chuan mi hriatna ṭha tak nei mi a lo ni ta. A pa lo enkawlna kha amah ngei pawhin a sawi chhuak ṭhin. Ṭawng chi hrang hrang pawh sawm aia tam a thiam a ni.

Ṭawng mei nei leh ṭawng upa an la hre thiam lo, 'mihring mantuah ka siam ang che' tih ang thu har hi an la hre thiam lova, zirtirtuten ṭawng leh zirtirnaah fimkhur a ngai ṭo. An thil hmuh leh hriatte tih nghal zel an duh ṭhin. Practical taka hruai an ṭha. An beng hriat a thu kan sawi hi (40 percent) za-ah 40 an hre reng theia. Mit ngei a entir a a hmuh chuan za ah 60 a hrereng thei a. An mahni ngeiin an tih emaw an chan chuan za-ah 80 an hre reng ṭhin.

Ziak leh chhiar an ngaina ṭan a, thawnthute anmahniin an chhiar thei tawh a. Bible thawnthu lam ṭha tak tak an nun hruaitu nu leh paten ngaihtuah sak tûr a ni. Pawisa sên pawh phal tur a ni. Kan fapa upa ber chu kum kua a nih atangin thawnthu chhiar a peih êm êm mai a, lehkhabu thar a neih chuan zan khatah chhiar chhuah nghâl a tum mai ṭhin. Zirlai lam chhiar tûr erawh chuan fuih ngun an ngai hle si a ni.

Tin, betih hun lai hian thil hlauh an nei tlêm tawh a, thil thleng thut chite chu an la hlau tho nawm huaisen nih an tum ve tawh a, ka hlau, tih sawi aiin ka hlau lo tih hi an ṭawngka chhuak a ni fo zâwk ṭhin. Mahse ṭhiante aia thiam lo emaw, tlawm zâwk emaw nih erawh chu an la hlauva. An tihsual emaw, an thiam loh emaw chuan ṭhiante hriatah tak lan sak rih lovin hun ṭha zawkah fuih tur a ni.

An thin a rim awl êm êm a, inseh ruha, ke pêng thinrim tihlan an duh fo ṭhin. Infiamnaah pawh thinrim an la ching fo ṭhin. Nu leh pa leh zirtirtuten hetianga an awm pawhin an nun phungin a rawn her chhoh a ni tih hriain, hrâwk lam aiin awmdân tur hrilh leh zirtir an ṭha zawk fo.

Junior rual an nih lai hian an thinrim hmâ a, mahse, an thinrim rei lova, an insûm ve thei ṭan tawh bawk a. Tin, an thiltih nin deuh chângte hian lu nâ, kut kham tiin chhuanlam an siam zung zung ṭhin. An ṭhiante lakah an thilphalin mahni hmasialna a reh deuh tawh a, mi itsikna leh mite dem an chin loh nan ngun taka thunun hun lai a ni. Unau fakawm tak mai, chhûngkua ka hria a an chhungkua chu mi hlawh tling leh kohhrana ṭangkai ber pâwl chhungkua an niin ka hria a ni. Chu unau ka hriat chiante chuan mi rêng rêng an rel leh an sawisel hi ka hre ngai lo. Mak ka ti rilru hle ṭhin. An nu leh paten an lo enkawl dân a dik vâng a nih ka ring tlat a ni.

Nu leh pate hian fate bula thil sawi tur leh tur loh ngaihtuah lovin kan ṭawngkam kan sêng hnem hlein ka hre ṭhin a, keimah pawh ka inhmu chhuak fo ṭhin. Thil ho deuha nuih vak vak te, mi nuihzat te, thil ho deuh maia nuihte an ching hle a, nuih hun leh

hun lote hrilh fo tur a ni. Zirtirtu tam tak pawh hian an hote nuihza bura siam an ching fova; naupangin an ṭhiante chesual emaw an nuihin khapa a hun leh 'hun lo hriattir zâwk tur a ni. Hetiang thil tih hi mîhring tan a lawmawm lo chauh pawh ni lovin, Pathian duhzawng a ni lo tih hriattir tur a ni.

Tin, kan ngaihsakin, kan duat a ni tih hriattir fo an la ṭûl a. An harsatna te ṭhiante hriattir duhna an nei ve ṭan a, Pathianin an harsatnate ṭanpui a duh a ni tih hrilh a, Pathianah chuan an rinna nghat tur leh an thil duhte chu a tihsak ang tih hriattir tur a ni.

(3) **Midangte laka an nungchang awm dante :**

Mahni a, tâl hran an châk ṭan a, nute bu'a kalte an duh tawh lo a ni. Kan fapa upa pawh kan chhungkua tlar khata inkhawmnaahte ṭhu tlâng ṭhin kan ni a, kan bula kal kha a lo zak ve deuh a lo ni a Min ûmpha duh mang si lovin, kan hmuh phâk turah hian a rawn lang ṭhin a; nu leh pa kal hmaa tlân hmasaktir hi kan khap ṭhin si a. Tin, inchhûng an ngainatna a reh ṭan tawh a, vah chhuah châknate an nei a, Bible Camp-naah te, khawmpui-naahte kaltir theih an ni ve tawh a; nu leh pate emaw, zirtirtute emawin zan hnih khat riaka thil tihpui hunte siam sela a ṭha êm êm a ni.

Inchhûng aṭangin an inti hrang ve tan a, an ṭhianteah an la innghat nasa a, nu leh pa hriat loha thil tihkhawmte an duh fo ṭhin a. Chuvangin, nu leh pa ai mahin Kohhrana mi ṭhahnemngaite emaw, Sande sikul zirtirtuten emaw, a khât tawka an nungchang siam ṭha thei si thil tihpui a, programme

siam sakte a ṭha êm êm a ni. Hotu deuh telve z'l sela, mahse ṭhian anga an en theih si ni bawk rawh se.

Hmeichhia ṭhiana kawm leh ṭhutpui mipain an duh tawh lova, tin, hmeichhia pawhin an duh tawh bîk lo. Hmeichhiain mipaho chu ninhlei leh harh tiin an sawisêl a, mipain hmeichhia an dawih, an chak lo tiin an entleu ve ṭhin. Intihbuainate a awm fo thin, a hranga ṭhen an ṭul tawh a ni. Hetih hun lai hian mi huaisen an ngai sângin ngaihnawm an ti a, an thil hriat châk zâwngte pawh insual leh inbe.hna thil a ni fo ṭhin Bible thuah pawh, Daniala te, Samsona te leh Paula te an ngaisâng a, anmahni nun pawh a fuih thei a ni. Isua mi huaisen a nihna hi kan tarlangin huaisen, zâm ngai lo, amah thah tumtute leh amah zawngtute hnenah pawh a inhriattir ngamna te, mahse a hmelma pawh a hmangaih si ziate tarlan tur a a ni. He mi huaisen hian mi awmpui a ni tih hriattir theihnghilh loh tur a ni.

(4) An thlarau nun dan leh mamawhte :

Junior naupang chuan sual aṭanga din kan nihzia te an rawn hre thiam ṭan a, anmahni nungchak dik lote leh thlemna hneh thei turin ṭanpuitu an ngai tihte an hre thiam ṭan tawh a ni. Rinhlelhnain a la chim buai lova, an rilru pumhlûmin thil an ngaihtuah ṭhin a. Pathianin ṭawngṭaina a chhâng ṭhin tihte an ring tlat ṭhin a ni. Pathian chhandamna thute pawh an hrilh theih tawh a ni. Midangte tâna ṭawngṭaisak turin fuih fo tur a ni.

Tin, sakhuana thuah thu-zawhna tam tak an nei a, sakhaw hrang hrang Pathian biak dante an hre duh a, tin, Pathian pakhat a ni tih an hria a, mahse Pa,

Fapa, Thlarau Thianghlim pumkhat lo nih dante hriat an duh ţhin. Tin, Pathianin engkim chungah ro a rêl an ring a, mahse, engatinge ţhenkhatte an sual vang ni lova rei tak tak natnate an tuar tih te, misualte hi Pathian hian engatinge a hrem loh? tihte an ngaihtuah ţhin.

Tin, thihna thu-ah leh vânram chanchinte hriat fiah an duh ţhin. Nu leh pate leh zirtirtuten dik tak si, mawl takin hrilh fiah tur a ni.

An hriselin an tha a za a, chuvangin lemchan te, Flanelgraph, puan milemte buatsaih sakin Bible thu ah an nun tuh ngheh tum tur a ni. Samari mi ţha thute a lemah chang se, tin, nula thianghlim sawm lemah te, an hun inher ang zelin, Krismas laiin carol hlate leh. Isua pian laia vantirhkohten hla an rawn sakte leh berampute, mifinghote lan dante a lemin chang se, an nun a tiblimin an thlarau tân malsawmna an hmuh phah ţhin.

Mi ţha nih an duh a, mifel leh zahawm tak angin enkawl tur an ni. Nu leh pa tam takte chuan mi fate, mi lengte hawihhawm tak leh zah takin kan bia a, mahse, kan fate chungah chuan zahawmna leh hawihhawmna kan lantir si lo va, hei hi a pawi hle a ni. Naupang pakhat pawhin, "Ka nu, mi fate ţha tak leh hawihhawm takin i lo be ţhin a, keini chu min zah ve lo em mai," a ti a. Kan fate chu a hun ah chuan hau ţhin mah ila, mi ţha tak leh zahawm tak angin kan enkawlin kan be ve tur a ni. Naupangte hi Lal Isuan a ngaihluin naupang chhe ţiakin

a be ve ngai lo. Tichuan an nungchang pawh a lo mawiin mi fel takah an lo sei lian ang. Pathian zahna an nei ang a, nu leh pa zahna pawh an nei bawk ang. Tisa nunna leh thlarau nunna a inzawm tlat a ni tih khawvela kan la awm chhûng chuan hriat fo tur.

Mitinin Pathian thu chhiar leh ṭawngṭaina hmang turin fuih tur a ni a, ni thar Lalpan min pek hi kan tan malsawmna leh ama dubzawng tihna a nih theih nan te, mi ṭanpui ngaite tana dil sak tur leh, Bible châng vawng tura fuih tur a ni. An mahni puala Bible neihtira thianghlim tak leh zah taka vawng turin hrilh tur an ni.

Tin, chhûng inkhawmnaah Bib'e nu leh pate nen inchhiar chhawknate a châng mal tê têin awm thin sela, nu leh pate nen Bible châng mahni ṭheuha vawn, sawi rualna leh a mal tê têa sawinate awm sela a ṭha. Tin, naupangte chairman-ahte ruat ila; nu leh pa Bible thu sawituah te. chutiangin ṭawngṭai chhawknate ruat se a ṭha ang.

Inkhawm banah thil ei tur emaw nu leh pain dah ṭhain, chhuna an ei tur pawh lo khêk hrâm hrâm thin sela, tichuan mahni duh zâwng sawihona leh Bible (game) inſiamnate neih zui a ṭha hle. Nu leh paten an fate tana hun hman hun tur an ruat ve tur a ni. An taksa leh thlarau ṭhan nân a ṭul êm êm a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Engvanginnge Junior-ho hi hmeichhia leh mipa ţhut hrantir a ţul ?

2. Engvanginnge Junior-ho hi an hriselna a ţhat bik ?

3. Engvanginnge hetih hun lai hian (Training-na) zirtirna ţha pek a pawimawh bik ?

4. Engvanginnge Sande Sikul zirtirtute Sande Sikul ţan hmaa kal hmâ a ţul ?

5. Hetih hun lai hi naupangte Lal Isua hmu ngei tura hruai hun niin i hria em ?

F. KUM 12—15 INKAR MI ŅUŅGCHANG LEH MAMAWHTE :

(1) An taksa than dan tlangpuite :

Hetih lai hian an ţhang chak hle a, hmeichhia an ţhang chak leh zual a. Tin, a bîk takin an chhûng lam a ţhang nasa a, An ruh te, an thin leh lungte a ţhang nasa a, chuvangin mahni insawizawina pawh neih ţhat a ţul a, mahse hah lutukin thil an ti tur a ni lo. An thin leh lung ţhang mêk kha a khawih ţuai thei a ni An chhûng lam ţhang avang hian thil thlum leh al leh mawm te thil ei châknate a zual bik ţhin a ni. Ţhenkhat chuan an eiin an in tam lutuk fo ţhin a, mahse, in thunun thiam turin hrilh tur an ni. Arngengte an lo ngah phah fo ţhin.

Tin, an chhûng lam ţhang avangin insawi sêlnate a tam duh a, kâwng kham tihte eng engemaw insawiselna an nei ţhin. An thatchhiat vangah ruat sak a awl hle a, an ruh ţhang leh an tihrâwl lo inchuktuah rem turte a ni duh bawk a. Hriatthiam an ngai a ni. Thaichhia leh zawmthaw ti lama hau aiin thil danga ţha lo an ni lo va, engmah tih hreh phah nân hman tur a ni lo tih hrilh fo a ţha. Mahse, hah chawlh a mamawh a, hah lutuka hna hahthlâk thawhtîr tûr a ni lo. Ţhenkhat a taima mite chuan hah lutukin hna an thawk zâwk fo a ni. An awte a danglamin, an aw chhuak a thûm emaw, a lawi emaw a ni duh a, a chhan chu an chhûng lam glands ţhan vang a ni. Tin, a ţhente chu an tihrâwl aiin an ruh a ţhang nasa. A ţhente erawh chu an ruh aiin an tihrâwl a ţhang a, chêt dan leh nun danah pawh hriat thiam fo an ngai.

Tin, puitling an nihna bûr, chibâwm (sex gland) a lo insiam ṭan bawk a, thil inher danglam anmahniah a tam êm êm a, mipa chi leh hmeichhe chi a lo inbuatsaih ṭan a. Hmeichhia phei chuan ṭhan thi, thlatin thi neih an lo ṭan tawh ṭhin a, mipa pawh chutiangin thil danglam a awm ṭhin. Nu leh pa leh zirtirtute'n hriat thiam tur a ni a, hetiang hun lo inher hi Pathianin mihringte a siam dan a ni tih hriat tûr a ni. Zakzum mi tân chuan nun a tihrehawm phah êm êm a, nasa takin an inngaihtuah ṭhin. Nu leh pate leh inchhûng aṭanga inthiar fihlim duhnate a awm thei bawk a ni. Nu leh pate tân a huhova hetiang lam sawihonate, zirnate neih hi thil ṭûl ve tak a ni. Pathian remruat hi kan lo zahpuiin sual leh dik lo ang maia rilrua dahnate a awm thei. A hun leh hmun a thuin hmeichhia leh mipa chi inthlah dânte hi sawina awm ve se. Pathian thil ruat kan hriat chian theih nân a ṭûl a ni.

(2) An rilru ṭhan dan leh mamawhte :

Hriatna ṭha tak an nei a, thil pawh an vawng ṭhak a, mahse, a awmzia hre lovin emaw a chhan awm lovin emaw an vawng duh tawh lo va, a ṭhatna leh a mamawhna an ngaihtuah thleng tawh a ni. An tana sâwt tur lam thilah chuan thil vawng vak vak ṭurin fuih a ṭha. An hriatna (memory power) tiṭhangtu atan.

Thil hmuh chhuah thar leh hriat thar tur an duh a a ngai chu ninna leh ngaihsak duh lohna an nei tawh a. Bible-ah hian thil hmuh chhuah tur a tam êm em a, mifing leh ropuite pawhin an hmuh chhuah sên loh thil hlu intbup a awm a, chu chu hmu chhuak thar zel turin fuih leh hruai an ngai a. Thil

awmze thar leh thu thar an duh a, chanchinbute leh thawnthute hi an ngaihven êm êm a ni. Nu leh pa leh zirtirtute-n Bible-a thu dik inthupte hmu chhuak turin hruaitu nih kan tum tur a ni. Pathian hnenah finna i dil ang u.

Thil suangtuah leh riruata hma lam hunte ngaihtuah vak vak an ching a, thil ngaihtuahna an nei nasa a, mahse hriatna (experience) an la nei si lova, thil dik lo tak tak ṭhaa an hriat ve tlat si te, an rawtin programme-te an siam ve ṭhin. Hei hi an din hmunin a la ken a ni tih hriat tur a ni a. Kawng dik zawkah hruai luh an ṭul fo ṭhin, dem mai lovin.

Naupang tih te, nih te, an duh tawh bik lo va, chuvangin i â lutuk tih te, an thil lo ruahman ṭhiat tum chuan an thin a ur ve tawh a. An thil ruahman sawisêl chuang lova kawng dang hrilh an ṭul a ni. Naupang chhe khapa khap leh thunun kan tum chuan a harsa tawh a ni. An ngaih dan hi dik bera hriatna an nei tlat tawh a, an mahni an inhriat chhuah theih nana Bible thu emaw, tu emaw thuhrilh daihte hi thil ṭul ve tak a ni.

Thil ho tak taka nuihzat an ching a, an buaipuiawm duh hle ṭhin. Thil nuihzatah pawh thianghlim leh hlim lo hriattir a ṭul a, zahmawh lam thilte leh mi chesual te, tin, mi vanduaite (piangsual) an nuihzat hian Pathian an zah lo a ni tih thu taka hrilh tur a ni. Kan Lal Isuan mi chanhai te, piangsual te, retheite phârte a lainat a. He khawvêla a awm lai pawhin, a hun tam ber a sêng a. Misual berte pawh a ngaidamin, an zingah a hun a hmang ve ṭhin a ni. Piangsual te, hrisel lote vânduaina chî hrang hrangte hian tlai luat a nei lo a ni. Lalpa

hnenah kan vanneihzia avanga lawmthu sawi zawk tur a nihte hriattir fo zawk tur a ni.

Tin, an chhûng lam nun rilru takah anmahnia thil lo thleng an duh vang pawh ni lo leh dan theih thil ni si lote a awmin, nu leh pate leh midangten an hriat thiampui lo nia inngaihna an nei a, an nun a hlim lovin, an ngawichawi ţhin. Engemaw chângin hlim viau mahse, an rilru a inthlâk phut phut ţhin. Intih nelawm leh an ngainat zâwng nia langte titi pui a ţul fo bawk.

Anmahnia thil rawn awmte an la invawng thiam lova, inthupte an la thiam lova, an rilru leh taksa ţhang avangin, an kut che vêlte pawh an la hmang thiam lova, hei vang hian motor licence te pawh hi hetiang rual tân chuan an la pe chhuak lo fo a ni. khâwlte enkawl turin an la naupang lutuk a ni. Tin, puitling tawh aiin anmahni thil lo thleng leh, ngaihtuahna a chak bik bawk a ni. Thil an châkna a sang a, tin, thil an awh pawhin an awt bik ta ngawih ngawih ţhin a. An tum'e hi a ruh êm êm a, chutiang hun lai chu a ni.

An chapo thei hle bawk a. tin, hmeichhia leh mipa inhmangaihna an lo hre ţan a, an la urhsun thei hle bawk a. Ngun taka enkawl a ţul a, zalêntir a ţha lova, khuahkhirh vak pawh a pawi thei bawk. An hun pawimawh lai tak a ni.

(3). Midangte laka an nungchang awmdante :-

Pawn lamahte puitling ve tawh leh thil hre ve tâwk anga lan an duh a. Zirtîrtu pawhin, puitling tak leh zah ve tak anga lo cheibawl ve an ţul a, an beisei bawk a ni. An aia upa zawkte pawh an chîkin

zirtir thu-ah pawh thu-ho deuh mai maiah an lung-awi tawh lova. Thawnthu phuah chawpah leh thil a tak tak a ni tih an hriat loh chuan an lungawi lova, miten Lal Isua an hmuh dante leh Testimony an rilru khawih thei turte hrilh an ngai a ni. Lal Isuan mi thinlung sak a khawih danglam theihziate hrilh tur a ni.

An nu leh pate remruatte hi dik tawk lova hriat-na an nei a, mahni thu thua tal hran duhna an nei ve ṭan a. Hun engemaw chhûng, inchhûng chhuah-sana zin bo emaw, programme danga vah chhuah ve-te an duh ṭhin. Abik takin, hmeichhiaah nu leh pate fimkhur a ṭul hle a ni. Mahse, Pathian thu zir te, camping te, khuahkhirhna ṭha tak; nu leh pain an hriat chiannaah chuan kaltir a, an rilru tih harh nân leh tihzau nân a ṭha a. Tin, an rilru pawh a inhawng a, chi ṭha tuh hun tak a ni.

Ṭhiante an ngaih zual lai a ni bawk a, nu leh pa thusawi aiin, an ṭhianten an rilru a hneh fo ṭhin. Thil sual tih pawh an huaisen ṭhin. A huhova an awm hran chuan hruaitu ṭha Kohhranah leh, khaw-tlângah an awm a ṭul hle. Naupang zinga tal an duh tawh si lova, an la puitling bawk si lova, kawr rawng chi hrang hrang an duh a, ṭhui dân chi hrang hrang an duh bawk a, chutiang bawkin, an tleirawl lai nun hi Lalpan a duh a ni tih hriattira "I tleirawl laiin i siamtu hre reng rawh" tihte leh, Bible-a an nun khawih theia hruai tur a ni. Sawisêlna aiin an duh zawng leh Pathian duh zâwng a in mil em ? tihte ngaihtuah tir tur. Nakinah chuan hruaitu la ni turin Pathianin a duh thute sawipui a, nun dân sang leh zahawmte an tân sawipui fo a ṭha. Hetih laia a chhe lam leh hnlam lam hlir sawipui chu an thil tum leh

ngaihtuahna a hnualin a tizuai a, an dam chhung nun a khawih pawi thei a ni. Davida te, Josefa te, hniam tak aṭanga sâng taka Lalpan a hruai chhuah thu tein fuih fo tur a ni.

Mihring nun chhuitute chuan, kum 13-ah hian nun inthlâk thleng a awm ṭhin an ti a. Kan Lal Isua pawh khan Temple-a a nu leh pa hriat loha a bo ta daih kha kum sawm pathum a nihna a ni an ti. Hetih hun hian inchhung khurah leh pawn lam nunah danglamna a awm fo ṭhin a, ṭawngṭaina nena nu leh paten kan fate Pathian hnena kan kawltir a ṭul hle.

4. **An thlarau nun dan leh mamawhte :**

Pathian ringtu an nihna chu thiltiha tihlan an duh a, tin, thiltiha Pathian tihlawm an tum ṭhin a. Midangte pawh an thil tih aṭangin an chungah ngaih dan an siam sak ṭhin. Mahse, mi nungchang ṭha tak leh hna thawk ṭhate pawh hian Isua Kristan a lo thawh sak tawh rin maina aṭang chauh a thawk tur an ni tih hriattir tur a ni Rahbi hmasa chu rap si lovin Setanan a bum fo ṭhin a. Pathian chhandamna hi thil tih ṭhat ni lovin, Kristan khawvel tan a lo inpek tawhna kha miin a tan a ni tih a rin hmiahna hi chhandamna huangah a luhna a ni zâwk a. Kristan min tlanna chu miin a lo hriatin a chhandamtu tan chuan a theihtawp chhuah ve a tum tawh ṭhin a ni. Kristan engmah kan tih ve hmaa min tlanna chu pawm mai tur leh, amah chawimawi turin hrilh fo tur a ni.

Hetih lai hian rinna dika lut turin nu leh paten ṭawngṭaina nasa tak neih tur a ni. Kawng danga rilru sakna leh khauhnain a hneh hmain Sande Sikul zirtirtute pawhin an hote hian Pathian an hmuh fuh loh

chuan an zirtirtu nihnaah mawhphurhna an nei tih an hre tur a ni. Pathian ni apianga zirtir ngawt kha a tawpna a ni lo a ni.

Mi dangte tana thawh châkna nasa tak an nei a, mahse hriatna lamah an la naupang rih a, Bible thu zirtirna hun remchâng Pastor-te leh Sande Sikula hruaitute nen ruat sak a ţha hle. Prayer Croup-te tawngţaihona te, kâr tin emaw, kar hnih danah emaw thla khata Inrinni hmasa ber emaw, chhûn emaw, zan emaw, a remchan danin ruat sela. Missionary an hriatte tan bika ţawngţainate Bible Sikula kalte tante ţawngţai se la. Tichuan Pathian mithmubah chuan Missionary hnathawk an nih vezia thute hriattir tur a ni. Eng lai pawhin hruaitu an mamawh a ni.

Tin, sakhaw rinna hrang hrang thute leh an mahni rinna ngeiah rinhlelhna an nei ţhin a, kawng tinrengah thil ngaihtuahna nei mahse, hriatna (experienc) an la tlakchhamna hian a tibuai fo ţhin a. Rinna lamah fel takin lo kal ţan mahse, nun bawraw tak pu leh tate leh Bible thu anmahniin an hriat thiam loh avanga ringhlel lehte hi an ni fo ţhin a. Tin, Kristian upa zâwka an ngaihte nungchang mawi lo an hmuh aţangtein an mahni ngei pawh an lo inthlahdahin an lo tlûk phah bawk ţhin a. Chuvangin, entawn tlaka nun hi nu leh pa leh Kohhran hruaitu tan a pawimawh a, kan nun hian Pathian a ti lawm lo chauh a ni lo va, mi dangte titlutu kan ni bawk a ni. Junior nih lai leh Primary an nih laia Isua tui chunga a kalte an ring nghal hmiah angte, Lazara thlân aţanga a kaihthawh a nih an rin nghal mainaţe kha an han ngaihtuah nawn leh ţhin a, an buaiin rinhlelhnaah an lut leh fo ţhin. Mahse, an rinhlelhnate hi rinhlelhna rinawm leh ţha a ni zâwk tih hriain

engati leh ta nge, tia an mahni tihrehawm zâwnga ti lova ţanpui zawk tur a ni. Tin, an rinhlelhnate pawh mahni an inngaihtuah bah aiin, puang chhuak a, zêp lo zawk turin fuih tur a ni. Pathian Thlarau Thianghlim an mahni rawn ţanpui turin ring zawk ila, ţawngţaina nen a theih anga fuiha ţanpui theih nghal chuan a ţha bawk ang. Mihringa rinna nghah tlak a awm lohzia leh Isua Krista chauh lo chu tling zo an awm loh zia hrilh tur a ni. Ringtute tling lo mah ila, kan Rinna chu a tlinga, kei mahni kan tlin loh vang taka Krista chu ring leh innghah nana hman a ţulzia kan hrilh tur a ni. "Keini rinawm lovin, awm mah ila, a ni chu a rinawm si a," II Tim. 2 : 13).

Nu leh pa leh zirtirtute u, in pawimawh êm êm a ni tih hre nawn leh ula, Lalpan hun ţha a pêk lai che u hian nangmah mamawhtu i fate leh i zirtirtute chu i tih tûr pawimawh tak Lalpan a siam sak che a ni tih hria la. Mamawh tam tak neia i iuhriat lai khân, nangmah mamawhtu an awm a ni tih hriain, ţan khawh thar leh tûrin Lalpa hmingin ka ngên a che.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:-

1. Engvanginnge an awte a danglam ţhin?
2. Engvanginnge thlum leh âlte an châkna a zual bik ?
3. Engvanginnge an ngaihtuah leh duh zâwngte lakah kawng dikah hruai an ţul zual bik êm êm?
4. Hêngho thlarau nunna tichhe thei leh, tibuai thei thilte sawiho tûr.
5. Hetih hun laia mihring nun inthlak danglam theihzia lo hre tawhten sawiho ni se. Hemi bung aţanga zirte pawa lâk chhuah ni se.

G. TLEIRAWL KUM 16-18 NUN LEH MAMAWHTE:-

1. An taksa ṭhan dan tlangpui:-

Hetih hun lai hian mipa an ṭhang nasa a, hmei chhia an chen lohte kha an sân khalh ṭhin. An chhûng lam ṭhang zêl a tawp dawn tawh a, puitling an nihna tur an lo thleng tawh a, an thin leh lung ṭhangte pawhin kin lam a pan a. Tin, an ruh leh tisa pawh a in (fix) chuktuah nghet ṭan tawh a. Mahse, an awte chu a la thumin a la danglam vak lo.

Tisa nalh lai tak leh duhawm lai tak a ni a hmeichhia phei chu an hmêl ṭhat lai tak a ni. Ti êng leh tisenin an naupanna a rawn thlâk a, mipa tan pawh itawm tak an ni ṭhin. Mahse, hmeichhia leh mipa pumkhata insiamna hun atan chuan a la hma lutuk deuh va. Nupui pasal inneih duhnate awm mahse, hmanhmawh tûr a ni lo.

Arngeng an lo ngah duh hle a, ṭhenkhat phei chuan hrehawm an tih phah in, an nun a tihlim lo hial ṭhin a, enkawlpui tûr a ni.

Thil ei châkna an la nei nasa reng a, thlum leh mawmte ei tam lutuk a ṭha lova, tin, thil engkim tem châkna an nei a. Mei zûk te, zû in te, thil hmuamte an châk a, a tâwk engmah an thiam si lova. An taksa a ti chhe theiin, an lehkha zirna pawh a tibuai thei a, vên ngun an ngai hle. Nu leh pater an ṛilṭamna leh an thil ei chaknate tilungawi thei turin, an taksa tana ṭha ei tûr ngaihtuah sakin, ipahte thil ei tûr ngaihtuah deubva, pâwn lama thil ṭha lo an tem châknate lakah tlêmin a chhan thei bawk a ni.

Kum 16—18 Mafaka te unau leh a putea

Hetih hun hian an nungchang an dam chhûng atana an thlak theih tawh loh tur a insiam thei a. Ei leh inah te, zûk leh hmuamah te, tin, vah chhuah uar leh uar loh thuahte an hun pawimawh tak a ni.

Tleirawl lai hi chi ţha tuh hun ţha lai tak a ni. Tleirawl laia zuin te hian sim har an ti a, tleirawl laia mei zu ţan te hian an tar kun thlengin sim har an ti a. Doctor te hialin sim tura an tih pawhin an thei ţhin lo. Nulat tlangval thu-ah pawh tleirawl laia lo khawsa dik tawh lo te hian an lo upat thleng pawhin harsatna an tawkin nupa nun hlim lohna a thlen ţhin. He hun pawimawh tak maiah hian chi ţha nge chi ţha lo kan tuh ? Kan Tleirawlte nunah hian a lo ţiak ngei dawn a ni.

Tin, taksa mawina an rawn nei a, duh awmna an nunah a lo langin pangpar kuhmum ang an ni a. An duhawmna-te an rimtuina te chuan ei chhetu (thlemtu) an nei awl hle a. Rose par tur kuhmum te hi ran nung ten a chhhûngah an eichhe ţhin ang hian; chhunglamah leh pawn lamah ven puitu an ngai êm êm a ni. Pathianin kan taksa te ama chên nan leh a in thianghlim ni turin a duh tih hriattir fo tur a ni.

Ţhut danah te, din danah te, nawmnah taka awm an chin chuan an ching hlen duh a ni. Ding kûl chi te, ţhu kûl chite hi hetih hun laia an chin chhoh zel a ni duh hle. Miin thu an zawh a, khûp sûka dinte hi din hlen a awlin, mi hmaah pawh hriat loh hlanin awmdan mâwi lo taka lo awm a awl a ni.

(2) An rilru than dan leh mamawhte :—

An thil ngaihtuahna leh chîkna a la kal zel a, thuneituten ro an rel danah te, zawhna an neiin thil ţha zawka an rinte an suangtuah ve ţhin. Zirtirtute pawhin class-ah an mahni zirtir ngawt lovin, sawihona neihpui a, ti-ti pui a ţul tawh zawk a ni. An hotuten an hria nge hre lo ti tea fiah an ching a, zawhna har tak takte an zawt ţhin. An dinhmunin a mamawh leh an rilru enin ngun takin ngaihtuahtir tur a ni.

An hriatna pawh a la ţhang chho zêl a, tin, hriatna (experience) pawh an lo ngah ve ţan tawh a. Sunde Sikul-ah pawh an thu zir leh a tumte pawh an man nghal tawh ţhin. An thil zirte pawh engtinnge an nunah lâk luh tur tihte an ngaihtuah ve ţhin.

Debate (inhnialte) nuam an tiin, an tana sawt tur subject (thu ngaihtuah tur)-te thlangin hun neihtir ţhin se a ţha viau a ni. Programme hrang hrang neih an châk a, nu leh pa pawhin, hnathawh dan hrang hrang anmahni tihlim thei ngaihtuah tur a ni.

Ngaih dan ţha tak tak an hmu chhuak ve a, mahse, a tak takah an lut thiam chhuang lo. Anmahni kuta thil dah a mawhphurhna pêk hi an tan hmasâwnna bul a ni a, mahse, en zuipui a, puih rûk deuh zel an ţul a ni.

Mahnia ding theiin an inhre ve a, an mahni ei zawnna turte an ngaihtuah ve a, sipai ţan duhnate leh thil zira kal bo duhnate an lo nei ve ţhin. Nu leh pa fing chuan an têt lai aţangin, an fate kal kawng tur leh an hnathawh turte ngaihtuah sain, an fate hun an lo thlir ţhin a. Chu chu tûn ang hun ngeiah hian hruai luh an tum ţhin. Nu leh paten chutiang lam thlirpuina an neih loh chuan mahni duh zawngah leh mahni thuin an kal ţhin a, an damchhûng nun leh eizawnna a tibuai ţhin.

Tin, an chhûng lam nun (emotion) an hlimna te an lungngaihna te, an thinrimna te a la chak êm êm a, midang elna te, îtsiknate a sâng ţhin. An taksa puitlinna han ţhang ve mah se, an chhûng lam nung-changah an la puitling rih lova, hriat thiam tur a ni Isua Krista englai pawha pangngai reng, niminah leh vawiinah nen kumkhua pawha danglam ve lo hma-ngaihtu a nihnate kawhhmuhin, an ngaihdan danglam thut thutte thunun turin hrilh a tha. Kum sawm pali sawm panga mite ai chuan an invawng thei deuh hlek tawh a. An la puitling rilru lo na a, an chhûng-ril nun inthupte sawi chhuak a, an thu ruk an thlen duhna turin, hruaitu rinawm tak an mamawh êm êm a ni. Tin, eng hnathawkah nge Pathianin a duh tih zawha ţawngţaina a Pathian duhzawng nghak tura hrilh a ţha Nu leh pate hial pawhin hma lam hun kan hre tak tak lova, Pathian aw hriat a ţulzia sawi tur a ni.

Tin, an ţawng tlem a, thil pai leh vei an nei fo ţhin. Mi lal ber leh hausa berte pawhin harsatna an pumpelh bik lova, chuvangin, an harsatnate chu Pathian hnena thlen tur a ni Pathiana rinna nghattu-te chauh hi mi nihlawh an ni

Nupui pasal turte an suangtuah ve ţan a, mahni, duhthlanna ring lova, Pathian hun ruat nghak tura fuih fo tur a ni. An harsatnate hriatpuitu an duh êm êm a, nuin a fanu chu ţhian ang taka a kawmngeih leh a inneltir a, a hmangaihna alantir chuan engkim an nufain an sawi dun thei ang. Pa pawhin, an fapa-te, ţhiana siamin an lâwm zâwng ngaihtuah a fiam-thu ţhate pawh sawipui a, inkhêl leh infiam puite ching sela, tichuan engkimah rilru zalen takin thu an rawt dun ang a, duhzâwngte an inhrilh dun thei ang.

Mipa tleirawlte hian hmeichhia an kawmngeihte bulah an thiltihtheihna lantir an duh ṭhin a. Nula hmuha tui han hleuh zak zakte an châk a ni. Huaisen nih an duh a, thil ti thei nih an duh a. nu leh paten Pathian kutah ṭawngṭainain hlan leh kawltir reng tur a ni. Thlarau Thianghlim awmdan danglam tirtu chu an mahniah chêng turin leh thunun turin dil sak an ngai a ni.

(3) **Pawn lama an nundante:**

A ruala kawtthlera vah a, thil tihho tur ngaihtuah hi an nuam tih zawng a ni a. Khawtlangah hruaitu ṭha awm fo hi a ṭul a Hman lai Zawlbuk an neih laite pawhin hotu an zah leh an rawn tur an awm ṭhin a, chu chuan tleirawl nun a siam ṭha hle a. Tin, Kristian kan lo nih hnuah, Zawlbûk te a awm tawh loh hnuah, Kohhran aṭangte pawhin, hruaitu fel tak tak ruat fo hi a ṭul a ni. Y.M.A-te a ding a, hruaitu an rinawm tawk theih nan Pathiana mi ṭang kaiten an ṭawiawm a ngai hlein ka hre ṭhin.

Pathianin hmeichhia leh mipa inkawp tura, a lo ruatna rilru chu an mahniah a lo laog a. Hmeichhe châkna leh mipa châkna a nasa a, an rilrua an duh chiah loh pawhin an chakna (desire) sâng avangin chêt suelna a awm duh hle a Pathianin takaa a pêkte vawng thianghlima tibawlhhlawh lo turin Pathian chakna dil fo tur a ṭrilh tur a ni. Ngaihzâwng leh hmangaih an neihte pawh Pathian hriattir tur a, an nungchang control tura ṭawngṭai fo tur a ni. Thlemtu a chak em em a, mahse, Pathian dan thianglim ngeia inneite hi nupa hlim an ni ṭhin a. Dan dik lova

mihring leh Pathian buma thil tih chu a ţhat lohzia sawi mai bâkah hetiang lam chu i tih duh ka ımg lo, tia an mahni rinawma ruat tlat chunga zilh tur a ni.

Tin, an ulukin pawn lam incheina an vei êm êm a, mahse Lalpan thinlung thianghlim a en zâwk a ni tih hriattir fo tur. Tin, vântlang puipunna leh thil tih honaah langsâr leh lâr nih an duh a, han che vel atan an ţangkai êm êm a. Hruaitu ţha tak an la mamawh zel a, anmahni fuih chungin Kristan mı inngaitlawm te. thuhnuairawlhte a chawimawi a, mal a sawm ţhin tih hrilh bawk tur a ni.

(4) **An thlarau nun dan leh mamawhte :**

Nitina Bible chhiarna leh ţawngţaina nei turin fuih tur a ni. Tin, eng thu nge a nun atana hman tur leh a zirtirte chhûta, Bible hrilhfiahna te pek tur a ni. Thil suangtuah chauh ni lovin, a takna leh dikna hriat an duh ve tawh a ni.

Mi tam zawkte chu hetih hun hi Lalpa an hmuhna hun a ni fo ţhin. Hetiang hun laia Pathian hmute chu mi ţangkai tak tak an ni ţhin. John Calvin te, David Brainerd te, D.L. Moody te, Billy Graham te hi tleirawl laia Pathian hmute an ni a. Pathian tan an ţangkaiin an duhawm êm êm a ni.

Kohhranahte chanvo neihtir a ţha. An theihna leh hun zawng zawng hmangin rawngbawl duhna an nei a. Zaipawlah te, leh kawng hrang hrangah an inhmang peih a ni. Kan Kohhrana tleirawlte hi Kohhran tımawitu leh tichaktu an ni tih hriat tur a ni. Thusawitu emaw hun neitu emawte pawhin, kan tleirawlte rilru hîp tur leh khawih thei sermon-an an telh fo tur a ni.

Chhandamnaah in rinhlelh leh an ching a, a chhan bul chu an lo chiang tâwk lo a ni fova. Ţhenkhatte erawh chu, midang nun mawi lo an hmuh tein an zuai leh ţhin. Tin, vanduaina an tawhtein an buai fo ţhin a. Mahse, Pathian pasal ţhate pawhin an khawvel nuna harsatna leh vanduaina an tawh pawha Lalpaa an lâwmziate hriattir tûr a ni. Kohhrana hruaitu ni si, mahse Office hna an thawhna lamah chuan ei rûk hmang leh si te leh sumdawnnaahte mi mak tih tûra awm leh si te an hmuhin naupang zâwkte nun a ti chak lo ţhin Tleirâwlten Kohhran rawngbâwltute nun hi an chîkin an enthla reng tih hriat tur a ni. Hetih hun lai hi chuan Bible thuin a tum, Isua entir nâna Beramno hman anih te, Ani Grep hrui a ni a, keini a pêngte kan nih tihte hian an thinlung a tifiah tawh a, ngaihnawm an ti tawh zâwk ţhin. Tin, Biak In cheimawi leh tih thianghlim a ţulziate an rawn hre tawh a. An rilru zâwl tâwk ang zela hruaituten an hman hi an thlarau nun chakna bul a ni. Tin, Biak In lama hman an nih lohte hian ţangkaina nei ve loah an inngai fo ţhin a. Pathian chawimawi nâna talent Lalpan kan tleirâwlte a pêk hi hruaituten hriatpuiin tihpuitlin sak zel tum tur a ni.

Kan tleirawlte hi naktûka kan hruaitu turte an ni tih hriain an pawimawhzia zir thar leh a va ţûl êm ! An taksa ţhan dan leh mamawhte leh an ngaihtuahnate hian an thlarau nun a khawih zêl a ni tih hriain, kan nula leh tlangvalte hi nu leh pate thlawhhma an nihzia hriat a va ţûl êm !

Kum 18 chunglam Kan ṭhalaite hi naktuka kan hruaitu tur te an ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Hetih hun lai hian an taksa lan dân eng ang nge
2. An taksa châkna zûk leh hmuam thu-ah tilungawi tûrin, nu leh paten engnge mawhphurhna kan neih ?
3. Nungchang mawi leh ṭha an neih theih nan eng-vânginnge hetih hun hi a pawimawh bik ?
4. Sakhua-ah hetih hun laia hruai an pawimawhzia leh a hlâwkna sawi tûr.

BUNG 7.

NAUPANG THUNNUNNA (DISCIPLINE) ATANA HRIAT TURTE :

Beiseiawm a la nih laiin i fapa chu thunun la, Boral mai turah ngai suh. *Thufingte 19 : 18*

Naupang nungchang tlângpuite leh kaihhruai dan tur kan târ lang nual tawh a. Thununna dik taka an nungchangte kan hriat hnua enkawl hi a ṭul a ni Dân leh thununna mumal awm lova, naupang lo seiliante hian chhûngkua leh khawtlang nun a chawk buai fo ṭhin. Israelte Puithiam Elia chuan a fate a thunun ṭhat loh avanga an chhûngkuaa thil râpthlak tak lo thleng tate kan sawi tawh kha kan hre reng ang a. I Sam 24 : 34. An nungchang dik lote chu hauin sawisel mah sela, a khap tak tak lo a ni tih Bible-in min hrilh a. Naupangte hian anmahniah nu leh pain beisei kan nei a ni tih an hre tur a ni. Chuvangin, naupang thununna kawnga hriat turte lo târlang ila :-

A. Naupaugte tan Dan (rules) an zawm ngei kan siam tur a ni.

Nu leh pain naupangte tân thununna dân an siam tur a ni. Tum mumal nei lo va naupang seilentir hi a pawi tak meuh a ni. Tin, kan dân siamte chu a awmzia leh kan siam chhan kan hrilhfiah ngei tur a ni. Lehkha zir hunte, inchhung nu leh pa ṭanpuina hunte leh ṭhian kawm hunte Bible châng zirna hunte engvanginnge neih a ṭul a, a pawimawh tihte chiang takin kan hrilh tur a ni. Tin nu leh pate pawhin, kan dân siam chu kan vawng ṭhain, kan ngai pawimawh ngei tur a ni. Sawi ngawt leh siam

ngawt chu a har lo va, mahse enzui leh zawm hi a siamtute tân a pawimawh ber a ni. Naupangin an zawm leh zawm loh kan enzui leh si loh chuan naupang nun kan tibuai zâwk a ni. Tin, an thil tih ṭhatah lawmthu sawi theih nghilh hauh lo tur a ni An tih dik loh kan hrilh ang bawkin an tih ṭhat kan ngawihpui mai tur a ni lo.

Tin, kan dan siamte nghet taka vawn a ṭûl a. Mahse, a hun leh hmuna zirin kan thlak danglam tur a ni. Ṭhenkhatten khauh lutukin an dân siamte an kengkawh ṭhin a. Chutiang chuan naupang nun a tikhawlo thei a. Tin, chutianga khauh taka keng. kawh luite chu mahni intihhmingchhiat hlauh vâng emaw, an rilru a la naupang vâng emaw a ni ṭo ṭhin. A hun leh a hmuna zirin, fimkhur taka dân vawn a ṭha. Naupang nun dâua zirin ngaihtuah bawk tur. Naupang pakhat thuonna atana sawt tak kha, midang tân a sâwt lo thei a ni tih hriat tûr a ni.

(B) **Naupangte mawhphurhna kan pe tur a ni.**

An chanvo dik tak kan ruat sak tur a ni.

Naupang nun hi 'ti rawh' emaw, "ti suh" emaw, tih chin lutuk hian a siam ṭha thei lova. Naupang ngaihtuahna ṭhang lai a ti khawlo ṭhin a ni tih hriat tur a ni. Mahse, anmahni chanvo ṭheuh leh mawh. phurhna pêk hian an rilru a tipuitlingin a ti ṭhang a. Tin, thil sual ngaihtuah leh hun kawhralna mai mai lakah a hum bawk a ni. Ṭhenkhatten tui chawi te, ṭhenkhatten thleng sil te, ṭhenkhatten ran vulh lam enkawl te, chutiangin tih tur ruat sak ngei a ṭha. In chhung khurah an pawimawh a ni tih an inhre ve a. Nu leh pa tân pawh hlimna a ni bawk a. Nu leh paten kan hriat leh tur chu naupang tih tur kan ruatin

kan beisei sâng lutuk tur a ni lo. Puitling anga fel fam-kima an awm kan phût chuan a hahthlak tawn ṭhin a. Naupang an nihna hre reng chungin, an chanvo an tihtə kan endik tur a ni.

Naupang sawisel kan chîng tur a ni lo. Naupang te hnenah an thiltih dik loh tarlan fo kan ching hian an nun a siam ṭha tam lo hle a ni. Niminah chutiang in i awm, vawiin chutiang thil i tih leh, tia an fel lohna tarlan ai chuan an fel lohna chu hre-rengin, chu an thiltih dik lohna aṭanga hruai chhuahna thu chu hrilh zâwk tur a ni. An nun a khawih zâwka anmahni dik lohna kha kan sawi lan kher ngai lovin, an thinlungin heng mai ni lovin, a hre chhuak leh ngei zawk ṭhin. Hei hi puitlingah pawh a dik a ni. Tin, an thiltih kawng ṭhenkhatte kan duh tawk loh a awm ṭhin a. Chutiang chu ngawihpui mai lovin "Mami i ti ṭha e, mahse hei aia ṭha hian i ti thei tih ka hria" tiin, kan duh thusam a nih lohna laite kan hrilh tur a ni zâwk. Naupangten an mahni kan ring tawk a ni tih an inhriatna khan thil ṭha zâwk tih duhna a siam a, "i hman tlak loh lutuk" emaw, " i tisual nasa emaw" ti ringawta an thiltihte kan ṭawng khum hian an thinlungah thatchhiatna emaw, thuawi lohna emaw, an tih tur châk lohna emaw a siam sak ṭhin. Tin, naupang dang an tluk loh emaw, kan khaikhin tur a ni lo. An ṭhiante chungahte an lungawi lova, tin, an ṭhian kan tehkhin fote sualna kha an hmu chhuak thei êm êm a ni. I ṭhianin a thiam si i thiam ve si lo tihte ai chuan an theih ve tho turzia emaw hrilh a, fuih zawnga enkawl tur an ni. Chuti lo chuan fel lo bikah indah-na a neia an nun a tihlim lovin, a ti ṭhang thei lo a ni.

Tin, naupang harsa deuh emaw, chak lo deuh emaw an awm ṭhin a. Ṭhianho zingah leh unau zingah pawh chutiangte chu a malin an sualna emaw chu zilh tur a ni. Tin, an chak loh biknaahte chuan ṭanpuina pêk tam bik tur a ni. Tichuan, Pathian tâna fate kan enkawlnaah leh, Sande sikula Lalpa tana kan thawhnaah pawh hmasâwnna leh hlimna a chhuah ngei ang.

C. Naupang bulah i hun tam tawk hmang ang che

Naupang thurunna kawnga thil pawimawh tak pakhat chu, naupang pakhat chuan, "Kei chu ka pa hian mi duh lutuk" a ti a. An hotu chuan, "Engtinnge i hriat theih ?" tiin a zawt a. Naupangtê chuan "Ka pa nen chuan kan infiam a, kan inkhel reng mai," a ti a. Naupangte hian anmahni nena infiamte nuam an tiin, an bula awm kan thlahlel tih an hriatna chuan kan hmangaihna a hrilh a ni. Anmahni chhaih peih apiangte hi an ngainain, an thu pawh an zâwm ṭhin.

Mizo nu leh pate chuan, fate nêna han inchhawnchhaih te, han infiamte hi hna ṭhulh thlakah kan ngai ṭhin. An thusawi ngaithla peih leh an bula hun hman tam hi kan duhzâwng tihtir ve kan tum chuan a ṭûl a ni. Thu pawh an awi bik a ni. Nitinin, fate nêna infiamna leh thil tihhona hun rei lote tal neihpui tur a ni. Heng te hi kan hriat a ṭul a ni.

1. Naupang an sualna chhan kan hre tur a ni;

Nungchang sual hian chhan a nei ṭhin a. Naupang an harsa kan tihte pawh hi a chhan a awm

ţhin a. Chutiang chu nu leh paten theihtawpa hmuh chhuah kan tum tur a ni. Naupang nun tidanglam thei kawng hrang hrangte i lo en ang u.

2. Hriselna ţhat tawk loh vang :

Naupang an ţahbelh êm êmtein emaw nawrh an chin zual laitein an taksaah ţhat lohna a awm vâng a ni thei. Naupangin an sawi thiam tak tak lova, an taksain vitamin a tlâkchham tein emaw thisen an neih tlêmtein emaw natna vei rûk an neihtein an harsa ţhin a ni. Tin, an pheikhawk a tawt lutuk avangte pawhin, naupangte chuan nun dan harsatna an nei thei. Hetiangin, a chhan hmuh chhuaha ţanpui an ngai a ni.

3. Rilru lam aţanga ţhat tawk lohna :

Hei hi a chhan a ni thei bawk. Naupang ţhenkhatte chu lehkha zirnaah pawh chak bik leh chak lo bikte an awm thei a. Ţhenkhatte chu mi dawi chite an ni thei. Tin, mi îtsikna nei chite leh mi nun zawi chite an ni thei. An rilru tlin loh thleng thlenga tih luihtirte a ţha lova. Naupang hi thil hre chaka theihnghilh leh thuai te thil hre muanga, vawng reng chite awm a ni a. An rilru leh ngaihtuahna phû tawka hruai an nih loh chuan ngaihtuahna sualte an neiin, chawlawlnaten a zui a naupang luhlul tih an hlawh mai ţhin a. Hêngte hi hriat a ţul a ni.

4. An thlarau nun harsatna :

Heng vângte pawh hian an nung chang a sual a, naupângte hian thlarau tuihalna an neiin, hruai an ngaihzia hi an nu leh paten an hre tûr a ni. Thil sual an tihte hian hrehawm tih êm êmna a ţhente

chuan an nei a. Pathian ngaihdamna ropuiziate hrilh an ngai a, ţhenkhatten sual tih châknate an nei bawk. Chutiangin, Isua Krista chu an thlarau nunna atan hriattir an ţûl a ni.

5. **Chenna hmunin a zirh loh vang :**

Hêng vângte hian naupangin nungchang sual an zir ţhin. Ţhenawm te nun dân emaw, khawtlanga ţhenkhat nun dânte emaw, leh inchhûnga mi ţhenkhatte awmdânte avangin nun dan an thlak thei bawk a. Hengte hi hre rengin a chhan leh a awmtirtu lak aţangin theih anga naupang nun venhim leh enkawl a ngai a ni.

D. Naupangte hrem loh theih loh dinhmunaha an din chang a awm ţhin a. Tin, Bible-ah pawh 'Lalpa chuan a hmangaih chu a thunun ţhin a, fa a lâwm apiang chu a vaw ţhin a sin !' Heb. 12 : 6. Hetiangin kan hmu a, hmangaih vângin kan fate hrem a ngai ţhin. Mahse, eng anginnge kan hrem tih hi ngaihtuah ngun tur a ni. An taksa tih hreawm ngawt zawnga vuak leh sawisak a sâwt lo va, mahni inhrem kan ni zawk a. Mahse, kan hremna chuan an nunna atâna hlawk phahna a ni zawk tur a ni. Chuvangin, naupang kan hrem dawnin nasa taka ngaihtuah hmasak a ngai a ni. An zirnaa ţanpui thei tur lam emaw an nunna atana sâwt tur ngei kan hmu chhuak hmasa tur a ni. Hmangaih chunga hrem hi nu leh pa tan thil har tak a ni reng a. Tin, kan hrem zawhah kan hmangaihzia leh kan ngaihdamna aw kâin a zui leh ngei tur a ni. Chutiang a nih loh chuan kan ti khawlo zawkin inhmangaihna a bo thei a, inhuatna leh inngainat lohna a awm thei a ni.

E. Pathian thu leh ţawngţaina hi thununna atana hmanraw ropui ber chu a ni :

Inchhûngah Krista chu Lal berah nu leh pa in kan ţhuttîr chuan Kristan taksa leh thinlung leh thlarau min bruai sak ţhin. Naupang leh puitling tân min thununtu a ni tûr a ni.

Kristian ţhian ţhate leh inlêngte hian thununna kawngah min bruai thei a ni. Tin, Kristian lehkhabu ngaihnawm tak takte hian naupang leh puitling nun a thunun ţhin. Inchhûngah Krista chu chawimawia a awmna apiangah naupang nun pawh a hlimin a dik ţhin.

Ţawngţaina hi hmanraw pawimawh tak a ni. I fa tân ţawngţaina hun tam tâwk nei ţhin ang che. Harsatna bîk leh an vei bîk thilahte chuan ţawngţai sak la, a hrangin an lu chunga kut nghat ngeiin, Lalpa hnênah bruai ang che. Krista chu a nunah a lâkluh hma chuan hmabâk hlen loh i la nei a ni tih hria la, ţawngţaina thinlung leh tih tak zet hlân la, i fa nun a thlâk danglamin, i nun ngei pawh a thlâk thleng bawk ang. Tichuan, Pathian a hmangaihna kuta min thunun ţhintu chuan in chhûngkua chu a ropuina atân a din sak ngei ang che u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:-

1. Naupangte zawm ngei tûr dân siam, in inchhûngah in nei em ?
2. I fate enkawl puitlin i duh leh tum dânte i nei em? Tum mumal nei lovin, i chawm ve mai rih em ni?
3. Naupang hremna dan ţha i hriatte sawi rawh.

BUNG 8

NU LEH PA TAN RUAL A NGAI :

Naupangte u, engkimah in nu leh pate thu zawm rawh u, chu chu Lalpaah chuan a lawmawm si a. *Kollossa. 3 : 20*

Naupangte u, Lalpaah chuan in nu leh pate thu zawm rawh u; chu chu thil dik a ni si a
Ephesi 6 : 1

Bung 7-naah khan naupang thununna (Discipline) chung chang thu kan hmu a. Naupang kan thunun-in *nu leh pate* hi kan ţang dun zel tur a ni. Nu ţhenkhat ten pate kan phût a. Pate pawhin nu mawh phurhnaah an dah bawk ţhin.

Bible-ah chuan pa hian mawh phurhna nute ai mah hian an nei lian zawk tih min hrilh a. Mahse, nute pawhin mawhphurhna kan nei. Thuf 6 : 20-ah chuan, I nu zirtirna chu hawisan suh, tihte kan hmu a, Tin. Hani-te leh Mosia nute leh Timothea nute leh a Pi nunahte pawh naupang enkawlna hi nu kut-ah a awmzia kan hmuhnate kan ziak tawh a ni. Chuvangin, kan fate hian *nu leh pa* kan ţang dun zel a ni tih an hriat ngei theih turin kan ţangrual tur a ni.

Keimahni chhûngkuaah ngei hei hi a ţul zia ka hmu a. Kan fate an la tet lai chuan ka duh ang angin ka la enkawl thei a. Thil an tihsual pawhin, "ka nu min ngaidam rawh ka ti tawh lovang ti rawh," ka tih chuan an ti mai a. An ţah lai pawhin "Mate (ka fa upa ber) han nui lawk teh i thla lak kan duh," ka tia a han nui mai a. Mahse, tunah chuan

an lo lian ve ta a, an tet laia ka duh ang anga ka en kawl kha a lo theih ta lova. Nu thu hlira awmte an lo hreh ta a. Harsatna nu tan chuan a lo awm ta.

Mizorama kan lo chhuahtirh laiin kan fapa pakhat chu ka bulah hian a rawn ţhu ve a Nu pakhat chuan, i len tawh nen nute bulah i la tawm hoh hoh mai a ni maw! a han ti a, a zak êm êm mai a. Inkhawmnaah pawh an tet laia ţhuho ţhin kha zah na an lo nei ve ta a. Nute bul aţangin an lo inthiar fihlim ţan a. Hetih hun aţang hian *Nu leh pate* kan ţanrual loh chuan a harsa ţan hle a. Keimah maiin an tih tur leh tih loh tur ka sawi kha chu an ngai pawimawh tak tak zo lo a ni. Ninawmmahte nu ţawng kha an la tawh ţhin a, nu leh pate thu a ngai a ni

Naupang hian nu leh pa mitmei hi an lo en ru kiau ţhin. Ţawngkam khata nu leh pa kan han inkhak phei hi chuan an rilru a ti sak vek thei a. *Nu leh pa* kan ţan dun phawt chuan Lalpan kan thunun zawh loh tur fate min pek ka ring lo. Hei hi ka sawi uar duh hle. Lalpan kan tih theih loh tur chu ti turin min beisei lo. Ama chakna leh hruaina dil chunga nu leh pa kan thurual chuan, kan Pa vana mi tihsakin kan awm ngei ang. *Nu leh pate* hian tih tak meuhvin kan fate tana dilin kan inthurual tawk lo zawk a ni lo maw? Mi pahnih an thil dil kawnga an *thurual* chuan ka pa van a mi tihsakin an awm ang. Mathaia 13 : 19 He thu hi hre rengin nupa i inthurual ang u. *Nupa* a ţawngţai dun zel tur hian pa hian mawh phurse, kan va ti em! Hotu chan chang tur a ni a. Nute chu an thu ang anga awm mai tur kan ni si a.

Nu pakhat, Pisa hna thawk chuan an fapa naupang hi a duat em em a. Hlawh nei a ni bawk a.

A pasal hriat lohah a fapa chu pawisa a pe ṭhin a. A lo zawngchhang zel a, a pa hriat a lo hlauh pui ta zawk mah a. A pain a hriat chuan a hrem ang tih a hlau si a. A zêp pui zel a. Tunah chuan an nupa pawhin tih ngaihna an hriat loh khawpin a lo sual ta. Chutiang chuan thil lianah leh têah pawh ṭan rual loh chuan kan hneh thei lovang. Nuin emaw, pain emaw fate thu kan hrilh laiin i ti lutuk, tihte a tawk tawh, tihte hian naupang rilru a tikhauh a. Naupang hriat lohah ṭha kan tih chu nu leh pain la sawi zâwk tur a ni. Thil lei an ngente, thil duh an neihtein, i nu leh pa kan inrâwn phawt ang tihte hi a ṭha. eg. Zawna chuan a nu hnenah inkhel tura chhuah a dil a. A nuin a remti lova. A pa chuan a lo phal ta a. A chhuak ta a; A nu chuan a han hmuh leh chuan, Zawna, "kal lo turin ka hrilh che a ni lawm ni,' a ti a. hetiang hian kan ti fo âwm e, nu leh pa kan inthurual tawh lo a ni.

Nu leh pate hi Pathianin pumkhat a ti a, ṭang dun zel turin min duh hiin kan ṭang dun tak tak lo a ni. Nupaa inthurualin eng hunah pawh zanah, chhunah, pawh an ṭhatna turin in dil ṭhin em ? Mu dun reng si ṭawngṭai dun ngai si lo. Kristian *nu leh pate* hian kan tisual a ni Kan mut dawnin, kan thawh dawnin nupa chuan kan fate tana dilin kan inthurual chuan Lalpan a thu min tiam tawh avangin kan thil dil chu min pe ang Kan lei ro hlû berte tana dil lovin kawng dang neih tumin kan dilin kan in hmang nasa lutuk a ni Nuin emaw, pain emaw, a fate enkawl nana a hun a hman hi hna ṭhulh a ni lo. Hna ropui ber a ni. In nupaa inthuruala in ṭawngṭai dunna kha malsawmna kawng- tui luan nana tuidawn kan siam ang hi ka tehkhin ṭhin a ni. Nupaa inthurual lohna inchhung chu a va nuam lo em ! Pain a mawhphurh-

na a la ngam lova, ngawihah te, ṭawng duh lohahte emaw tharum nen kut a thlak a. Nuin ro a han rel a, a har lutuk a, tlin rual a ni lo. Chutah faten ro an han rel a, nu leh pa hnuaichhiahin, nu leh pate chu mittui nen hlauhna nen an rûm tak zet a ni. Nu leh paten fate theihnghilha an thawhrimna rah chu an seng ta ! A bul aṭangin nu leh pa ten kan tih tur ang kan ti lo a ni. Kristian chhungkua pakhat; Officer lian tak inchhunga ka thil hmuh, ka rilru khawi êm êm chu; an Sitting room-a târ ah chuan an fate hming kimin a ziak a. A hnuaiah chuan thupek an fate tih tur leh tih loh tur number pein a ziak tlar ṭhat mai a. Nitin leh zantina an hmuh turin a târ a, ropui ka ti hle mai. Entawn tlak hlein ka hria.

Hetiang hian nu leh paten ṭan i la ve ang u. Kan fate an sual ti mai lovin, keini nu leh pate zawk hian Lalpa hnenah min ngaidam turin thupha chawi in a hmaah inthurual takin i kun dun ang u. Lalpan keini nu leh pa tling lo takte thu zawm turin naupangte hi thu a pe diam tawh a ni tih hriain beiseina thar neiin i ṭangrual ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

1) Lalpan kan thunun zawh loh khawpa sual kan rila rah min pek i ring em ?

2) Nu leh paten kan fate kan thunun theih lohna chhante sawiho ni se.

3) Nu leh pa inthurual lova kan awm hi Setana hmanraw tha tak keimahni nupa kârah chuan niin ka hria a. Nangni in nupa karah a dik em ?

BUNG 9

MO LEH PI LEH PUTE DINHMUN :

Ruthi chuan ... i kalna apiangah ka kal anga, i riahna apiangah ka riak anga, i chi te chu ka chi te an ni anga. i Pathian chu ka Pathian a ni ang.
Ruthi. 1 : 15.

Mizo hi chhûngkuaa pi leh pute nena awm tlân ngaina mi kan ni a. Tin, kan hnam dân a lo ni bawk a. Tu leh fate nena awmhote hi an ngaihlû êm êm a. Sapte erawh hi chu a tlangpuiin, an fapa ten nupui an neih hnu chuan in hrangah an awm dûn ṭan mai a. Mizo chuan mo pahnih pathumte nena awmhote hi ropui an ti ṭhin a.

Hetianga chhungkaw awmho hi tam takte tan harsatna a awm tih tun laiah chuan a hriat ta a. Chhûngkaw inngeih lohnate leh hlim lohnate a awm fo ṭhin a. Nupa inkàrah hlim lohna a thleng thei a. Tin, pi leh pu tan pawh hlim lohna tam tak a awm thei bawk a ni Chhungkaw tam takte inngeih lohna hi pi leh pute leh fa mote inkâr hi a ni fo ṭhin. Kristian chhungkuaah chuan hetiang thilte hi a awm tur a ni lova. engtinnge Pathian lawm tlâkin chhûngkua kan awmho ang tin hi zir a ṭul hle a ni.

Nupa inhmangaih tak, inneih hnu rei lotêa harsatna tâwk taten hetiang hian an harsatna an ziak ka chhiar a. A pasal chu Kristian ṭha tak a ni a, nungchang ṭha tak leh rilru puitling tak pu mi a ni bawk a. A pasala pa erawh chu mi danglam tak mai a ni a, politic khêl mi a ni a. Tin, sakhuana pawh ngaihtuah mi tak mai leh ṭhenrual pâwl tak a ni a. Inlêng

pawh a nei theiin inchhungah thu a nei hle mai a. Engkimah thu neih a tum a. An mo nu chuan a pasala pa avangin, an nupa nun chu hrehawm a tihphah hle mai a. A pasala pa chu misual a ni lo va, mahse, an nupa nun a dîpna chu buaithlak a tihna ber a ni a. Chawhlui an kil laite chuan a pasal hnenah thu tam tak hrilh tur a nei a. Mahse, an nupaa an han inbiak rêng rêngah khan a pasala pa chu rang takin a lo inrawlh vein, a ngaihdan a lo sawi ve zung zung zel si a. Buaithlâk a ti thei hle mai a. A theihtâwpin dawh theih a tum a, a pasala pa a ni tih a hria a. Mahse, harsa a ti hle mai a. A pasal chuan a hre si lo va. A han hrilh chuan a pasala rilru a hrehawm dawn tih a hre si a, a pasal chu a hmangaih a, tihhlim a duh si a. Tichuan a rûkin a pai reng mai a. A taksain a tuar phah hlein a sawi a ni.

Hetiang dinhmun hi mi tam tak dinhmun ni ngeiin Zoramah pawh a lang a ni.

Nu pakhat chuan hetiang hian a harsatna a ziak bawk a. "Kristian rinnaa la naupang tak ka ni a, mahse, Kristian chhûngkaw dik tak din hi ka tum leh ka nghahhlelh a ni a. Mahse, Kristian ka ni nain, ka pasala nu laka hmangaihna lantir hi harsa ka ti êm êm mai a. Ka ţawngţainaah pawh ka dil ber chu ka pasala nu hmangaih theih hi a ni fo a. Mahse, harsatna hrang hrang hi kan inkârah a lo lang zel mai a. Amah pawh Kristian a ni a, mahse, a ngeiawm êm êm mai ţhin a. Kum kua kan innei tawh a, theihtâwpin zaidam leh dawhtheih hi ka tum ţhin a, hmangaih pawh ka tum nasa a. mahse, engmah a ni thei si lo va. A ţawng thei si a intilai si. Bible chhâng ţha tak tak hi a dinhmun ti diktuah a la chhuak reng a, mahse, min tin buaizia hi ka fate nun pawh a khawih pawi ang tih ka hlau ţhin a,

Lalpan chakna min pe ang a, engemaw tiin he harsatna ka tawh hi a la kiang ang tiin ka beisei ţhin a, mahse ka hlawhchham hle a ni. Ţanpui theitu ka va duh em! a ti a ni.

Hetiang harsatna hi mi tam tak pawhin an harsatna a nih ngei bawk a rinawm.

Tin, pi leh pu ţhenkhatte pawhin, an fate nêna hlim taka awm tlâng ţhin kha an fapaten nupui an neih aţangin inchhûng khur hlim lo tak an lo nih tak thu an sawi bawk a.

Hmeichhia (Mo) pakhat chuan ti hian a awmdan a sawi a. Ring lo mi leh sakhaw ngaihsak lo tak mai a ni a, mahse a pasala nu nun mawi tak leh Kristian a nihna chu a nun ngeiin a tihlan ţhinna chuan a rilru a hneh ta êm êm a. Tichuan, a nu Pathian chu a chhandamtuah leh a Lalah chuan a lo vuan ve ta, a nu nun mawi tak chu a dam chhûng nunah leh a chatuan nunna atân malsawmna a lo ni ta a ni. He mite nufa chanchin hian Naomi leh Ruthi nun a târlang hlein ka hria.

Naomi hian a mote a hmangaih êm êm a. Bible-ah hian a mote a rêl thu leh a demna kan hmu lo a ni Naomi nun hi fa mo neiten an entawn tûr leh an zir tûr atan Bible-in a rawn tarlang a ni. Bible ah hian mihring nun dan tur hi a lo va chuang kim em !!

Kan fa mote chu mi piangthar emaw, ring lotu emaw pawh an ni thei e. Kan zirtirna aţangte leh kan nun dan aţangtein Krista hnênah kan hruai thei a Kan nun dânin a zir loh chuan pianthar thute sawiin, Bible châng ţha tâk takte chu sawi ve ţhin mah ila, an rilru tikhauhtuah chauh a ţang thei a ni Naomi chuan a mote chu a thinlung ril takah a

hmangaih a, a hmangaihna ţawngka mai ni lo, nun aţanga lang chhuak chuan an rilru a hneh êm êm a. A nun mawi tak leh, hmangaih chunga a zirtirtua chuan Krista hnên a bruai thleng a ni. Ruthi chuan "I Pathian chu ka Pathian a ni ang" a lo ti ve thei ta a ni, Ruthi Pathian chu Moab ho Pathian Moloka a ni a, mahse, a nu Naomi nun leh kaihruaina aţangin, a Pathian chu kal sanin, Jehova, Israel-te Pathian chu a vuan ve ta a ni. Euginia Price chuan, "Hmeichhe rilru ţha leh ţha lo fiahna chu an fapate chungah ni lovin, an mote chunga an nun dan hian a tilang a ni" a ti a. Tin, mo rilru ţha leh ţha lo fiahna chu an pasalte chungah ni lovin, an pasal nute chunga an nun dân hian a tilang a ni a ti.

Nu leh pa leh pi leh pute tan he thu hi mahni infiah nân hmang thei ila a ţha hle ang. Ruthi hi Bible-in mote entawn tûr atana a ruat a lo ni rêng bawk a. Ruthi hian a pasala nu hi a hmangaih tak zet a ni tih a lang chiang hle mai a pasalin a thihsan hnu pawhin, a pasala nu chu a hmangaihna a dang chuang lova. Pasal dang pawh ngaihtuah lovin a pasala nu enkawl tûrin a inpe zo vek a. Amah hi ziak ţhenkhatah chuan Lal fanu nia sawina a awm a. Mahni in lamah pawh nuam taka chêng thei a ni a, pasal pawh nei leh zawk tûrin a pasal nu pawh hian a tir zawk a. Mahse, a pasal atâna a inpekna chu a nghetin a thuk em avangin dam chhunga retheih pawh a huam a ni. Ruthi chan hi a vanduai thlak hle mai a. Fa pawh an neih hmain, a pasalin a boralsan a, a pasala unau Orpi pasal a thi bawk a. Tin, a pasala pa a thi bawk a, an retheih êm avangin an chennaah pawh awm hlei thei lo khawpin harsatna leh mangannain a tlâkbuk a. Mahse, heti chung

pawh hian a pasala chhûngte a rêlna te, hrehawm a tihna awkâte kan hre lova. A nu leh pa hnenah pawh vuina leh hrehawm a tihna a thlen thu a lang lo. Mo ţhenkhatte chuan an pasalte chhûngkaw harsatna hi midangte hnênah an thlenin, demna leh rêlna an nei fo ţhin a. Tin, anmahni nu leh pate hnênah, thil engkim an thlen thin. Hei hian thil ţha lo a thlen fo ţhin a ni. Pasalte chhûngkua dem leh relte leh mi hnêna sawi hi Mizo upa chuan "Mahni mawnghlîm" an lo ti ţhin a Mahni intihmualphona a ni. Tin, hmeichhia (mo) in ama nute hnena a pasalte chhûngkaw chanchin a thlen fo chuan a nu leh paten an ngaih dân an lo rawlh ve ţhin a, buaina a chhuak ţhin. Ruthi hi entawn atân Bible ah an lo dah a moten mahni in fiah nân hmang thei se a ţha hle ang.

Mi pakhat chuan heti hian a ti a, "Mo kan neih dâwn hian kan nghakhlel hle mai a, mahse kan fapa hi ka chân hlauh zawk ang tih pawh ka hlau bawk a. mahse chutiang ni lovin, fanu ka neih belh a lo ni zâwk a,' tiin a lawmzia a sawi a. Ella May Milla chuan 'I pasala nu chu eng ang mi pawh nise, i pawm ngei tur a ni,' a ti tawp mai a. Hetiangin moten ti thei se, inchhûng hlimna a ni ngei ang.

Ruthi chu fapa pasarih aia ţha zawk hiala sawiin a lo awm ta a. Ruthi. 4 : 15. Hetiang hian mahni pasalte chhûngkaw tân pawha malsâwmna thlentu nih hi mo dik tak leh Pathian duh dân chu a ni. Tin, pi leh pute leh nu leh pate chuan an fa mote hi an mahni rualpui anga khin ve hi ching lo sela, an fate rual chauh an ni tih hriain, an ât leh an fel lonaah pawh hmangaih takin an enkawlin an ngaidam bawk tûr a ni.

Tin, Loisi leh Uniki angin kan tu leh fate en-kawlna ah kan ţang dun tur a ni. I tu leh fate ngun takin Pathian thu zirtir ang che.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Kristian chhûngkuaah mo leh a pi inkâra harsatna awm fo ţhin hi tu zâwk thiam loh nge ni, a tlângpui sawiho tûr.
2. Loisi leh Uniki anga lungrual taka tute enkawl dun mo leh a pi sawi tur kan hria em ?

BUNG 10

MIKHUALTE CHUNGA KRISTIAN CHHUNGKAW MAWHPHURHNA

Mikhualte chungah hmangaihna chhuah theihnghilh suh u, chutiang tiin, ţhenkhatten hre lovin, Vantirhkohte an lo thleng si a'' Heb. 13 : 2 Gen. 18 : 1-8 ; II Lalte 4 : 8-17 Mt 25 : 31-40.

Kristiante tih tûr leh nih dân tûr pawimawh tak takte kan zirin kan ngaithla ţhin a. Kristiante nun dan turte kan hriat nawn leh tur pawimawh tak tak Pathian pawhin, kan Bible aţang ngeia min hrilh chu mikhualte chunga hmangaih leh hlim taka lo thlen hi a ni.

Khawvel hun inher zêlah he thu hi kan theihnghilh mai ang tih a hlauhawm hle. Mi ţha leh mi neinungte chuan mikhualte leh inlêngte ţha takin an lo buatsaihin, an thil ei tur tui ţhate an lo hlui ţhin a. Mahse, Lalpan tih tur min tuk a ni tih pawh an ngaihtuah lêm lo va, an duhsak zâwng leh hmangaih zâwng an nih vang emaw an neihin a tlin vang emaw a ni ber fova. Ţhenkhatte erawh chuan, mikhual leh inlêngte ninawm kan ti fo mai thei a ni.

Mahse, kan Pathian thuin Kristiantena kan tih ngei tur min hrilh chu i zir thar leh ang u. Lalpa chu a ropuinaa a inthuama a lo kal hunah chuan, "Ka pa voh bik te u .. ka ril aţamin, nangnin ei tur mi pe a, ka tui a hâlin, in tur mi pe a, mikhual ka nihin mi thleng a; saruak ka nihin puan min sin tira; ka dam lohvin mi kan a, tân ina ka awmin, ka hnên;

Tin, Loisi leh Uniki angin kan tu leh fate en-kawlna ah kan ṭang dun tur a ni. I tu leh fate ngun takin Pathian thu zirtir ang che.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Kristian chhûngkuaah mo leh a pi inkâra harsatna awm fo ṭhin hi tu zâwk thiam loh nge ni, a tlângpui sawiho tûr.
2. Loisi leh Uniki anga lungrual taka tute enkawl dun mo leh a pi sawi tur kan hria em ?

BUNG 10

MIKHUALTE CHUNGA KRISTIAN CHHUNGKAW MAWHPHURHNA

Mikhualte chungah hmangaihna chhuah theihnghilh suh u, chutiang tiin, ṭhenkhatten hre lovin, Vantirhkohte an lo thleng si a" Heb. 13 : 2 Gen. 18 : 1-8 ; II Lalte 4 : 8-17 Mt 25 : 31-40.

Kristiante tih tûr leh nih dân tûr pawimawh tak takte kan zirin kan ngaithla ṭhin a. Kristiante nun dan turte kan hriat nawn leh tur pawimawh tak tak Pathian pawhin, kan Bible aṭang ngeia min hrilh chu mikhualte chunga hmangaih leh hlim taka lo thlen hi a ni.

Khawvel hun inher zêlah he thu hi kan theihnghilh mai ang tih a hlauhawm hle. Mi ṭha leh mi neinungte chuan mikhualte leh inlêngte ṭha takin an lo buatsaihin, an thil ei tur tui ṭhate an lo hlui ṭhin a. Mahse, Lalpan tih tur min tuk a ni tih pawh an ngaihtuah lêm lo va, an duhsak zâwng leh hmangaih zâwng an nih vang emaw an neihin a tlin vang emaw a ni ber fova. Ṭhenkhatte erawh chuan, mikhual leh inlêngte ninawm kan ti fo mai thei a ni.

Mahse, kan Pathian thuin Kristiantena kan tih ngei tur min hrilh chu i zir thar leh ang u. Lalpa chu a ropuinaa a inthuama a lo kal hunah chuan, "Ka pa voh bik te u .. ka ril aṭamin, nangnin ei tur mi pe a, ka tui a hâlin, in tur mi pe a, mikhual ka nihin mi thleng a; saruak ka nihin puan min sin tira; ka dam lohvin mi kan a, tân ina ka awmin, ka hnên;

in lo kal si a," a la ti ang. Matthaia 35 : 34–: "·Heng ka unau tê berte zinga mi pakhat chunga i tih chu ka chunga ti in ni,' tiin a la chhâng an Matthaia 2 : 40; Thuthlung hluite kan en chua hmun tam takah mikhualte chunga awmdan tur Israel-te Pathianin a hrilhna kan hmu a. Exo. 22 : 21; 23 - 9; Leveticus 19 : 9-10. 14 : 29; Jeremia 22 : 3; Zakaria 7 : 9-10. Kan Bible-ah hian mikhualte tih leh ram dang mi tih hi a hman pawlh a, hmun tam takah Lalpan Kristiante awm dan tur min hrilh a ni. Jakoba chuan, "Mikhualte kawtthlerah an riak lova, mi zin vâkte tan ka kawng ka hawng ṭhin,' a ti. Keini kan inchhung chu hmun engnge ni le ? Kohhrana ṭhahnem kan ngaih êm êm laite hian kan tihtur leh kan tih theih ve tawk hi kan lo hai mai ang tih a hlauhawm a ni. Chhûngkhat chung chauhva ṭha turin Lalpa chuan min hrilh lova, hriat ngai loh te, fahrah te, hmeithai te, retheite chungah ṭhat chhuah turin min hrilh zâwk a ni. Kan chunga ṭhate chunga ṭhat ve chu kan duh ṭhin. Mahse, kan Lalpa chuan, "In hmangaihtute chauh in hmangaih hian lawmman engnge in hmuh ang ? chhiahkhawntute (ring lotute) pawhin chutiangin an ti ve lâwm ni ? Tin, in unaute chauh chibai in bûk hian engnge in tih hnem chuan bik ? Jentile-te pawhin chutiangin an ti ve lawm ni ? (Matthaia 5 : 46-47) a tih kha.

Abrahama kan rinna pa leh kan thlahtu pawh khan he thupek ropui tak, mikhualte chung a ngilneihna chu a lo hlen tawh a. Mikhual pathumte kha a lo ngaihsakin an ke bâl silna turte a lo ngaihtuahin, an ei leh in turte phûr takin a lo buatsaih a Sari pawh khan a hna laklawh leh kawng dang engmah chhuan lam nei lovin a hun a lo hmang a; eng-

mah beisei an nei lo, mahse malsawmna ropui tak mai an chunga thlentute an lo ni reng mai a nih kha. Lalpa lo lan dan hi ringtute hian kan lo haiin kan lo hnar fo tawh ang tih a va hlauhawm em ! Sari leh Abrahama hi rinna kawngah kan entawn tur an ni angin' mikhualte chunga an awm dan pawh hi kan entawn tur leh kan hmaih loh tur chu a ni.

Tin, kan entawn leh tur Bible-a kan hmuh leh chu Zerephath khuaa hmeithai rethei tak mai hi a ni. A fapa nena an vawi khat ei tur chauh chhangphut leh hriak a nei a, mahse Elija tan a siam sak a ni Lalpan a pe ang tih a ring ngam a ni. Keini chu ni eng emaw zât, thla engemaw zat ei tur kan neih lai pawhin; kan ui ţhin ti rawh u. Lalpan kan mamawh mi pek a tiam thu chu kan ring ngam ve lo va, chũngleng savate pawh chawmtu chuan a duh taka a din, a fate chu a ngaihtuah teh lul nên. he Zerephat hmeithai ang hian Lalpan min pe ang tih ring ngam zel a, kan thil neihte bian Amah chu kan chawimawi ve hi kan tih tur a ni Midangte tân malsawmna kan lo ni ve thei dawn si a. Zerephat nu chuan a hriat phâk loh malsawmna chu a lo dawn phah leh ta. Ei tur an ţla chham chuang lo chauh ni lovin, a fa neih chhun ngei nuona pawh chu a neih phah leh ta a ni. I Lalte 17 : 8 - 16.

Tin, kan theihnghilh loh tur leh kan hriat ngei tur pakhat chu Sunem nu thu hi a ni. Elisa tan inchhâwng, ama piodan bik tur a siam sak a Pathian mi a ni tih a hria a, a duhsak êm êm a, ama in ang taka a hman theih nan, khum te, dawhkan te khawnvar te a buatsaih sak a ni. Elisa chuan engnge a tih sak ve leh tûr a beisei lo. Mahse, Pathian mi chu a lo ngaihsak a, a lo lawmna chuan, malsawmna

leh lawmna a pe lêt ve leh tih kan hria. Sunam nu chuan a suangtuah ngai loh a fapa nunna chu a lo chan ta a. Mahse, Pathian thiltihtheihna chu a chhiahhlawh lo lawmtu chungah chuan a lo nei leh ta bawk a nih kha (II Lalte 4. 18-37 ; 8. 1 6).

Mikhualte chunga ṭhate hnênah hian Pathian malsawmna hi a luang lût fo ṭhin Mari leh Marthi pawh khan Bethani khuaah khan Nazareth Isua chu an lo thleng ṭhin a Mari leh Marthi inah hian a tlangnêl êm êm a. He an mikhual hi mite duh loh leh hnawl a ni a, mite hmuhsit mi tak a ni. Mahse, he mite unau hian an thil neih ṭha ṭhate an lo hluiin an lo ti ṭha ṭhin a. An ei tur neih, chawte leh chhangte chu an lo hlui ṭhin a. He an mikhual ngei hian nunna chaw, chatuan nunna chu a pe ve thung a ni, an mangan hun laiin, thihna aṭanga nunna chu an lo chang ta bawk a. He khawvela an inkawm-ngeihna leh an inṭhianna chu chatuan nun tawp lo atân pawh a reh dâwn chuang lo a ni.

Mi lian leh mikhual langsârte chu kan lawm thiam êm êm a, mahse, mi hriat ngai mang loh leh retheite hi kan lo ngai nep bikang tih a hlauhawm hle. Kan Lal Isua chuan rethei te, piangsual te pachhia te, fahrah, hmeithaite a ngai pawimawh êm êm a. Bible ah pawh vawi tam tak min hrilh a ni Luka 14. 12-14 Mi ṭhenkhatte chuan mikhualte chunga ṭhat chhuah hi kan tih tûr a ni tih an hmu chiang em em a. Heti hian an lo ziak hial a. "I inah chuan chhak leh thlang; chhim leh hmâr kawng-ka (pali) siam la khawi lam aṭang pawha khualzinte i lo lawm luhna tûrin", an ti a ni.

Kan Lal Isuan khawvel a chhuahsan hnua ringtu-te tihduhdahna a nasat êm êm laite pawhin, Kristiante chuan midangte leh mikhualte chunga an ngilneihna

an lantirzia kan hmu a ni. Rom. 12 : 13-ah chuan, "Mi thianghlimte tlâkchhamnaah chhawmdawl ula: mikhualte lawmin awm fo ula,' tih kan hmu a. Rom bung 12 thuah hian helai châng hi kan lo chhiar kan mai chuan a pawi hle ang. Heb. 13 1 - 3 3 Johana V. 5 ah te kan hmu bawk. Priskilli leh Akuila chuan, Paula nun chhan chhuah nan an nghâwng an lo dawh a nih kha. (Rom 16 1 - 5). Tin, Johana Marka an tih nu chuan Jerusalem-ah a in chu ṭawngṭai nân leh zirtirte lo hum nan a hmang ngam a ni Lal Heroda chuan zirtirte thah tumin a zawng reng a, mahse, Johana Marka nu hian huai takin a inah chuan lo hum angam a ni. Pathian thu hrilhtute hi an tan din hmun hlauhawm leh harsatna hmuna an awm lai hian kan lawmin kan lo tuarpui ve ngam em le ? Lalpan dinhmun harsaa ding te, chanhai te retheite hmangaihtute chu lawmman a pe ngei dawn a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:

1. Rinna Pa Abrahama chuan mikhualte chunga a tih tur chu a lo hlen tawh a. Nang mikhualte chungah eng te nge i lo tih tawh ṭhin le ?
2 Mari leh Marthite mikhual kha mite duh loh leh hnâwl (Nazareth Isua) a nih kha. Nang miten engmaha an ngaih loh leh hmusitte i kawngka i hawn ve dawn em ? Nge malsawmna i hmuh nana Lalpa remruat chu i hnar tawh zawk em?
3. Priskilli leh Akuila chuan Pathian tana rawngbawltute tan an nunna hial pawhin tuar an lo huam a. Nang eng enginnge Lalpa tana tuartute leh in leh lo kalsan a, Lalpa tana inpete hi i lo lâwm lût ve ngai em ?

BUNG 11

KRISTIANTE CHAKNA THURUK

He danbu hian i kâ chu chhuahsan hlek suh se .. chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni...
Josua. 1 : 8

Tin, chhandamna lukhum leh Thlarau ngunhnàm Pathian thu chu la ula. Ephesi. 6 : 17

Kristian chhûngkuaah hian Bible nei lo chu kan tlêm viau tawhin ka ring. Chhûngkaw hming kima neite pawh kan awm nual ta a, a lâwmawm hle. Mahse, ṭhenkhat inchhûngah phei chuan bu tam tak chhiar ngai lohva awm hmuar tate pawh a awm ta. Ṭhenkhat inchhûngah chuan kan chhiar châk zawng chanchinbute leh, midang sermon emaw lehkhabu dang emawte kan lo nei ta zâwk a. Bible chhiarna atân chuan hun avâng sawt ta hle mai. Kan Bible chhiarna a tân chuan nakinah, tlaiah, zanah, naktukah, hi a ni fo mai, nitinin chutiangin hun a liam a, engatinge ?

Ṭhenkhatte erawh chuan châng tlemte tal chhiar loh chu tiin an han en piat puat a. An thinlung chhûng rawn ti danglam tur ngaihtuah aiin, a chhiar zawha, hna thawh tur leh a kalna tûr atana inring rengin a liam ṭhin. Keimahni ṭheuh hi i han inen fiah teh ang u. Engvanginnge he Pathian thu hlû leh zahawm hi ka chhiar ngai loh ? Engatinge Lalpa a mite hmanga thu a sawi ngaihthlâk aia belaia tu emaw thu chu ka ngaih pawimawh tâk le ? Pathian thu hre lo hian kal dik theih kan inring em ni le ?

Kan thuam leh hmanrua ṭha ber Lalpan he leia kan hman ngei tûr minpêk hi kan hman loh chuan engtinnge kan khingpui Diabola chu kan hneh theih ang le? Pathian fapa kan Lal Isua ngei pawh khian a hneh thei bik lovang. Diabola hnehtu a nihna chu he kan Bible thu hi a hman vâng chauh a nih kha.

Tûn lai khawvêl buai leh danglam zêlah hian, kan rin leh ngaihtuah phâk lohin thil a lo thleng thut thut reng mai si a. Mitîn tan nun dân thiam a harsa ta; pate tân, nute tân pawh Nute hi nilênga buai inchhûng khurah engkima hriat ṭûl si leh naupang leh midangte zawng zawng tâna, a bul leh a tawp chu a ni. Mahse, a buai poh leh he Bible thu hi a mamawh zual tihna a ni.

Pathian hnêna kan ṭawngṭaina hi Pathian hnênah thu kan thlen a ni a. Tin Bible thu kan chhiar hian Pathianin kan hnena thu a sawi vena a ni. Englai pawha, a aw kan hriat theih nân a thu hlu tak chu min pe a. Kan vanneihzia leh ropuizia hi kan ngaihtuah ngai lova. Pathian thu thûkzia leh ropuizia hi a chhiar tam apiangin a hre zual deuh deuhva, kum za tam tak liam taa mite chuan an nitin nun kaihruaitu atân an lo hmang ṭhin a Tuna khawvêl lo dang zêl leh lo inher zêlah pawh he Bible thu bawk hi kan nitin hruaitu leh kan kawng atâna êng chu a ni. Lehkhabu dangte chu a hluiin a dang ṭhin, tun lai bun zêlah leh nakin atân a ṭha tâwk lova. Mahse, kan Bible hi chu hman lai mite tan, leh tun laia mite tan nakin zêlah pawh a danglam chuang dawn lo a ni.

He kan Bible-ah hian bu 66 a awm a, a ziaktute hi mi hrang hrang an ni a, a ṭhente chu mi thiam leh fing tak tak an ni a, a ṭhen erawh chu mi mawl tak tak lên dêng mite, hnam chawm mite an

ni a. Ţhenkhat chu lalte leh mi hausa tak tak an ni a, ţhenkhatte erawh chu Beram vêngtute leh rethei tak takte an ni bawk a. Tin, an ziak hun hi a inang lovin kum tam tak tak danah Pathian Thlarauvin an hnêna thu a sawi an ziakte a ni a. Tin, an ziakna hmunte a hrangin an ţawng hmante a inang lo êm êm a. Mahse, a inmilin in kalhna reng reng a awm si lo. Isaian a ziak hun leh Mathaian a ziak hunte hi kum za tam inkar danah a ni a, mahse, a inmil êm êm a Tin, Sam ziaktu ziak hun leh Thuhtlung tharte hi a inang loin a inpawlh nasa hle nain a thu hi a inthlawp zêl a. Pathian a ziak tîrtu thuhmun, a Thlarau Thianghlim pum khata a pawlte an nih a vangin kan Bible thu hi a ropuiin a danglam bîk a ni. 'Pathian lehkha Thu zawng zawng hi Pathian thawk khum a pek a ni a — II Timothea 3 : 16.

Hetianga thu ril leh thûk leh ropui hi kawl tîra kan awm hi a va hlûin a va ropui êm !. Pathian hnênah lâwmthu sawi kan va ba nasa êm ! A thlawn mai zawngin i kawl lo ang u; i hmang ang u, i chhawr ang u; Pisa khata hotu thu mai pawhin thil a ti thei ţhin a. Kan Pathian lei leh vâna thu neitu thu chuan thil a ti thei asin. Dam lote tân damna a ni a, chak lote tân chakna a ni a, lungngaite tân lawmna leh thlamuanna a ni. Thlarau boral'e tân chatuana nunna a awm a ni. He Pathian thu i chhiar hian i ţhian emaw, i pa emaw lehkha i hmu a, i chhiar a, an thu sawite chu i awi a, i ring ta mai ang chiahin ring la awi bawk ang che. Tichuan, i nunah hna ropui tak a thawk ngei ang.

Luthera Pathian mi ropui tak chuan, "Tih tur hi ka ngah tuk avângin ni khatah darkar hnih tal Pathian pawl nân ka hun ka hmang ţhin," a ti. Tih

tur kan ngah poh leh Lalpa hnen aṭangin chakna kan lâk a ngai a. Ṭawngṭaina leh Bible zirna pawh nei hman lo khawpa kan hun kan hman chuan kan tih loh tur emaw te kan ti a, kan sawi loh tur emaw te sawiin hun kan hmang ral zawk ṭhin. Kan tih tur dik tak kan tih theih nan, Thlarau Thianghlim hruaina kan mamawh a ni. Beroia khua a mi te chuan Paula leh Sila thu sawi dik leh dik lo hriat nan Nitin Pathian lehkhaah an zawng ṭhin a. Bible hi a dik a ni.

Susana Wesley chu nitin chhun dar 1-2 hi Pathian pâwl nan a hun a hmang ṭhin a. Fa sawm pakua a nei a, a buai hle ang tih chu kan hre thei a. Hetianga Pathian a pâwlna avangin a fapa John Wesley-a chu England rama harhna thlentu a ni a, tin, a fapa Charles Wesley chu Pathianin a hmang nasa em em a, hla 6000 aia tam a phuah a, kan Mizo hla buah pawh hian an awm a ni. Nute tân entawn tur ropui tak a ni. Nitin eng hun ber emaw hi chu Lalpa pâwl nan ruat ṭheuh ila kan retheih phah lovang. Lalpa malsawmna bul a ni zâwk ngei ang. Keimahni finna leh ṭhahnemngaihnaa thil kan tih vak hi mihringte tan a tirah chuan ṭhain hre mah ila, kan tana ṭha lo tur zâwk tam takah kan nun kan lo hmang zawk ṭhin a ni. Ringtute kan hlawhchham ·rûkna bul chu nitina Pathian pâwlna Bible chhiara ṭawngṭaina hun kan hman ṭhat loh vang a ni fo ṭhin a ni. Patling pui pawh nise nitina Pathian finna leh Pathian zahawmna hmaa a kun ngai loh chuan a nun chu a hoin a zahawm tak tak thei lo a ni. Lalpa pâwl ngai lo nun chu pangpar zû nei lo ang a ni a, mi hîpna pawh an nei lo. Tin, mihring finna aṭang ringawt a ro a rel chuan midangte tan finna hnawksak a ni fovang. Josua chu zîng takah a

thova Pathian a pawl ţhin tih kan hmu. Pate pawh hian zîng taka Pathian an pawl zawhah inchhungah ro rel ţhin sela, Pathian malsawmna hnar an ni ngei ang. I chakna thu rûk a ni.

Bible hi Pathian Thlarau Thianghlimin a ziaktir a ni a. Hrilhfiahna miten an siamte hi a ţhain min tisâwt êm êm a, mahse. Bible hi Bible thu vêk hian a hrilhfiah a. Tichuan Hrilhfiahna bute hmangin leh Pathian Thlarau Thianghlim chu min hruaitu leh min hrilhfiahtu atan kan sawm tur a ni. "I thu hi ka ke atante hian khawnvar a ni a, ka kawng atan êng a ni. *Sam 119 : 15* "Nangin nunna kawng chu mi hriattir ang a. I hmaah chuan hlima khah liamna a awm a. I kut dinglamah chuan kumkhaw lawmna a awm a," *Sam 16 : 11.* He dan bu hian i ka chu chhuahsan hlek suh se ... chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni. Tichuan i kawngte chu i lo titluang zel ang a, i lo hmuingil zel dawn nia. *Josua 1 : 8.* Kan chakna leh hlawhtlinna thu rûk chu, ni tina Lalpa nen a inpawl hi a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Nitin Bible chhiar leh ţawngţaiin Pathian i pawl ţhin em ? Nitina chawte kan ei ang chiah hian Ringtute tih makmawh a ni lawm ni ?
2. Eng hun nge Pathian pawl nan i hman ţhin ? in hman dante sawiho ni se.
3. I Kristian nuna i hlawhchham rûkna bul engnge ni. I chakna thurûk engnge ni ? Hemi bung aţang leh i lo hriat dan aţangtein sawi ang che.

BUNG 12

CHHUNGKAW MAICHAM I DIN THAR ANG U.

... (*Abram*) *A hnena inlar Lalpa tan chuan maicham a siam a. Genesis 12 : 7*
"... (*Jakoba*) *i hnena inlar Pathian tan khan chutah chuan maicham siam rawh,*" *Gen. 35 : 1.*
Tin, Nova chuan Lalpa tan maichàm a siama ... Genesis. 8 : 2.

Kristian chhungkua kan sawi laia kan hriat tur leh hmaih hauh loh tûr chu, chhungkuaa Pathian hmaa inlan hi a ni. Chhung inkhawm ti pawhin kan sawi bawk a. Lalpa tana maicham siam tihte nen a sawi theih bawk a, Kan thlahtu, kan rinna pa Abrahama chuan Lalpa tan maicham a siam ṭhin. Ur khua aṭanga Lalpan a kohchhuah hnu khan Lalpa tan maicham a siam ṭhin a. Gen. 12 : 8; 13 : 4-ahte Gen. 22 : 9-ahte Lalpa tan tinlhlan a siam ṭhin. Tin, Jakoba hnenah khan maicham siam turin Pathianin a hrilh a ni. Gen. 35 : 1. Lalpa kohchhuah leh tlante chuan hetiangin an ti ṭhin. Tin, Abrahama kha Lalpa tan maicham a siam lohna hmunah chuan a che buaiin dawt te hial pawh sawi a lo duh kha ngaihtuah tham tak a tling a ni Keini nu leh pa Kristian intite hian chhungkaw maicham siam a, Lalpa hmaa inlanna leh inkhawmnate hi kan chhungin, kan fate nen kan nei ngei ngei tur a ni. Zingah emaw, tlai lamah emaw, chhung inkhawm kan fate kan neihpui tur a ni. Chhungkuaa Pathian biakhona darkar chan-ve emaw, a aia rei emaw tal i fate i la neihpui thei lo a nih chuan Kristian Chhungkua lungphûm i hmaih a ni. A lungphum pawimawh ber tel lova in-

thova Pathian a pawl ţhin tih kan hmu. Pate pawh hian zîng taka Pathian an pawl zawhah inchhungah ro rel ţhin sela, Pathian malsawmna hnar an ni ngei ang. I chakna thu rûk a ni.

Bible hi Pathian Thlarau Thianghlimin a ziaktir a ni a. Hrilhfiahna miten an siamte hi a ţhain min tisâwt êm êm a, mahse. Bible hi Bible thu vêk hian a hrilhfiah a. Tichuan Hrilhfiahna bute hmangin leh Pathian Thlarau Thianghlim chu min hruaitu leh min hrilhfiahtu atan kan sawm tur a ni. "I thu hi ka ke atante hian khawnvar a ni a, ka kawng atan êng a ni. *Sam 119 : 15* "Nangin nunna kawng chu mi hriattir ang a. I hmaah chuan hlima khah liamna a awm a. I kut dinglamah chuan kumkhaw lawmna a awm a," *Sam 16 : 11.* He dan bu hian i ka chu chhuahsan hlek suh se ... chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni. Tichuan i kawngte chu i lo titluang zel ang a, i lo hmuingil zel dawn nia. *Josua 1 : 8.* Kan chakna leh hlawhtlinna thu rûk chu, ni tina Lalpa nen a inpawl hi a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Nitin Bible chhiar leh ţawngţaiin Pathian i pawl ţhin em ? Nitina chawte kan ei ang chiah hian Ringtute tih makmawh a ni lawm ni ?
2. Eng hun nge Pathian pawl nan i hman ţhin ? in hman dante sawiho ni se.
3. I Kristian nuna i hlawhchham rûkna bul engnge ni. I chakna thurûk engnge ni ? Hemi bung aţang leh i lo hriat dan aţangtein sawi ang che.

BUNG 12

CHHUNGKAW MAICHAM I DIN THAR ANG U.

... (Abram) A hnena inlar Lalpa tan chuan maicham a siam a. Genesis 12 : 7
"... (Jakoba) i hnena inlar Pathian tan khan chutah chuan maicham siam rawh," Gen. 35 : 1.
Tin, Nova chuan Lalpa tan maichâm a siama ... Genesis. 8 : 2.

Kristian chhungkua kan sawi laia kan hriat tur leh hmaih hauh loh tûr chu, chhungkuaa Pathian hmaa inlan hi a ni. Chhung inkhawm ti pawhin kan sawi bawk a. Lalpa tana maicham siam tihte nen a sawi theih bawk a. Kan thlahtu, kan rinna pa Abrahama chuan Lalpa tan maicham a siam ṭhin. Ur khua aṭanga Lalpan a kohchhuah hnu khan Lalpa tan maicham a siam ṭhin a. Gen. 12 : 8; 13 : 4-ahte Gen. 22 : 9-ahte Lalpa tan thilhlan a siam ṭhin. Tin, Jakoba hnenah khan maicham siam turin Pathianin a hrilh a ni. Gen. 35 : 1. Lalpa kohchhuah leh tlante chuan hetiangin an ti ṭhin. Tin, Abrahama kha Lalpa tan maicham a siam lohna hmunah chuan a che buaiin dawt te bial pawh sawi a lo duh kha ngaihtuah tham tak a tling a ni Keini nu leh pa Kristian intite bian chhungkaw maicham siam a, Lalpa hmaa inlanna leh inkhawmnate hi kan chhungin, kan fate nen kan nei ngei ngei tur a ni. Zingah emaw, tlai lamah emaw, chhung inkhawm kan fate kan neihpui tur a ni, Chhungkuaa Pathian biakhona darkar chanve emaw, a aia rei emaw tal i fate i la neihpui thei lo a nih chuan Kristian Chhungkua lungphûm i hmaih a ni. A lungphum pawimawh ber tel lova in-

chhung i din chuan a fuh kim har hle ang. Kohhran-ah chanvo hrang hrangte neiin inchhungkua chu in pawimawh hle a ni thei e. Mahse, chhungkua min din a, chhungkua ngeia Lalpa tana maicham siam hi kan tih tur a ni. Lalpa malsawmna hnâr a ni.

Presbyterian Kohhran hmeichhia ten in chhiarna an neih ah chuan Presbyterian In 35927 an awm a. Chhungkaw 5093 chauhin chhung inkhawm nitin an nei thei 14.17% tihna a ni. Synod Bu 1986 p-189).

Lalpa malsawmna hnâr ti a kan sawi laiin Kristian chhungkua tena kan tih ngei ngei tur pakhat chu sawma pakhat Lalpa tan a hlan hi a ni a. Hei hi Lalpa ta, a hnena kan pêk lêt ve tur a tih tur min ruat sak a ni a. Kan rethei emaw, kan hausa emaw, ang khat chiah zela Lalpa hnena a malsawmna kan dawn, kan pe let thei ţheuh a ni a. Hetianga rawngbawl kan lo nih theihna hi a khawngaihna vang zawk a ni.

Pathian tana thla thar thawhlawm emaw, sawma pakhat emaw i hlan pawhin nuin emaw, pain emaw a pek hmain chhungkua ngeia chhungkaw maichama hlan hmasak theih nise a ţha. Hei hi tam tak tan a harsa a ni. Tin, chhûng inkhawm neih hi a harsa em em a ni. Engatinge? i hnathawh nan dárkar tam tak i hmang thei a, Inkhawm nan i hun i hmang thei a, khawhar ina kal nan leh ţhian kawm nan emaw, hmun hrang hrangah i kal thei a. Mahse, engatinge chhûng inkhawm hi a harsat viau aw ? Mahni in chhûnga fate nena han ţhut khawma Lalpa biakte chu a chakawmin a nawm teh lul nen! Mahse, a awl lo a ni. Setana hian a ŀuat em vang niin ka hria. A phal lo ni hialtein chhûngkaw ţhenkhatah chuan a sawi theih a ni. Setana hi kan chhûngkuaah a lal tawh hle tih a lang chiang a ni.

Keini chhûng pawh hian harsa kan ti khawp mai. Bible kan zir lai khan kan fate an la tê hle a, an mut hunte a inang lo a, kan nupain kan zirlaiah kan lo ṭul nen, a harsa hle ṭhin a. (Mahse, kan hlim thei em em a, kan chhung inkhawm banah, an thil ei duh zawng tak apple te Sweet te etc ka sem ṭhin a) Hotute thuhnuaiah kan zir a. Keimahniin hunte kan hmang thei lova. Kan zir zawh hunah chuan a awlsam deuh ka beisei a. Mahse, a awlsam chuang reng reng lo mai a. Kan pa chu Pastor-in Mizoramah a han awm a, ṭhenrual ṭhate nen programe hrang hrangte nen; a harsa zual mah tein ka hria a. Tin, chhung inkhawm neih dawn ṭepte hian mi lo kal emaw, min rawn be duh emawte hi an awm thei em em ṭhin. Daltuah kan hmang fo ṭhin a. Ram pawnah (Bhutanah) ṭhenrual ṭhate hmuh phak lohnaah kan han awm leh a, a la awlsam chuang lo. Chhûng inkhawm hunah hian kan pa hian ṭulna dang hi a nei thei em em mai a. Hei pawh hi chhûngkaw puithiam pa ber hi Setana hian tihbuai a duh a ni tih ka hre chhuak ta a. Chuvangin chhung inkhawmah pawh hian nu hian pate kan phut avanga tih loh phah mai lovin kan fate nen tal kan nei ngei ngei tur niin ka hria. Chutiang taka nuin mawhphurhna a lak chuan pa pawhin a hma aiin a ngai pawimawh ṭhin. Mahse, nu tam tak hian pasalte kan phutna lamah kan duhna leh veina angin kan ti lo fo ṭhin.

Kan fate nen dam taka min enkawltu, kan mangan lai leh hrehawm laia min enkawla min vengtu tana maicham siam loh hi ka duh thei ngang lo a ni. An tet laia a harsa ang bawkin an lo len hnuah pawh a la harsa tho mai. Room hrangahte an lo riak ṭan a Mahse, sual anchhe laka min tlan chhuaktu hnenah chuan ni khata

vawi khat tal chhungkuaa lawmthu sawi hi kan bat a ni. Nu leh pa duh tak leh rawngbawlpui duh tak te u, Lalpa tan chhungkaw maicham i din thar leh ang u. Chhungkaw lungphum chu i hmaih lul lo ang u. In lengte leh min tibuaitu; he hunah hian kan nei fovang. Mahse, kan chhungkaw inkhawmnaa tel ve turin i sawm zawk zel ang u. Hunte pawh inchan chhawk zel ni sela, a changin zawhnate leh sawihonate awm ṭhin sela.

Chhungkaw maicham din hi Kristian chhûngkua thu kan sawi leh ziak takte zawng zawng khaikhawmtu leh Kristian chhungkua tihlawhtlingtu tur chu a ni. Mahniin Bible chhiar leh ṭawngṭainate hmang ṭhin mah ila, chhûngkua ngeiin nitin Lalpa i pawl ṭhin ang u. Pathianni mai hi a tawk lo ania. Tin, naupang inkhawmna neih pui hi nuin emaw pi leh pu neite chuan tih ngei a ṭha. Bible thu ngaihnawm an tih lai tak hun hi hun hlû leh hun ṭha ber a ni. A lem te nena hrilh nise an hre reng thei a.

Lalpa hnen kan thlen hunin kan fate zawng zawng nen kim taka min Chhandamtu hmaah kan din ngei theih nan; theih pa tawpin ṭan i la ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Engvanginnge chhûng inkhawm hi kan neih theih loh? Engvanginnge a harsat em em?
2. Nitin chhung inkhawm neih a ṭulnate leh neih theih dante sawi ho ni sela. A nei ṭhin ten an hman dan te sawi ho sela.
3. Naupang inkhawm innaihpui ngai em ?

BUNG 13

CHHUNGKUA NGEI A RAWNGBAWLNA

Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin LALPA rawng a nia kan bawl dawn ni.'' Josua 24 : 15.

Mizoramah hian rinawm taka Lalpa rawngbawl ṭhin; inkhawmte leh kohhran thil ṭul apiangte ngai pawimawh PA hi an tam ve ta hle a. Tun hma chuan PA ber a inkhawm a, PA berin kohhran a ngaih pawimawh chuan a tawk hlein kan hria a. Mahse a tawk lo a ni. Chhungkua ngeia rawngbawl hi Kristian ram leh Kristian chhungkaw mawhphurhna leh tih tur chu a ni.

He mi bungah hi chuan PA chauh rawngbawlna a tawk lo tih hi ngua takin i lo ngaihtuah teh ang u. Pa inkhawm hlan a NU video lo en mai mai an tam ta. An pasalte chu Biak In-ah rinawm takin an inkhawm laiin, nu ṭhenkhat te chu setana hmanrua lo ni ta te an tam ta hle mai. Tin, nu leh pa intisakhua hle si; an fate erawh chu setana man beh tlat te an tam ta hle mai In enchian a va hun ta em ! Setana phal tâwk chauh a rawngbawl hi a hlauhawm a ni. Pastor fa ni awm lo tak tak te. Kohhran upa fa ni âwm lo tak takte an lo tam ta-in zawhna tam tak chhan harsa tak tak kan tâwk fo ṭhin. Engatinge, a pa pastor ni si a fa chu .. engatinge a pasal kohhran upa ni si a nupui chu tih te, ṭhalaiah a inhman nasat nen a nupui chu ... tihte a tam ta.

Josua chuan, "Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni,'' a ti a. Keini pawhin he thu hi kan sawi ve theih nan, Kàn chhungkaw Pa chauh inpekna leh inkhawmte hi

duh tawk lovin. Nute chauh pawh ni hek lovin, kan fate nen chhungkua ngeiin a ni tur a ni. Mosian Isreal ho a hruai chhuah dawn pawh khan, hremna chi hrang hrang hmanga Pharoa hote tuartir an nih hnuah Pharoa chuan nangni mipaho chu kal ula a ti a, an fanute hruai erawh chu a phal lo. (Exodus 10 : 8-11) hrêh sak a duh a ni. A tawp a tawpah, in fa tê tête chu hruai ula, mahse in ran rualte chu awm rawh se (Exodus) 10 : 24) a han ti leh a. Pharoa khan chhungkua leh an neihte nen a Lalpa rawngbawl hi a phal lo a. Setana pawh hian chhungkua a Lalpa kan biak leh a rawng kan bawl hi a ui em em a, a phal lo a ni. Pharoa hian an beram hrêh sak a tum leh tlat mai a. Mahse Mosia chuan, "*A pui apangin kan kal ang. Kan fapate leh kan fanute nen, kan beram rualte leh kan bawngrualte nen kan kal ang; Lalpa hnenah kan kût ngei tur a ni si a*", (*Exodus 10 : 9*) a ti tlat a nih kha. Tunlaiin mi hausa tak takte an lo awm ta. Pa ţhenkhat. Nu ţhenkhatte chuan an mahni chu Lalpa hnenah kan inhlan tiin an tui hle a. Mahse an sum leh hausaknate chu an dah hrang leh daih mai a. Heng Lalpa malsawmna hausakna, sum leh pai leh kan neih zawng zawngte nen hian Lalpa rawng chu kan bawl zawk tur a ni a. Setana hian min bum nasa lutuk ta. Abrahama chu Lalpan mal a sawm a, tin, malsawmna ni ve leh tur in a duh a. (Gen 12 : 1-3) kan chhungkuain mal sawmna kan dawnte hi mi dang tan malsawmna a ni ve leh ngei tur a ni a. Mahse Lalpa malsawmnate hi kan pum bilh leh ta a. Tuiluang lo chu a bawlhhawh tih ang maiin kan fate chu bawlhhlawh takin an lo nung ta a: Zu manah te, nulat tlangval chen nan te an lo hmang ta a. Nu leh Pate chu rûm leh lungngaiin kan kun leh ta a ni. Lalpa malsawmna kan

dawnte hi a rawngbawl nan kan pe chhuak leh tur a ni. Nu leh pa, Pathian thua tui hle si; mahse an sum leh pai chu dah hrang daih si, Aizawl khawpui ah hian an va tam em ! Nu leh pate chauh ni lovin kan fate zawng zawng nen, kan neih zawng zawng nen, Lalpa rawng kan bawl tur a ni.

Amsterdama Billy Grahram Crusade 1986 a mipui rilru khawihtu êm êm pakhat chu, Billy Grahram a khan Pathian thu ropui tak tak a sawi a. Mahse, a hmaih miah loh chu *Kristian chhungkaw thu* hi a ni a. He mi thu a sawi ṭum hian a fate zawng zawng leh a tute nen an chhûngkuain an ṭhu a. A mâkpa te nen lam Pathian rawngbawlna hna chelhtute vek an lo ni mai chu a va han ropui em !

Mâkpa tur kan zawnnaah te, mo tur kan zawn naah te hian fimkhur a va han ṭul em ! Ringtu leh ringlotu nghawngkawl bah dunte hi Lalpa duh loh zawng a ni. Mahse, Kohhran mite ngei pawh hian kan pawisa zo ta lova, nupui pasal kan in zawn dan te hi siam ṭhat a ṭul ta tak zet a ni.

Chhungkua ngei a rawngbawl hi setana pawhin a hlau a ni. "Kei atan zawng Pathian hnaih hi a ṭha a ni." tih te "Kei atan zawng nun hi Krista a ni." te kan lo ti ve tawh a ni awm e. Mahse, kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni, ti tur hi Zoram hian kan va mamawh em ! Lalpa pahnih rawng a bawl kawp theih si lova. Lalpa rawngbawl hi kan thlan si loh chuan tu rawng nge kan bawl ang ? Pi leh Pu ten an biak, ramhuai thlarau, setana tirhkoh te lo chu kan fate hian biak tur an neilo.

Kan hmaah Nunna leh Anchhia a dah a. Kan thlah te kan tuchhuan te thleng a malsawmna tiam-tu Lalpa rawng hi kan bawl dâwn em le ? Nge, tu chhuante thlenga ânchhe dawng turin kan thlahte hi kan phal em ? Jonathan Edward, thu hriltu ropui chuan a thlahte zawng zawng chu Pathian tan a hauh tlat a. Athlahte chuan Lal Isua an pawm fai vek a ni. Catherine Booth chuan, LALPA, ka chhûngte tel lo chuan i hmaah ka rawn ding dawn lo, a ti tawp mai.

Kan fate tê tê tel lo hian Lalpa chu kan tawk ngam dawn em ni ? a va han rapthlak dawn em ! Mahse chhungkua a LALPA ringtu te leh a rawng bawltute erawh chu vana arsi angin Lalpa tan chuan he khawvel thimah hian an êng a. Nakinah phei chuan kan inpui, vân chhûngkua, Jerusalem tharah phei chuan ava han ropui dawn em !

Lalpa hmangaih Kristian chhûngkua zawng zawngte hian Josua sawi angin, "Kei leh ka chhûngte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni," kan ti ve ngei dawn lawm ni ? Lalpa hnenah Israel te angin thu i tiam ve nghal thei em ?

Zoram Kristian chhungkuate hi Lalpan min buatsaih thar leh rawh se.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

1. Chhungkuaa Pa ber inpekna hi tawk in ti em ? Chhungkua ngeia rawngbawl turin in in hlan tawh em ?
2. Chhungkua a lungrual taka rawng kan bawl theih lohna chhan ni a lang te sawiho rise.
3. Chhungkua a rawngbawl turin engtinnge tan kan lak thar theuh ang ?

BUNG 14

KOHHRAN NUTE HLA.

Kristian chhungkaw tinte hnenah thu chah duh ka neih pakhat chu, hei *Kohhran nute hla* hi mahni chhung ṭheuhah zir i tum ang u. Nuin emaw, pain emaw; kan fate emaw tal min hruai thei an awm chuan a hlimawm hle ang. Tin, mahni chhunga a theihloh chuan ṭhenawmte nen thingpui inhona leh inkawmna neih pahin hun remchâng siam a zirho a ṭha hle ang. Tin, veng ṭhenkhatah chuan Kohhran Hmeichhia tan zaipawl ang ten an zir bawk a, an hlimpui hle a ni

Hmeichhe inkhawmnaah te pawh zir a, sak ve fo atan ṭha ka ti hle a. Chuvangin hei harsa takin a solfa nen ka han dah a. Synod Press ten tlawmngai takin min lo buaipui theih avangin lawmawm ka ti hle mai.

Tin, he hla phuahtu hi Kristaa unau duh tak Pi Malsawmi Pastor Lianbuanga nupui a ni a. Tunah Papua New Guinia-ah an chhungin Missionary hnathawkin an awm mêk a. A hla hi phal takin lehkhabu a dah min remtih sak a, a chungah ka lawm hle a ni.

Aw le *he lehkhabu ziak tu duh ber mai chu* ; Lälpa laka kan rochan fanaute nen Van Jerusalem thar; Lungduh zawng zawng chatuan hmunah chuan, kim taka, Lalpa hmangaih Kristian chhungkua te, in ṭhen hlau tawh reng reng lo va kan awm ṭheuh hi a ni.

Samuela chuan Jesaia hnenah "Hetah hian i fate an awm kim vek em ?" a ti a. Nang ni nu leh pa te u inngaihtuah rawh u. I fanu emaw i fapa emaw tel lovin van ruai ropui tak chu i kil dawn em ni ? Hetah hian i fate an awm kim vek em ? tiin an zawh hun ah che engtinnge i chhan ang ?

CHumi hunah chuan Lalpa enteh hei le,
Kan chhung kim i hmaah kan lo kal e
Kan tan a i thisen bua avangin lawm thu ka sawi e
Tiin, kan chhang thei ngei dawn lawm ni.

KOHHRAN NUTE HLA

By V.L. Malsawmi Aizawl. Dawrpui

:s .l	s :–.m :r .m	d :– :l	l :– :l .t	d' :– :l .l	s :–
:m .f	m :–.d :t₁.d	d :– :f	f :– :r	m :– :f .f	m :–
:d' .d'	d' :–.s :s .s	m :– :d'	d' :– :l .s	s :– :d'.d'	d' :–
:d .d	d :–.d :s₁.s₁	d :– :f	f :– :f	d :– :f .f	d :–

1. Aw Lalpa chhungkua min siamsak avangin Nangma hnen-
2. Aw Lalpa i malsawmna fanau te hi I chatuan
3. He Khawvel a ral hunah, Lalpa nang nen Inhmatawn-
4. Chumi hunah chuan Lalpa en teh hei le, Kan chhungkim

:s .l	s :–.m :r .m	r :– :–	s .s :d' :– .d'	d' .r' :d' :–
:m .f	m :–.d :t₁.d	t₁ :– :–	m .m :m :– .m	m .m :m :–
:d' .d'	d' :–.s :s .s	s :– :–	d' .d':s :– .s	s .s :s :–
:d .d	d :–.d :t₁.l₁	s₁ :– :–	d .d :d :– .d	d .d :d :–

ah lawmthu kan rawn sawi e, Chhungkaw tin hnenah malsawm-
ram chu hruai thleng ngei turin, I chakna, finna, thiamna
a kan inhmuh hunah chuan, Khaw nge malsawmna fanau
i hmaah kan lo kal e Kan tana i thisen bua vang-

s .s :l :–.l	l .l :d' :–	l .l :s :–	d .r :m :–	r .d :d :–
m .m :f :–.f	f .f :m :–	t₁.t₁:d :–	d .s₁:s₁:–	s₁.s₁ :s₁:f₁.s₁
d'.d':d' :–.d'	d'.s :s :–	d'.d':d' :–	m .s :s :–	f .m :m :f .m
d .d :f :–.f	f .f :d :–	f .f :d :–	m₁.f₁:s₁:–	s₁.d :d :–

na tinreng min vur te hi Aw a man chhiar sen rual a ni lo.
leh nunnemna te nenin I thlarauin min hruai zel ang che
ka laka i ro chan te, Tia min zawh hun a awm ngei dawn.
in lawmthu kan sawi e. Tiin kaa chhang thei ngei dawn lo'm ni.

Chrorus :

:t .d'	r' :–.r' :r' .r'	d' :— :l .t	d' :– :–	s .s :l :—
:m .m	f :–.f :f .f	m :— :f .f	m :– :–	m .m :f :—
:s .s	t :–.t :t .t	s :— :d'.s	s :l :s	d'.d':d' :—
:d .d	s :–.s :s .s	d :— :d .d	d :– :–	d .d :f :—

Lalpa lak-a kan ro chan fanau te an taksa

l .t :d' :—	l :s :– .m	r .d :r :—	d .r :m :—
f .f :m :—	f :m :– .d	t₁ .d :t₁ :—	d .d :d :—
d' .s :s :—	d' :d' :– .s	s .m :s :—	m .s :s :—
f .f :d :—	d :d :– .d	t₁ .l₁ :s₁ :—	d .d :d :—

leh thlarau nun kawng hruai dik turin KOHHRAN NU

.s	s .s :m :—	r .d :d :—	— :— :—
.t₁	t₁ .t₁ :d :—	t₁ .s₁ :s₁ :l₁	s₁ :— :—
.d'	d' .d' :s :—	f .m :m :f	m :— :—
.d	d .d :s₁ :—	s₁ .d :d :—	— :— :—

te hian mawh phurh—na kan nei.

BIBLIOGRAPHY: (*Lehkhabu rawnte*)

BIBLE

Benson, Clarence H. **An Introduction to Child's Study.** Chicago : Moody Press 1927.

Brandt, Henry R. and Dowdy Homer E. **Building a Christian Home.** Wheaton, Illinois Scripture Press 1960.

Chapman E. an Clark M. **Mizo Miracles** Madras : The Diocesan Press, 1968,

Epp, Mrs Theodore H. et. al. **Guidelincss for Christian Parents.** Poona : The Bible Broadcast, 1977.

Erb, Alta Mac. **The Christian Nurture of Children** Scottdale Pennsylvania : Herald Press, 1944.

La Haye, Tim. **How to be Happy Though Married** Wheaton Illinois : Tyndale House Publishers, 1968.

Miller, Ella May. **A women in her Home** Chicago : Moody Press, 1982.

Narramore, Clyde M. **How to succeed in family Living** : Glendale, California : Regal Books Division G/L. Publications, 1958.

——— **A woman's World.** Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House, 1964

Price, Eugenia. **Woman to woman.** Grand Rapids, Michigan Zondervan Publishing House, 1962.

Soderholm. Marjorie E. **Understanding the Pupil** (Part I, II, III) : Grand Rapids, Michigan, Baker Book House. 1956.

Vandervelde, Frances. **Christian Home and Family Living** Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House, 1956.

Wonderly Gustama M. **Training Children,** Chicago : Moody Press. 1959.

He lehkhabu hi Pi leh Pu, Nu leh Pa, nula leh tlangval te tan a tangkai hle a

Naupang nungchang (Child Psychology) bre chunga kaihhruai leh enkawl dan te ngun taka buatsaih a ni.

School zirtirtu leh Sunday School zirtirtute tan pawha tangkai tura siam a ni a. Tin, Kohhran Hmeichhiate pawhin an zir bawk a. A huhoa zir theih tur leh sawiho turin zawhnate pawh Bung tinah buatsaih a ni.

Cover Printed at the Synod Press, Aizawl